

Ю. С. САБАДАШ, Ю. М. НІКОЛЬЧЕНКО, Л. Г. ДАБЛО

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

ПРАКТИКУМ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ю. С. Сабадаш, Ю. М. Нікольченко, Л. Г. Дабло

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Практикум

для студентів усіх спеціальностей
ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання

За загальною редакцією
професора *Ю. С. Сабадаш*

Київ
Видавництво Ліра-К
2021

*Рекомендовано вченою радою історичного факультету
Маріупольського державного університету
протокол №8 від «17» лютого 2021 року*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Петрова І. В., професор, доктор культурології, завідувачка кафедри івент-менеджменту та індустрії дозвілля Київського національного університету культури і мистецтв.

Добіна Т. Г., доцент, кандидат культурології, доцент кафедри соціальних наук та психології Маріупольського інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія Управління персоналом».

І90 Історія української культури. Практикум для студентів усіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К., 2021. – 138 с.
ISBN 978-617-520-096-4

Історія української культури – навчальна дисципліна, що концентрує та формує у собі такі взаємопов'язані речі, як національна мова, традиції, історична пам'ять, ідентичність та національна самоповага. Теоретичною базою практикуму є курс лекцій з історії української культури, укладений авторами та виданий київським видавництвом Ліра-К у 2021 р.

Структурно практикум побудований за тематично-хронологічним принципом. Уводячи студента у світ української культури з її основними науковими проблемами і дискурсами, укладачі намагаються представити головні історичні віхи, специфіку і загальні напрямки розвитку української культури.

Практикум передбачає підготовку студентів до семінарських занять, виконання письмових завдань, до підсумкового контролю. Завершує видання список рекомендованої навчальної літератури та словник термінів і понять.

Практикум буде корисним не тільки для студентів, але й для вчителів гуманітарного циклу в ЗОШ, гімназіях та ліцеях, для працівників галузі культури та для всіх, не байдужих до історії культури України.

УДК 930.85 (477)

ISBN 978-617-520-096-4

© Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М.,
Дабло Л. Г., 2021
© МДУ, 2021
© Видавництво Ліра-К, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	12
3. СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.....	14
4. ПИСЬМОВІ ЗАВДАННЯ	59
5. КРИТЕРІЇ І ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТА.....	66
6. НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	68
7. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	71
8. РЕКОМЕНДОВАНА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА	104
9. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ	106
ДОДАТКИ.....	129

ПЕРЕДМОВА

Нагальні завдання всебічного удосконалення вищої освіти в Україні актуалізували проблему її гуманізації – набуття молодими спеціалістами достатнього обсягу гуманітарних знань. Вирішення цього актуального завдання передбачає уведення до навчального процесу курсів, здатних не лише підвищити якість професійної підготовки майбутніх спеціалістів вищої кваліфікації, але й суттєво вплинути на розширення їхнього світогляду. Саме таким є курс «Історія української культури», спрямований на формування у молоді уявлення про історичну логіку культурних процесів на українських землях у контексті розвитку культури людства.

«Історія української культури» – це навчальна дисципліна, спрямована на збагачення і розширення гуманітарної підготовки студентів усіх спеціальностей у Маріупольському державному університеті та формування їхньої творчої активності як майбутніх фахівців різних галузей в Україні. Вона дає уявлення про етапи розвитку української культури, забезпечує розуміння системного зв'язку її важливих складових – українського культурогенезу, культурного просвітництва в Україні, історії українського мистецтва.

Пізнання сутності та процесу розвитку української культури має бути орієнтованим на формування таких якостей людини, як патріотизм, висока свідомість, моральність, різнобічна освіченість, уміння знаходити порозуміння з представниками різноманітних культур. Курс передбачає висвітлення проблем розвитку культури українського народу у взаємозв'язку з іншими культурами світу.

Останнім часом увага до питань історії української культури значно посилилась, про що свідчить розширення тематики наукових досліджень, поява словників, монографій, навчальної, методичної та науково-популярної літератури.

У Маріупольському державному університеті (МДУ) питання, пов'язані з вивченням історії та особливостей розвитку української культури, посідають чільне місце в системі гуманітарних дисциплін, що вивчаються студентами всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ. Опанування історії української культури – невід'ємна ознака інтелекту майбутнього фахівця, випускника університету. Від цього значною мірою залежить його творчий потенціал як особистості. З цією метою викладачі кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ підготували курс лекцій «Історія української культури», який дає можливість студентам долучитися до духовної скарбниці, створеної українським народом упродовж усієї історії існування. Від рівня засвоєння цих надбань суттєво залежать розвиток почуттєво-образного сприйняття суспільних явищ та художніх цінностей, світоглядні позиції фахівця, загалом його всебічна культура, здатність використовувати ці здобутки у вирішенні актуальних проблем сучасності.

З огляду на важливість проблематики, до практикуму уведені матеріали щодо розвитку культури в Маріуполі – мегаполісі, який посідає важливе місце у політичному, економічному і культурному розвитку України.

У відповідності з означеним курсом лекцій підготовлений практикум, до складу якого увійшли:

- програма навчальної дисципліни «Історія української культури»;
- структура навчальної дисципліни;
- семінарські заняття та методичні рекомендації щодо їх виконання із списком рекомендованої навчальної і спеціальної літератури;
- письмові завдання для самостійної роботи студента та індивідуального навчально-дослідного завдання й методичні рекомендації щодо їх виконання;
- критерії і засоби оцінювання знань студента за національною шкалою та ECTS;
- напрямки підготовки до підсумкового контролю;
- тестові завдання для підготовки до підсумкового контролю;
- рекомендована навчальна література;
- словник термінів і понять.

Завданням практикуму є самостійне закріплення студентом набутих на лекціях знань із теоретичними засадами вивчення культури українського народу, формування системи знань про закономірності культурно-історичного процесу, його основні етапи, національні та регіональні особливості.

Основна мета практикуму – практичними методами закріплення знання студента щодо етапів, процесів і подій історії української культури з давніх часів до сьогодення у контексті засадничих тенденцій розвитку світу; ознайомлення студентів із сучасними підходами до історії національної культури, особливостями історичного розвитку української культури; виявлення її зв'язку з цивілізаційними, соціальними, мистецькими явищами і процесами; вільне оперування сучасними концептами історичної культурології та широким фактологічним матеріалом, і на цій підставі – поступове підведення теоретичної, практичної підготовки студентів до відповідного кваліфікаційного рівня, формування творчо-інтелектуальної активності майбутніх фахівців.

У процесі практичної підготовки студенти повинні засвоїти:

- джерела, наукову літературу, історіографічні концепції, сучасні методологічні підходи до вивчення історії української культури;
- періодизацію історії української культури;
- етапи українського культурогенезу, зокрема особливості культурних епох, їхні духовні цінності та пріоритети;
- специфіку традиційної культури українців, міфологію і усну народну творчість;
- історію українського мистецтва, його жанри та їхню художню мову;
- історію розвитку та жанрове розмаїття мистецтва в м. Маріуполі – культурному центрі Українського Приазов'я.

Практичне значення курсу лекцій полягає у наступному:

- уміти самостійно узагальнювати й аналізувати набуті знання з історії української культури;

- аналізувати явища духовного життя;
- усвідомлювати природу різних жанрів художньої творчості та видів мистецтв; орієнтуватися у багатому світі духовної культури;
- розрізнати світобачення і світорозуміння кожної культурно-історичної епохи;
- збагачувати власну духовну культуру шляхом самоосвіти, творчо працювати над поглибленням і вдосконаленням культурно-освітніх знань;
- сформувати у студентів здатність самостійно осмислювати та оцінювати процеси культурного розвитку України, застосовувати набуті знання для формування власної громадянської позиції, вироблення чітких ціннісних орієнтацій в умовах сучасного суспільно-політичного життя;

Виховні завдання практикуму полягають у наступному:

- посилення гуманітарної та гуманістичної складової освітнього процесу на всіх спеціальностях ОС «Бакалавр» у МДУ; усвідомлення майбутніми фахівцями важливості всебічного духовного розвитку особистості; усвідомлення особистої причетності та відповідальності за майбутнє країни, її народу;
- формування наукового світогляду, високого рівня культури особистості;
- усвідомлення студентами пріоритетного значення ідеалів демократії, прагнення до загальнолюдських цінностей;
- виховання моральної й естетичної культури, сприяння ствердженню у свідомості молоді принципів загальнолюдської моралі, розвитку зрілих естетичних смаків.

Окрім вищезначеного курсу лекцій практикум тематично співвідноситься з матеріалами «Хрестоматії з історії української культури», також підготовленої на кафедрі культурології та інформаційної діяльності МДУ в 2020 р. Це є важливим підґрунтям для студентів у процесі підготовки до практичних занять та організації самостійної і наукової роботи.

Це видання є вагомим внеском у процес вивчення навчальної дисципліни «Історія української культури» для студентів усіх спеціальностей Маріупольського державного університету.

Практикум допоможе підготувати фахівців, добре обізнаних з історією та сучасними проблемами українського культурного розвитку та спроможних застосовувати базові знання у професійній діяльності. Зважаючи на специфіку аудиторії, укладачі практикуму зацентрували особливу увагу на культурологічній термінології з історії української культури.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль I. Концептуальні засади вивчення української культури

Вступ

Предмет і завдання навчальної дисципліни «Історія української культури».
Структура курсу відповідно до кредитно-модульної системи та її методологічні засади. Джерельна база та історіографія. Зв'язок із гуманітарними дисциплінами.

Основні вимоги до студентів у процесі вивчення курсу.

Тема 1. Національна культура у світовій культурологічній парадигмі. Український культурогенез

Визначення поняття «культура». Матеріальна і духовна культура. Взаємозв'язок культури з іншими сферами людської діяльності та їхній взаємовплив. Типи культур. Форми культури.

Поняття ментальності. Світоглядні універсалії української культури.

Гуманістична традиція як закономірність культурно-історичного процесу в Україні. Етапи розвитку української культури та її чинники.

Поліетнічність і національна ідея в українській культурі. Схід і Захід в українському культурному прочитанні.

Тема 2. Духовна культура стародавнього населення України. Міфологічна модель слов'янського світу

Утвердження найдавнішої системи світогляду. Розвиток засад раціональних знань та мистецтва.

Духовна культура епохи неоліту.

Світогляд носіїв трипільської культури. Кочівницькі та античні (греко-римські) впливи на праукраїнську культуру.

Індоевропейські традиції у слов'янській культурі. Міфологічний простір слов'янського язичництва. «Велесова книга».

Своєрідність емоційно-поетичного світосприймання слов'ян як стимул розвитку народної фантазії, образотворчого мистецтва, усного епосу.

Змістовний модуль II.

Етапи формування та розвитку української культури

Тема 1. Українська культура Середньовіччя і Ренесансу (IX–перша пол. XVII ст.)

Давньоруське світобачення у контексті східнохристиянської моделі. Сакральність культури Київської Русі. Пізнє язичництво та розвиток традиційної культури. Русь і культурний простір України.

Європейський Ренесанс і староукраїнська гуманістична традиція.

Формування української народності. Розвиток південнослов'янської (української) мови.

Центри культури: Львів, Київ, Луцьк, Острог, Чернігів. Початок кириличного книгодрукування (Швайпольт Фіоль, Франциск Скорина, Іван Федоров). Львівська, Дерманська, Острозька друкарні. Література: житійна, полемічна, хронікальна, світська. Віршування.

Річ Посполита і посилення культурного тиску на український народ. Релігійне питання. Братства та їх роль у національно-культурному житті. Школи. Острозький колегіум. «Статті для заспокоєння руського народу». П. Могила та його культурна спадщина.

Архітектура, малярство, різьблення, художнє лиття, ювелірна справа. Побут і традиції українського народу.

Тема 2. Культура Бароко і Просвітництва України (друга пол. XVII–XVIII ст.)

Реалії Нового часу української історії. Українська барокова культура. Культурні аспекти феномена українського козацтва.

Роль Києво-Могилянської академії у культурному єднанні слов'янських народів. Заснування Львівського університету та колегіумів на Лівобережжі.

Розвиток літератури: проповідницької, панегіричної, поезії, драматургії. Козацькі літописи. «Мазепинський стиль» в архітектурі. Національна архітектурна школа: І. Зарудний, І. Григорович-Барський, С. Ковнір, Б. Растреллі.

Українське Просвітництво. Філософська думка: Ф. Прокопович, Г. Сковорода, В. Капніст, С. Климовський. Музика: М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель, М. Ділецький. Образотворче мистецтво: Д. Левицький, В. Боровиковський, А. Лосенко. Основні прояви театрального мистецтва: інтермедії і вертепна драма.

Г. Калиновський і початок української етнографії.

Меценатство: І. Мазепа, І. Скоропадський, К. Розумовський, О. Безбородько. Традиції і життєдіяльність етносу.

Тема 3. Національно-культурне відродження XIX ст.

Україна у складі двох імперій. Початок українського національного відродження: «Руська трійця», «Кирило-Мефодіївське товариство», «Галицька матиця», «Собор руських вчених».

Становлення нової української літератури: І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка; музичної спадщини – С. Гулак-Артемовський; театру – К. Соленик.

Романтизм в українській культурі. Творчість Т. Шевченка.

Збирання археологічних, історичних пам'яток і фольклору. Перші музейні заклади в Одесі, Миколаєві, Львові, Києві, Катеринославі.

Розвиток освіти і науки: Харківський (1805), Київський (1834), Новоросійський (Одеса, 1865) університети; Товариства дослідників губерній.

Наука у системі культури. Історики: Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич, М. Костомаров, В. Антонович, М. Драгоманов, Д. Багалій, М. Грушевський, Д. Яворницький; археологи, етнографи і фольклористи: В. Хвойка, Ф. Вовк, М. Церетелев, М. Максимович, І. Срезневський, А. Метлинський, П. Чубинський, Я. Головацький; лінгвісти і літературознавці: І. Могильницький, О. Потебня, Б. Грінченко, С. Єфремов, А. Кримський. Львівський університет і Наукове товариство ім. Т. Шевченка.

Діяльність національно-просвітницьких товариств: «Громади», «Руху хлопоманів», «Просвіти», «Братства тарасівців», «Руху українофілів».

Український реалізм. Репресії російського самодержавства. Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський акт 1876 р.

Створення у 1863 р. П. Чубинським і М. Вербицьким пісні «Ще не вмерла Україна», яка стала державним гімном незалежної України.

Література: М. Вовчок, П. Мирний, І. Франко, В. Стефаник, І. Нечуй-Левицький, Ю. Федькович, М. Кропивницький, М. Старицький, М. Коцюбинський, Л. Українка.

Театр Тобілевичів. Музика: М. Лисенко, К. Стеценко, М. Леонтович. Образотворче мистецтво: М. Пимоненко, М. Ярошенко, І. Сошенко, І. Рєпін, А. Куїнджі, І. Іжакевич.

Альманахи: «Русалка Дністровая», «Громадський друг», «Основа», «Вік», «Час», «Ранок», «Дзвін», «Ластівка», «Киевская старина».

Розвиток народної творчості.

Тема 4. Новітня українська культура

Українська культура на початку ХХ ст. Культурна діяльність національного спрямування. Декадентство у літературі і образотворчому мистецтві.

Діяльність Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського і Директорії УНР у галузі культури під час Національно-демократичної революції 1917–1921 рр.

Перемога радянської влади і процес створення пролетарської культури в Україні у 1920–1922 рр. Боротьба за ліквідацію неписьменності. Утворення СРСР.

Українізація і національне відродження. «Новаторські двадцяті». Діяльність ВУАН. Реформи в освіті.

Літературні об'єднання: ВАПЛІТЕ, «Гарт», «Плуг», «Нова генерація». Театри ім. І. Франка і «Березіль» О. Курбаса. Кінострічки О. Довженка, І. Кавалерідзе.

«Розстріляне відродження». Сталінський тоталітаризм. Масові репресії діячів української науки, освіти і культури. Ліквідація здобутків українізації.

Голодомор 1932–1933 рр. та руйнація в Україні підвалин традиційної культури. Політика штучного формування в СРСР культури «соцреалізму».

Важке становище української культури на західноукраїнських землях у 1921–1940 рр.

Трагедія радянського народу у роки Другої світової війни. Масове знищення культурних цінностей на окупованих фашистами українських землях.

Повоєнна культура України. «Жданівщина» та її наслідки для української культури. Хрущовська «відлига». Дисидентство.

Розвиток української радянської культури у 70–80-х рр., досягнення і проблеми.

Демократизація духовного життя в Україні у процесі «перебудови» М. Горбачова. Утворення ТУМ ім. Т. Шевченка (пізніше товариство «Просвіта»), «Народного руху України за перебудову». Уведення в дію 1989 р. «Закону про мови в Українській РСР».

Змістовний модуль III.

Українська культура в умовах євроінтеграції

Тема 1. Культура незалежної України

Тенденції сучасного культурного розвитку. Деідеологізація українського суспільства. Прийняття Верховною Радою України 17 лютого 1992 р. «Основ законодавства про культуру» та низки законів щодо реформування або вдосконалення галузі науки, освіти, інформаційної діяльності, збереження історичної спадщини. Українська культура у контексті Помаранчевої революції та Революції Гідності.

Мовне питання в Україні, його політизація. Законодавство про мову. Релігійне життя. Розкол православної церкви на УПЦ Московського патріархату, УПЦ Київського патріархату, УАПЦ та його негативний вплив на духовну сферу. Створення та надання Вселенським патріархом Томосу ПЦУ.

Реорганізація системи вищої освіти. Перехід на ступеневу вищу освіту. Утворення широкої мережі недержавних ЗВО. Болонський процес.

Засоби масової інформації в умовах демократизації та комерціалізації інформаційного простору. Доступ до всесвітньої мережі Інтернет. Книговидавнича галузь та її проблеми. Молодіжний рух в Україні і культура.

Культура в умовах ринкових відносин: позитивний і негативний досвід. Проблеми культури в українському селі та збереження традиційної культури.

Сучасний український реалізм і модернізм у літературі і мистецтві. Масова культура.

Культура діаспори та її взаємозв'язок з культурою України.

Сучасна культура Маріуполя.

Тема 2. Українська культура в умовах євроінтеграції

Українська культура як складова світового культурного простору. Загальна специфіка нового культурного етапу в Європі у ХХІ ст. Глобалізаційні процеси у сучасній європейській культурі. Культурний імперіалізм. Міжкультурні непорозуміння як підстава для світових конфліктів ХХІ ст.

Партнерство Європейського Союзу та України у галузі культури: історія, досягнення, проблеми. Шляхи європейської інтеграції української культури.

Інтеграція України у європейський інформаційний простір: досвід і перспективи. Участь України в європейських фестивалях і конкурсах музичної культури. Український і європейський кінематограф: проблеми розвитку на сучасному етапі. Український авангард і європейське образотворче мистецтво на початку ХХІ ст. Маріупольський державний університет у контексті української культурної євроінтеграції.

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Лекції	Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Індивідуальні	Самостійна робота		Лекції	Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Індивідуальні	Самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовний модуль I. Концептуальні засади вивчення української культури												
1. Національна культура у світовій культурологічній парадигмі. Український культурогенез	12	2		-		10	12	2				10
2. Духовна культура стародавнього населення України. Міфологічна модель слов'янського світу.	14	2	2	-	-	10	12	2	2			10
Разом за змістовим модулем	26	4	2	-		20	26	4	2			20
Змістовий модуль II. Етапи формування та розвитку української культури												
3. Українська культура Середньовіччя і Ренесансу (IX–перша пол. XVII ст.).	9	2	2	-	-	5	8		2			5
4. Культура Бароко і Просвітництва України (друга пол. XVII–XVIII ст.).	9	2	2	-		5	10	2	2			5
5. Національно-культурне відродження	9	2	2	-	-	5	10		2			5

XIX ст.												
6. Новітня українська культура.	9	2	2	-	-	5	14	2	2			5
Разом за змістовим модулем	36	8	8	-		20	36	8	8			20
Змістовий модуль III. Українська культура в умовах євроінтеграції												
7. Культура незалежної України.	16	2	2			9	14	2	2			9
8. Українська культура в умовах євроінтеграції.	12	2	2			10	10	2	2			10
Разом за змістовим модулем	28	4	4			19	28	4	4			29
		16	14		1						1	
Усього годин	90	16	14		1	59	90	16	14		1	59

3. СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять

Основою підготовки до семінарських занять при вивченні історії української культури є систематичне вивчення джерел і літератури, а її успіх значною мірою залежить від наявності у студента необхідних збірників документів і матеріалів, навчальних посібників і підручників.

Для того, щоб знайти потрібну книгу, студент повинен уміти користуватися каталогами бібліотек, зокрема Наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. Вони становлять перелік літератури, яка зберігається в бібліотеці. Каталог складається з карток, які містять основну інформацію про те чи інше літературне джерело (автора, заголовок, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок, бібліотечний шифр тощо).

Для того щоб зробити правильний запис, необхідно ознайомитись із змістом тексту. Конспективний запис треба поділити на частини відповідно до пунктів плану семінару; кожна частина має містити виклад одного з положень, а також його аргументацію. Конспективна форма запису вимагає не тільки фіксації найважливіших положень джерела, а й наведення необхідних міркувань, доведень. Інколи в конспекті, зазвичай на полях, роблять власні зауваження. Ретельно занотовуючи історичні документи чи виписки з них, точно вказують бібліографічні дані публікації (автора, назву документа; місце та рік видання книги; сторінку, з якої зроблена виписка). Наприклад: «Левчук Л. Т., Панченко В. І., Шинкаренко О. В. Історія світової культури. – К.: «Либідь», 1994. – 318 с.», «Тиховська О. М. Психологічне підґрунтя народних уявлень про писанку в світлі світової міфології // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія. Випуск 16. – Маріуполь: МДУ, 2018. – С. 75–83».

Творча, раціональна робота з книгою з метою глибокого та міцного засвоєння знань передбачає, по-перше, оволодіння методикою читання, по-друге, вміння аналізувати текст і записувати його. Якість засвоєння прочитаного тексту значною мірою залежить від уміння:

- правильно читати;
- розуміти, усвідомлювати й закріплювати прочитане;
- відчувати, переживати прочитане.

Оволодіння студентом методу правильного читання пов'язане з повноцінним повторенням (відтворенням) і резюмуванням змісту тексту. Крім запам'ятовування конкретних фактів студент повинен уміти опрацьовувати отриману інформацію, письмово викладати власну думку щодо прочитаного.

З метою цілеспрямованої та ефективної роботи з текстом студент повинен:

- не переписувати цілі речення чи абзаци, а лише ключові думки, ідеї;
- затримувати увагу на вступному реченні кожного абзацу, особливо, коли це великі абзаци;

– не пропускати так звані слова-сигнали («отже», «таким чином», «підбиваючи підсумки» тощо), які застосовуються для того, щоб загострити увагу на чомусь важливому. Уміння виділяти слова-сигнали в підручниках, посібниках, статтях дуже важливе для розвитку здатності засвоювати прочитаний матеріал у всій його смисловій цілісності, тобто не спрощуючи й не пропускаючи висновків та оцінок автора;

– уважно ознайомитися з висновками автора.

Одним із шляхів запам'ятовування та засвоєння матеріалу є ведення записів прочитаного. Основні форми записів – план, виписки, тези, анотація, резюме, конспект.

Одне з найбільш складних завдань, яке має виконати студент, – підготовка доповіді. Ознайомившись і вивчивши рекомендовані документи, матеріали, наукові статті, відповідний розділ підручника чи посібника, на завершальному етапі підготовки до семінарського заняття студент повинен підготуватися до доповіді й обговорення запланованих питань.

Доповідь, яку планується виголосити на семінарі, має відповідати таким вимогам:

- методологічно правильно і повно розкрити зміст вибраного питання;
- показати самостійну роботу над історичними джерелами та літературою;
- продемонструвати вміння планувати чітко все те, що вивчається, й зрозуміло формулювати головні питання доповіді.

Слід також розрахувати, щоб час доповіді не перевищував 7-8 хв. Адже інакше студент може не встигнути розкрити питання. До того ж чимало труднощів виникає в процесі самого виступу. Досвід проведення семінарських занять свідчить, що для студента-доповідача особливого значення набувають три фактори:

- володіння матеріалом;
- володіння собою;
- володіння аудиторією.

Звичайно, готуючи доповідь, студент повинен прагнути зробити її не тільки правильною за формою, а й цікавою за змістом. Для цього у виступі, зокрема, необхідно уникати незрозумілих доповідачу термінів, слів-«паразитів» (наприклад: «ну»), тавтологій (повторення одних і тих же слів), абстрактних понять. Натомість слід увести до своєї доповіді цікаві приклади, приказки, прислів'я, «крилаті» вислови. Їх доречне використання пожвавить виступ, зробить його привабливим та більш зручним для запам'ятовування.

Семинарське заняття 1.

Українська культура у світовій культурологічній парадигмі.

План

1. Поняття «культура».
2. Теорії походження і сутності культури.
3. Типи і форми культури.
4. Теорії походження української культури.
5. Періодизація історії української культури та її особливості.
6. Культурно-історичні зони України.
7. Регіональні особливості української культури.
8. Назви і самоназви в українській культурі.
9. Роль мови в українському культурогенезі.
10. Місце української культури у світовій культурі.

Методичні поради

Відповіді слід розпочати з аналізу змісту та сутності поняття культури, розкрити еволюцію поглядів учених на поняття культури, сучасні інтерпретації. Чим обумовлена різноманітність визначень поняття «культура»? Розкрийте наукове і побутове значення культури. Доцільно охарактеризувати багатогранність поняття «культура», уявлення про культуру в різні епохи. а також указати типологію культури. Слід назвати види матеріальної та духовної культури. Яку роль відіграє духовна культура в суспільному житті?

Структурний аналіз культури передбачає виокремлення певних типів, видів та форм культури за різними критеріями. Назвіть основні критерії історичної типології культури. Визначте, яку культуру виділяють за формою людської діяльності, за етнічним чинником та вагомістю, за протиставленням до пануючої культури, за рівнем майстерності й типом аудиторії, за співвідношенням традиційного і новаторського в культурі, за приналежністю до історичних епох. Вкажіть основні риси професійної культури відповідно до Вашого фаху.

Охарактеризуйте багатозначність поняття «цивілізація», співвідношення та взаємодію понять «культура» та «цивілізація», культура та антикультура. В чому виявляється гуманістичний характер культури? Покажіть світоглядне значення теорії та історії культури, актуальність проблем культури в сучасному житті. Визначте функції культури, а у висновку відповіді – значення культури в історії людства.

Доцільно визначити характеристики української культури, як невід'ємної складової світової культури. Визначте, які вітчизняні культурні надбання стали загальносвітовими шедеврами. Дослідіть внесок українських культурних діячів та вчених у загальносвітовий науково-культурний доробок. Охарактеризуйте українську культуру як цілісну систему. Вивчення питання пов'язане з дослідженням чинників, що впливають на становлення й еволюцію української культури, формування її самобутніх якостей. Слід зупинитися на соціально-

історичних чинниках (походження українського народу, його ментальність, мова, державність); природно-географічних (клімат, територія, ландшафт), а також визначити взаємозв'язок з іншими культурами. Також доцільно показати, які історичні умови вплинули на їхнє формування. Прослідкуйте взаємозв'язок національного та загальнонародського в українській культурі. Після цього необхідно перейти до викладу проблеми становлення української ментальності. Розкривати цей аспект необхідно починати з визначення поняття «ментальність», а потім визначити умови формування та основні риси ментальності українців. Розкрийте основні підходи до визначення поняття «цивілізація». Доведіть, що воно було відоме за античних часів як протиставлення античного суспільства варварському оточенню. Пригадайте, як використовували поняття «цивілізація» у добу Просвітництва (XVIII ст.). Який зміст почав вкладатися у це поняття з плином часу? Прослідкуйте еволюцію цього терміну у XIX ст. Наведіть приклади, що свідчать про те, що майже до XX ст. поняття культура і цивілізація вживалися як синоніми. Визначте спільні і відмінні риси культури та цивілізації.

З'ясуйте сутність понять «національна ідея» та «політична нація». Дослідіть еволюцію української ідеї, що пройшла шлях від ідеї національної ідентичності до ідеї державної незалежності, а з культурологічної точки зору є ідеєю культурної самобутності та національної духовності. Проаналізуйте здобутки вітчизняних учених, присвячені дослідженню української національної ідеї, основні наукові підходи до визначення національної ідеї в науковій літературі. Охарактеризуйте суперечливий процес формування української національної ідеї, дайте аналіз об'єктивних та суб'єктивних факторів, які ускладнюють цей процес на сучасному етапі.

Доведіть, що національна ідея повинна виконувати функцію консолідації суспільства, зміст якої полягає в об'єднанні усіх (або принаймні досить впливових) конструктивних суспільних сил для розбудови модерного громадянського суспільства в Україні. Зверніть увагу на те, що вона має відповідати потребам переважної більшості громадян країни; виходити не лише з історичного досвіду, а й орієнтуватися на сучасні цінності, бути адекватною сучасним реаліям. Поясніть, чому вона має стати над ідеологічними, етнічними, культурними відмінностями різних соціальних груп; виконувати роль світоглядного орієнтиру у системі освіти, виховання, в процесі соціалізації та становлення творчої особистості; спрямовувати суспільство на зростання добробуту, забезпечення й збереження умов для розвитку майбутнього покоління на основі економічної самостійності.

Висвітліть основні завдання практичної реалізації української національної ідеї: формування сучасної української ідентичності; напрацювання та розвиток громадських і культурних зв'язків і обмінів між регіонами; гнучке розв'язання мовного питання, зміцнення державного статусу української мови поряд із уведенням можливості офіційного статусу для регіональних мов і мов меншин на рівні територіальних громад, районів і областей; формування в Україні єдиного інформаційного простору.

Проаналізуйте заходи, які передбачає концептуальне оновлення освітньої та культурної політики держави: збереження, відновлення, популяризація культурно-історичної спадщини українського народу; утворення цілісного і розвинутого національного культурного простору; забезпечення вільного доступу всіх громадян до культурних цінностей; сприяння культурному розмаїттю, забезпечення вільного розвитку культур національних меншин України; поглиблення інтеграції в міжнародний культурний простір; адекватне позиціонування української культури у світі.

Розкрийте сучасну доктрину творення нації-держави згідно з Основним Законом. Які значні перетворення в гуманітарно-культурній та соціальній сферах належить здійснити для реалізації цієї доктрини? Зверніть увагу на одну з провідних рис української національної доктрини – турботу про історичну долю нації. Проаналізуйте шляхи її досягнення.

Традиції і побут українського народу зберігають ряд територіальних особливостей, що зумовлені: характером історичного розвитку окремих регіонів України; природно-географічними умовами; взаємозв'язками з іншими народами. Визначте основні культурно-історичні зони та вирішальні чинники формування сучасного обличчя української нації, що вплинули на чисельність і географічне розміщення інших етнічних груп, на характер етнічних процесів в Україні загалом.

Слід визначити критерії періодизації історії української культури. Пригадайте, як починалося вивчення аспектів української культури. Розкрийте погляди українських істориків на періодизацію історико-культурного процесу. Визначте, яка періодизація історії української культури прийнята у сучасній науці. Охарактеризуйте етапи дослідження історії, їхні особливості. Для розкриття питання необхідно звернути увагу на чинники, які спричинили дослідження вітчизняної культури. Дайте характеристику джерел з історії української культури, їхню класифікацію. Дослідіть постання наукового джерелознавства історії української культури та зробіть короткий огляд історіографії: видання, дослідження з фольклористики, історії української літератури, історії мистецтв, синтетичні праці, багатотомні наукові видання з історії української культури. Назвіть дослідників історії вітчизняної культури та їхні праці. Проаналізуйте основні принципи та методи вивчення історії української культури.

Розкрийте особливості культурологічних концепцій українських вчених. Проаналізуйте внесок у розробку питань історії розвитку української культури та концепції феномену культури авторів козацьких літописів, значення і роль творів Г. Сковороди, П. Куліша, М. Костомарова, Т. Шевченка, культурологічну спадщину Кирило-Мефодіївського братства. Охарактеризуйте праці українських етнографів, істориків, фольклористів М. Драгоманова, В. Антоновича, Ф. Вовка, І. Рудченка, О. Потебні, О. Русової, П. Житецького, М. Лисенка, присвячених огляду питань розвитку української культури. В цьому контексті доцільно також дослідити праці І. Франка, М. Грушевського, І. Огієнка, І. Крип'якевича, А. Козаченка, М. Марченка та ін. У чому, на Ваш

погляд, полягала складність формування національної культурологічної школи? Чому різнились підходи до визначення української культури, її особливостей і закономірностей методологічними підходами, принципами та методами дослідження в радянській та українській емігрантській науковій думці? Зробіть огляд сучасної історіографії історії української культури

Студенту необхідно усвідомити місце і значення курсу історії української культури в системі гуманітарної підготовки майбутнього технічного спеціаліста як теоретичної основи духовної культури фахівця з вищою освітою, що формує науковий світогляд студентів, їхній загальноосвітній, фаховий і культурний рівень. Розкрийте роль гуманітарних знань, зокрема курсу історії української культури в процесі розбудови громадянського суспільства в Україні. Чому, на Ваш погляд, систематизоване знання предмета є важливим в умовах загострення сучасної глобальної кризи техногенної цивілізації і тенденцій зміни цінностей, їхнього впливу на сучасні уявлення про світ та людину? Яке місце належить кафедрам гуманітарних наук закладів вищої освіти, і зокрема, кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, у залученні сучасної молоді до осмислення гострих проблем українського сьогодення, становлення їхньої громадянської свідомості? Зверніть увагу на те, як у процесі засвоєння матеріалу з історії української культури реалізується провідне завдання курсу – посилити гуманітарну та гуманістичну складові освітнього процесу в технічному вузі, сприяти усвідомленню майбутніми технічними фахівцями важливості всебічного духовного розвитку особистості.

Доведіть, що вивчення різними за фахом студентами соціально-гуманітарних дисциплін, зокрема, курсу історії української культури, – це також перетворення внутрішнього світу кожного з них, кожної особистості, і формування творчих особистостей, креативних здатностей людини і, нарешті, це допомога у плані не тільки професійного, але передусім, життєвого вибору кожного майбутнього фахівця. Наведіть фактичний матеріал про те, що вивчення гуманітарних дисциплін, історії української культури, передбачає визначальні і принципові речі – чи матиме українське суспільство гуманістичну перспективу, чи ствердиться у ньому нормальне українське світосприймання та засадничі європейські цінності, чи буде воно захищене від усіх можливих рецидивів авторитаризму та тоталітаризму.

Висвітліть визначальну роль курсу історії української культури у формуванні наукового світогляду студентської молоді, високого рівня культури особистості, виховання високих моральних якостей громадянина України, поваги і любові до своєї Батьківщини, готовності до захисту і примноження її матеріальних і духовних цінностей. Прослідкуйте, як вивчення досягнень і закономірностей розвитку української національної культури сприяє вихованню у майбутнього спеціаліста національної самосвідомості, громадянських якостей, професійного мислення.

Проаналізуйте, як у процесі вивчення курсу відбувається виховання у студентської молоді засобами історії почуття патріотизму, поваги і любові до Батьківщини, усвідомлення особистої відповідальності за майбуття країни, її

народу; причетності до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, а також усвідомлення студентами пріоритетного значення ідеалів демократії, злагоди в суспільстві, прагнення до загальнолюдських цінностей.

Продемонструйте на прикладах, як знання концептуальних засад історії та теорії української культури розвиває навички і вміння визначати свою точку зору на проблему; орієнтуватися в складних процесах сучасного культурного розвитку України; аналізувати проблеми та перспективи розвитку української культури в сучасному цивілізаційному процесі.

Як, на Ваш погляд, вивчення історії української культури в контексті світової сприяє розвитку інтернаціонального почуття, розширенню і поглибленню знань про культуру, специфіку життєдіяльності інших держав і суспільств, утвердженню поваги до звичаїв, традицій, культури народів світу? Поясніть, яким чином знання, набуті в процесі вивчення курсу, сприяють формуванню міжнаціональної і релігійної толерантності, нетерпимості до проявів ксенофобії.

Прослідкуйте, як набуті знання з курсу, зокрема, аналіз впливу сучасної української культури на соціальне і політичне життя, дозволяють формувати у майбутніх спеціалістів навички соціальної активності, творчої ініціативи, підприємництва та особистої відповідальності за ухвалені рішення та здійснені вчинки.

Розкрийте важливу роль курсу у вихованні моральної й естетичної культури, утвердженні у свідомості молодих людей принципів загальнолюдської моралі, розвитку зрілих естетичних смаків, потреб та інтересів, уміння правильно оцінювати і творити добро та красу, потреби активної протидії виявам антигромадської поведінки, правопорушень, бездуховності, аморальності.

Навчально-методичні видання

1. *Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.*

2. *Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.*

3. *Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття): ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Ч.1. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 320 с.*

4. *Культурологія. Курс лекцій для студентів Маріупольського державного університету / укл. Ю. С. Сабадаш, Ю. М. Нікольченко, Л. Г. Дабло, О. С. Манякіна. За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. – 216 с.*

5. *Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів. – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.*

Література

1. Виткалов В. Г. *Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія. Видання друге, уточнене і доповнене.* – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.
2. *Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича.* – К.: Либідь, 2002. – 656 с.
3. Магочій П.-Р. *Україна: історія її земель та народів / Пер. з англ.* – Ужгород: Вид-во В. Подяка, 2012. – 794 с.: іл.
4. Попович М. В. *Нарис історії культури України.* – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.: іл.

Семінарське заняття 2.

Духовна культура стародавнього населення України.

План

1. Первісні культури на теренах сучасної України.
2. Трипільська культура та її роль у розвитку української національної духовності.
3. Особливості культури в українських землях бронзової доби.
4. Українська культура у контексті індо-європейської проблеми.
5. Кочові народи раннього залізного віку в українській культурі.
6. Особливості культури Скіфії.
7. Античні традиції в українській культурі.
8. Теорії походження східних слов'ян.
9. Особливості культури східних слов'ян.
10. Місце східних слов'ян в українській культурі.

Методичні поради

Відповідь слід розпочати з визначення хронологічних меж кам'яного віку та появи першої людини на території України. Щоб збагнути суть і закономірності розвитку первісної культури, слід засвоїти її періодизацію. Визначте види періодизації первісного суспільства. Який з них найбільш вірогідний?

Дайте характеристику палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту, археологічних культур цього часу, вкажіть ареал їхнього поширення та місця стоянок первісних людей. Доцільно зупинитися також на сутності головних ознак первісної культури, прослідкувати еволюцію матеріально-духовної культури людини даного періоду на прикладі археологічного матеріалу. Проаналізуйте матеріальну культуру первісного ладу: знаряддя праці, технологічні операції, засоби зв'язку, галузі присвоюючого типу господарства. Дайте характеристику житла, посуду, одягу, предметів культури, знарядь лову, ігрових предметів, землеробству, формування основних напрямів у розвитку культури: Якими були основні здобутки у палеоліті, мезоліті та неоліті?

Що дала людству неолітична революція? Розкажіть про використання сили вітру, падаючої води, сили тварин. Охарактеризуйте розвиток тваринництва, агрокультури, городництва, зернового господарства, окультурення ґрунтів. Прослідкуйте процес виникнення ремесел, розвиток розумової праці, військової справи. Акцентуйте увагу на появі прядіння, ткацтва, виникненні великих поселень.

Розглядаючи процес формування духовної культури первісного суспільства, зверніть увагу на появу мислення, виникнення мови, міфологічно-релігійної свідомості. Яким чином первісні люди нагромаджували знання і передавали наступним поколінням? Що можна сказати про характер цих знань? Розкрийте зміст і природу основних первісних вірувань: тотемізму, анімізму, фетишизму, магії ритуалу, табу. Як відображувались уявлення про світ у первісному мистецтві? Що вам відомо про наскальний живопис? Охарактеризуйте

скульптуру і культовий посуд. Доведіть, що люди в первісному суспільстві засвоїли форми, лінії і колір. Наведіть приклади виготовлення масок, статуй, малюнків на землі, різьбярства, появи танцювальних, музичних і пластичних ритмів. Розкажіть про зародження будівництва, виникнення писемності; художню діяльність як органічну потребу людської психіки, самовираження людини. Що нового з'являлося у духовній культурі людини на кожному історичному етапі? Наведіть приклади знань первісних людей про астрономію, географію, зоологію, ботаніку, метеорологію, мінералогію тощо, охарактеризуйте їх медичні знання і вміння, зміни в техніці та технологіях. Розкрийте значення відкриття кераміки для становлення технічної культури народів епохи неоліту, прослідкуйте, яким чином воно сприяло виникненню металургії.

Подайте визначення хронологічних меж існування трипільської культури та території розселення. Необхідно звернути увагу на теорії її походження та охарактеризувати основні етапи розвитку. Зверніть увагу на особливості землеробства трипільців. Охарактеризуйте знаряддя праці трипільців. З яких матеріалів вони виготовлялися? Визначте, у чому полягала своєрідність трипільського житла. Прослідкуйте його еволюцію: землянка як первинне житло; напівземлянка, напівземна споруда; наземне одноповерхове однокамерне помешкання; багатомодульне житло для патріархальної сім'ї (так звані довгі будинки); двоповерхові житлові споруди (винайдені та реконструйовані при дослідженні поселень-гігантів). Чи можна стверджувати, що воно було пов'язане з магічними ритуалами? Якщо так, то доведіть свою думку фактами. Назвіть найдавнішу на трипільських теренах фортифікаційну споруду. Що свідчило про зародки архітектури у трипільських племен? Наведіть приклади поселень-гігантів. Яка роль їм відводилася? Як відбулися інтеграційні процеси трипільської спільноти у поселеннях-гігантах?

Розкрийте зміст релігійного світогляду трипільських племен. Що виступало об'єктом поклоніння? Чи був наявний пантеон Богів? Проведення магічних ритуалів вимагало наявності служителів культу? Якщо так, то доведіть думку фактами. Наведіть приклади орнаменталістики трипільських керамічних виробів. Чи мала вона сакральний зміст, чи була звичайним декором? Відповідь аргументуйте. Охарактеризуйте ритуальну кераміку. Вкажіть її особливості. З якими культурами вона була пов'язана?

Дайте характеристику піктографічному письму трипільців. Що вони знали про світобудову, сили природи, місце людини у світі, предків та богів? Які види землеробства були відомі трипільцям? Що вважається найбільшим їхнім досягненням у землеробстві? Якими були знання трипільців про терміни та норми висіву, збирання, обробітку, про сорти і врожайність?

Доведіть, що Трипільля має розглядатись не тільки як археологічна культура, а і як велика стародавня цивілізація з усіма атрибутами господарської і духовної діяльності.

Слід звернути увагу на значення початку обробки металів людиною для подальшої еволюції первісного суспільства. Розгляд питання слід почати із

загальної характеристики бронзового й залізного віку (I тис. до н. е.), коли відбулася нова хвиля експансії кочових племен, які домінували в культурному просторі українських земель. Визначте, які археологічні культури існували на цей час на території сучасної України, дайте їм характеристику. Порівняйте рівень розвитку культури племен бронзової епохи з трипільцями. Яких змін зазнала ідеологія у період бронзи? Охарактеризуйте культуру племен доби заліза. Доцільно дати характеристику трьом періодам цієї доби: кіммерійському, скіфському, сарматському. Охарактеризуйте живопис і декоративно-прикладне мистецтво кіммерійців: монументальну скульптуру, предмети побуту із традиційним різьбленим орнаментом.

Аналізуючи скіфську культуру, слід відмітити соціальний устрій, релігійні уявлення, тип господарства, спосіб життя скіфів. Студентам варто знати час появи на наших землях скіфів, розповісти про кочівницькі поховання скіфського типу, нерідко багаті на предмети розкоші місцевого виробництва. Назвіть найвідоміші з них. В якому стилі вони виконані? Розкрийте його особливості. Які пам'ятки збереглися в Україні до сьогодні? Чому скіфські курганні коштовності здобули у наш час всесвітню славу? Проаналізуйте пантеон Богів скіфів. Порівняйте культуру скіфів та сарматів, визначте основні відмінності.

Назвіть причини колонізації греками територій Північного Причорномор'я. Визначте і дайте характеристику чотирьом основним центрам, осередкам античної цивілізації, які сформувалися у процесі античної колонізації: побережжя Дніпро-Бузького лиману з найбільшим містом Ольвія; район Дністровського лиману з найбільшим містом Тіра; Крим з головним містом Херсонесом; Керченський та Таманський півострови. Найвизначніше місто – Пантікапей. Розкрийте роль Фанагорії, Феодосії, Гермонаси (нині станція Таманська) та ін. Пригадайте, коли ці міста були об'єднані у Боспорську державу.

Розкрийте взаємовплив грецьких і місцевих традицій (розписи склепів Неаполя Скіфського, і Пантікапея, розписні стели і мозаїки Херсонеса; надгробні рельєфи, культові й портретні статуї, теракотові статуетки, твори декоративно-ужиткового мистецтва). Розкажіть про пам'ятки України доби античності, які збереглися до наших днів: залишки оборонних, культових і громадських споруд, поховальні пам'ятки античних колоній Херсонеса, Пантікапея та ін., унікальні вироби з золота і срібла, виготовлені боспорськими ремісниками (ваза з кургану Куль-Оба, чаша з Гайманової могили, гребінь з кургану Солоха, амфора з кургану Чортмлик, пектораль з Товстої могили тощо).

Вивчення проблеми розвитку культури давніх слов'ян на теренах сучасної України слід починати з процесу становлення слов'янства, з витоків давньослов'янської культури. Зробіть короткий огляд теорій походження слов'ян, території їхнього розселення на теренах сучасної України. Проаналізуйте основні концепції прабатьківщини східних слов'ян. Яка з них, на Вашу думку, найбільш вірогідна? Аргументуйте. Поясніть, яке походження має

назва «слов'яни». Які археологічні культури на території України ототожнюють зі слов'янами? Зазначте, які слов'янські племена населяли сучасну територію України. Яким часом датуються перші згадки про слов'ян? Які слов'янські племена римські історики вважали автохтонним і стародавнім народом? Розкрийте фактори, що сприяли укладанню військових союзів та консолідації слов'янських племен. Яке з слов'янських племен виступило як консолідуюча сила, що збрала слов'янську спільність навколо Києва?

Світогляд східних слов'ян формувался відповідно до загальноєвропейських тенденцій розвитку уявлень про світ. У пантеоні східнослов'янських божеств, на відміну від давньогрецького та давньоримського, було порівняно мало богів, які безпосередньо втілюють інтереси і заняття людини. Відмітною рисою є і слабо

виражений антропоморфізм богів: вони мало схожі на людину, нагадують переважно фантастичних істот. Розрізняють дві форми прояву мистецтва у стародавніх слов'ян: ужиткове мистецтво – художнє оформлення одягу, знарядь праці, домашніх речей тощо і культове мистецтво – предмети, пов'язані з релігійними віруваннями і призначені для сакральних ритуалів. Наведіть приклади ужиткового та культового мистецтва східних слов'ян.

Давньослов'янське образотворче мистецтво є стилістично завершене своєрідне явище, що стало підґрунтям для розвитку давньоруського мистецтва.

Аналізуючи слов'янську культуру дохристиянського періоду, необхідно звернути увагу на матеріально-побутовий та духовний її аспекти. Прослідкуйте визначальні чинники розвитку матеріальної і духовної культури – основи для цілісної господарської системи. Відмітьте наявність багатогалузевого господарського комплексу, диференціацію господарства залежно від місця проживання. Проаналізуйте міське життя слов'ян, існування родоплемінної демократії, військово-адміністративного устрою життя. Розкажіть про мову і початки слов'янської писемності. Відповідь обов'язково повинна містити матеріал, який висвітлює побут, традиції та релігійні вірування слов'ян, а також високий розвиток декоративно-прикладного мистецтва, наукові і технічні досягнення. Пригадайте вислови Нестора Літописця про життя давніх слов'ян, Прокопія Кесарійського про склавинів і антів.

Проаналізуйте погляди слов'ян на створення світу та походження людини. Яким був принцип побудови календаря? Що можна сказати про міфологічний епос давніх слов'ян? Назвіть найвідоміших його героїв.

Проаналізуйте особливості язичницьких вірувань та пантеон Богів східнослов'янських племен. Яким чином язичницький світогляд позначився на мистецтві східних слов'ян? Які язичницькі традиції та обряди дійшли до наших днів? Розкрийте значення язичницької культури слов'ян для формування й розвитку культури України.

Навчально-методичні видання

1. Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко,

доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.

2. *Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.*

3. *Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття): ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Ч.1. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 320 с.*

4. Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. *Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів. – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.*

5. Чмихов М.О. *Давня культура: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1994. – 288 с.: іл.*

Література

1. *Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 2002. – 656 с.*

2. *Історія Української культури: у п'яти томах. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2000. – 1136 с.: іл.*

3. Магочій П.-Р. *Україна: історія її земель та народів / Пер. з англ. – Ужгород: Вид-во В. Подяка, 2012. – 794 с.: іл.*

4. Попович М. В. *Нарис історії культури України. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.: іл.*

Семинарське заняття 3. Українська культура Середньовіччя і Ренесансу (IX–перша пол. XVII ст.)

План

1. Особливості культури Київської Русі.
2. Роль християнства в культурному розвитку Київської Русі.
3. Писемність, освіта і література Київської Русі.
4. Мистецькі традиції Київської Русі в українській культурі.
5. Розвиток культури на теренах Галицько-Волинської держави.
6. Україна в культурній системі Європи доби Ренесансу.
7. Місце і роль Острозького колегіуму в українській культурі.
8. Українське початкове друкарство.
9. Українське мистецтво доби Ренесансу.
10. Культура українського козацтва (друга пол. XV–перша пол. XVII ст.)

Методичні поради

Вивчення проблеми семінару слід розпочати із загальної характеристики зазначеного періоду, утворення однієї з найбільших держав середньовіччя – Київської Русі. Охарактеризуйте загальні ознаки культури Київської держави. Які зрушення в різних сферах суспільного життя зумовили високий злет її культури? Дайте відповідь на запитання: під впливом яких держав формувалася культура Київської Русі?

Культура Княжої доби складалася з різних субкультур, що в науці отримали назву елітарної («дружинної») та народної (фольклорної, сільської) культур. Відомий вітчизняний філософ та культуролог М. В. Попович виокремлює культуру чотирьох «соціальних світів»: села, міста, князівського двору і церкви, що різняться ціннісною системою, основними заняттями, побутовими реаліями (житло, одяг, знаряддя праці чи озброєння), поховальними обрядами тощо.

Висвітліть історичні передумови для запровадження християнства в Україні-Русі. Розкрийте причини прийняття християнства, а також спроби запровадження християнства та перебіг релігійної реформи на руських землях. Розкриваючи питання, слід звернути увагу на особливості християнського культу у Київській Русі. У висновках слід акцентувати увагу саме на значенні християнства для тогочасної культури та її еволюції в подальшому. Дайте характеристику основних центрів давньоруської культури. Охарактеризуйте культурні зв'язки Київської Русі з Візантією та іншими сусідніми державами. Прослідкуйте процес взаємозбагачення культур європейських народів через християнізацію.

Доведіть, що історично формування праукраїнської спільноти відбувалося під перехресним впливом західної та східної цивілізацій, що виявляється у структурі матеріальної й духовної культури України. В цьому контексті проаналізуйте зв'язки Київської Русі зі Сходом і Заходом. Поясніть, яким чином вирішальні моменти еволюції Київської Русі збігаються з двома

всепланетарними процесами: проголошенням Візантії і Риму як репрезентантів однієї із світових релігій – християнства, та непереборною експансією татаро-монгольських орд в Європу. Висвітліть наслідки цих процесів для Київської Русі. Проаналізуйте культурні відмінності різних земель Київської держави, особливості розвитку їхніх культурних процесів, формування їхньої самобутньої культури, і водночас зв'язок культури руських князівств із культурою Київської Русі.

Наведіть приклади, що свідчать про політичну культуру еліти (Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах). Розкрийте зміст «Руської правди» як пам'ятки правової культури Київської Русі. Дослідіть причини занепаду культури Київської Русі у період монголо-татарської навали. Використовуючи фактологічний матеріал, доведіть, яким чином у цей час відбувалося зниження ролі міст та їхня руйнація, занепад міжнародної торгівлі, падіння ролі ремесла, втрата окремих галузей ремісничого виробництва та техніки виготовлення, вивіз ремісників до Орди, нищення значної частини політичної еліти. Визначте місце Київської Русі серед цивілізацій світу.

Проаналізуйте, які літературні мови співіснували, активно і плідно взаємодіяли в Київській Русі, покажіть їхні витoki. Якою була мова друкованих видань? Яка мова була провідною у церковній справі, богослужінні? Доведіть, що вони були могутнім знаряддям духовної культури і об'єднуючим чинником у державі. Далі слід висвітлити історію слов'янської писемності. Які чинники сприяли виникненню писемності у східних слов'ян? Яка абетка існувала у слов'ян? Прослідкуйте розвиток писемності. Розкажіть про слов'янські азбуки, кириличну систему письма, яка утверджується після введення християнства, місіонерську діяльність Кирила і Мефодія, охарактеризуйте пам'ятки писемності. Доведіть, що писемність, як основний компонент культури, була для Київської Русі могутнім фактором, засобом загального культурного розвитку всієї країни, розвитку самосвідомості. Прослідкуйте, як ідея єдності руських земель відбивалась в пам'ятках літератури. Наведіть приклади. Зверніть увагу на розвиток книжної справи: написання та оформлення книжок, різновиди написання літер, орнаменти, мистецтво книжкової мініатюри, зовнішнє оздоблення.

У контексті цього питання доцільно зупинитися також на характеристиці системи освіти в Київській Русі, аналізі типів шкіл, які були там поширені. Зверніть увагу на будівництво шкіл, створення шкіл при церквах, школи для дівчат. Як навчали грамоті у Київській державі? Яким чином був організований навчальний процес у цих закладах? Якою була вища освіта? Розкажіть про світську вищу школу. Проаналізуйте роль монастирів, зокрема Печерської Лаври, в розвитку освіти і культури Київської Русі. Студентам слід зрозуміти, що з появою своєї писемності розпочинається розвиток книгописання на Русі. Охарактеризуйте роль бібліотек в культурному житті Київської Русі, назвіть найвідоміші з них. Розкрийте значення виникнення писемності та освіти для розвитку наукових знань у Київській Русі

Висвітлюючи питання щодо давньоруської літератури, слід мати на увазі, що основою для виникнення літератури в Київській Русі була усна народна

творчість. Дайте характеристику основних її жанрів. Вивчаючи давньоруську літературу, необхідно структурувати матеріал: церковні, філософсько-публіцистичні, художні та інші твори. Розкажіть про перекладну і оригінальну літературу. Коли з'являється літописання? Визначте основні його етапи. Далі доцільно зупинитися на аналізі найвизначніших пам'яток давньоруської літератури. Охарактеризуйте діяльність провідних мислителів Київської держави – митрополита Іларіона, Климента Смолятича, Кирила Туровського. Зверніть увагу на мистецтво книжкової мініатюри, наведіть приклади.

Необхідно також навести інформацію про знання у наукових сферах. Дайте оцінку систематизації емпіричних знань, розвитку природничих наук, медицини, механіки, науково-технічних досягнень. Якого рівня досягла наука у середньовічному суспільстві? Хто виступав у ролі науковців у Київській Русі? Назвіть провідних діячів культури Київської держави, що здійснили значний вплив на її розвиток. Визначте, за яких умов культура Київської Русі досягла світового рівня. Доведіть, що Київська держава була культурним центром Європи, частиною єдиної середньовічної цивілізації.

Аналізуючи архітектуру Київської Русі, слід окремо зупинитися на житлових, культових та оборонних спорудах, відзначити вплив візантійської традиції в архітектурі, виникнення власних архітектурних шкіл – київської, чернігівської, переяславської, галицької, а також назвати найвідоміші архітектурні пам'ятки Київської Русі. Висвітлення питання необхідно розпочати з наведення матеріалу щодо містобудування. Які міста сучасної України засновані за доби Київської Русі? Який вигляд мало середньовічне руське місто? Дайте характеристику світської та церковної архітектури. Який вплив мало християнство на будівництво сакральних споруд? Назвіть видатні пам'ятки храмового зодчества Київської Русі. Визначте особливості давньоруської архітектури. Розкрийте особливості оборонно-фортифікаційної архітектури, розкажіть про будівництво фортець та міських укріплень. Визначте характерні риси давньоруського храмубудування. Охарактеризуйте хрестово-купольний стиль давньоруської архітектури. Розкажіть про Софію Київську як світоглядну ідею і художній шедевр.

Розкажіть про види мистецтва Київської Русі, пов'язані з культовою архітектурою. Як розвивалося образотворче мистецтво? Яким чином вплинуло прийняття християнства на розвиток мистецтва на Русі? Назвіть найбільш визначні пам'ятки. Якою була технологія виготовлення мозаїчних зображень? Як виконувався фресковий розпис? Наведіть приклади відображення загальноєвропейських традицій в образотворчому мистецтві Київської Русі. Проаналізуйте причини високого рівня декоративно-прикладного та ювелірного мистецтва Київської Русі. Як розвивалась ремісничка майстерність у цей період? Охарактеризуйте поширені види ужиткового мистецтва, зброярську справу, яка досягла в Київській Русі високого розвитку. Далі слід зупинитися на аналізі трьох музичних культур Київської Русі – народної, професійної (інструментальної) і церковної музики (церковних співів). Дайте характеристику музичних інструментів, народної пісенності, танців. Визначте,

досягла музика професійного рівня чи перебувала на побутовому? Розкрийте значення культури Київської Русі.

Зверніть увагу на культурні здобутки Галицько-Волинської держави, насамперед, на такі спекти проблеми, як писемність і освіта, озвиток шкільної справи за часів князів Володимирка та Ярослава Осмомисла. Розкажіть про типи шкіл, про розвиток самоосвіти. Проаналізуйте розвиток наукових знань, літератури та найвизначнішу літературну пам'ятку – Галицько-Волинський літопис. Пригадайте, на який час припадає «золота доба» культури Галицько-Волинського князівства. Доведіть свою думку конкретними фактами.

Слід пам'ятати, що Галицько-Волинське князівство перебувало під впливом різних культурних традицій – Київської Русі і Візантії, Західної і Центральної Європи та азійського Сходу. Слід відзначити, що міста Володимир і Галич посідали повідну роль у культурному житті країни, тож варто визначити особливості культової архітектури цих міст. Синтезом яких стилів вона характеризувалася? Доцільно проаналізувати також оборонні споруди Луцька, Острога, міста Кременець, Хотина, Білгород-Дністровського, Холма, Львова; визначити особливості розвитку живопису, декоративно-прикладного мистецтва. Зверніть увагу на розвиток ремісничої справи, мініатюри в літописах. Назвіть галицьких діячів культури. Проведіть порівняльний аналіз культури Галицько-Волинського князівства та Київської Русі. Розкрийте значення культури Галицько-Волинського князівства для українського народу, роль Галицько-Волинської Русі у збереженні та розвитку давньоруської культури.

Процес формування культури України в XIV–XVI ст. відбивав творення української народності. Одночасно відбувалося формування власне української культури, в якій дослідники виділяють два етапи:

– XIII–XV ст., коли культура загалом зберігала давньоруську основу в усіх сферах;

– XVI–I пол. XVII ст., який позначений виникненням стійких етнічних ознак та їх поєднанням у систему. Опинившись під владою Великого князівства Литовського (східна частина України разом з Києвом) та Польського королівства (Галичина та Поділля), прискорюється процес формування української народності. Визначте, у чому полягали відмінності політики литовців та поляків щодо українських земель і як це позначилося на їх культурному розвитку?

Слід пам'ятати, що у XVI ст. фактором культурного розвитку України стають ідеї європейського Відродження. Підготовку питання доцільно розпочати з розкриття змісту понять «Ренесанс», «Реформація», «гуманізм». Зазначте, що Ренесанс та Реформація були загальноєвропейськими процесами, вкажіть на те, що в різних народів ці явища проявились нерівномірно і мали свої відмінності, визначте їх характерні ознаки. З чим пов'язані причини пізнього проникнення гуманістичних ідей в українську культуру? Доведіть, що українська культура XVI-першої пол. XVII ст. також переживала етап свого Відродження, назвіть її основні центри.

У яких історичних умовах відбувається становлення ренесансно-реформаційних ідей в українській культурі? Охарактеризуйте творчість українських гуманістів XV–XVI ст. – вчених, філософів, культурних діячів, митців, людей європейської освіти, блискуче ерудованих, з широким колом інтересів: Ю. Дрогобича, П. Русина та С. Оріховського-Роксолана.

Необхідно визначити, які навчальні заклади функціонували на українських землях у XIV–першій пол. XVII ст. Проаналізуйте стан шкільної освіти в Україні. При яких установах існували школи, хто був у них учителями і чому навчали дітей у таких школах? Яким було навчання в єзуїтських колегіях, уніатських школах? Розкрийте значення слов'яно-руських шкіл для розвитку освіти в Україні. Що являли собою братські школи, коли і в яких містах вони виникли? Яким наукам навчали дітей в цих школах?

Де здобувалася вища освіта? З яких причин у XIV–XV ст. випускники шкіл України здобували освіту в європейських університетах? Охарактеризуйте діяльність Острозького колегіуму. Хто став першим його ректором? Яким було його значення для розвитку освіти? При розгляді питання про розвиток освіти студентам необхідно звернути увагу на заснування Києво-Могилянської колегії, її значення як центру розвитку наукових знань в Україні, згуртування найкращих наукових та літературних сил у першій половині XVII ст. Які обставини об'єктивного та суб'єктивного характеру забезпечити унікальну роль академії в історії української культури та культури інших слов'янських народів? Зверніть увагу на культурно-просвітницьку діяльність Петра Могили. Який внесок у розвиток освіти означеної доби зробив Петро Конашевич-Сагайдачний?

Висвітліть розвиток гуманітарних та природничих наук, а також зміни, які відбулися в науці під впливом гуманістичних ідей. Розкажіть про здобутки філософії, астрономії, математики, правознавчі знання, найвідоміші урядові акти, законодавчі документи цього часу. Вкажіть, які прилади, механізми, конструкції, розробляли українські винахідники під впливом західноєвропейської наукової думки, розкрийте значення наукових досягнень і винаходів для суспільно-економічного життя суспільства окресленого періоду.

У контексті цього питання розкажіть про розвиток літератури, дайте характеристику оригінальної і перекладної літератури, літописання. Як продовжується традиція літописання? Студентам слід зрозуміти, що важливим матеріальним чинником поширення освіченості й знань в Україні було книгодрукування. Коли воно виникло? Розкрийте процес поширення книгодрукування на українських землях. Де і коли були надруковані перші слов'яно-руські книги? Коли і ким було засновано першу слов'яно-руську друкарню в межах Великого князівства Литовського? Назвіть імена перших східнослов'янських першодрукарів та охарактеризуйте їхню діяльність. Проаналізуйте здобутки вітчизняного книгодрукування та його значення для розвитку культури. Яка книга стала первістком українського книгодрукування? Визначте причини виникнення братств та напрямів їх діяльності. Яке значення вона мала для української культури? Поясніть, у чому, на Ваш погляд, полягав реформаційно-гуманістичний характер братського руху.

Вивчаючи питання про літературу, музику і театр, насамперед слід звернути увагу на нові жанри уснопоетичної творчості. Назвіть особливості думи та історичної пісні – героїчного епосу України, їхній вплив на визвольну боротьбу народних мас. Розкрийте роль фольклору на формування української мови, духовної культури.

Проаналізуйте особливості розвитку української мови в другій половині XVI–першій пол. XVII ст. як могутнього фактору консолідації українського народу та посилення опору зовнішнім ворожим силам. Охарактеризуйте рукописні книги означеного періоду, назвіть відомих переписувачів і власників книг. Розкажіть про рукописне Пересопницьке євангеліє – пам'ятку української книжної культури, найкращий зразок української мови того часу, про мистецьке оформлення книги. Дайте характеристику Пересопницького євангелія як межі, за якою залишаються середньовічні естетичні цінності, з іншого боку – як пам'ятки гуманістичних ідеалів Відродження.

Визначте нові явища та характерні ознаки у розвитку літератури у XVI–XVII ст. У контексті цього питання дайте характеристику оригінальної і перекладної літератури, церковно-літературних творів, літописання. Прослідкуйте, як продовжується традиція літописання. Які фактори сприяли розвитку полемічної літератури? Розглядаючи це питання, потрібно нагадати про складну конфесійну ситуацію в Україні кінця XVI ст.–поч. XVII ст., про хід підготовки і укладення Брестської унії 1596 р. Як вплинуло прийняття Брестської унії на розвиток культури в Україні? Наведіть імена видатних полемістів та дайте характеристику їхньої творчості. У чому полягала сутність релігійної та соціальної позиції Івана Вишенського? Розкрийте значення полемічної літератури як оригінального явища української культури, її вплив на подальший розвиток красного письменства та філософської думки. Охарактеризуйте розвиток поезії. Якою була її тематична спрямованість? Яким було значення перекладної літератури?

Пригадайте, які зміни відбулися у музичному мистецтві в означений період. Що було його основою? Хто складав тексти та мелодії пісень і дум? Назвіть найбільш поширені народні інструменти та найпопулярніші танці. Що таке партесний спів? Охарактеризуйте розвиток світської музики. Яке значення мала діяльність музичних цехів? Визначте особливості розвитку театру. Які основні жанри театрального мистецтва формуються в цей час? У чому полягає феномен шкільного театру? Розкрийте значення діяльності мандрівних акторів. Дайте визначення поняття вертеп. Коли починається історія українського вертепу? Назвіть його характерні особливості. Розкажіть про розвиток народних ігор та мистецтво скоморохів.

Готуючись до відповіді на питання про архітектуру та образотворче мистецтво, доцільно вдатися до аналізу розвитку архітектури XIV–першої пол. XVII ст., зокрема, з містобудування. Які зміни у будівництві міст відбулися у цей період? У цьому контексті логічно перейти до особливостей оборонних споруд та визначити фактори, що сприяли змінам. Які тенденції проявляються у житловому будівництві? Дайте характеристику культової архітектури. Назвіть

характерні ознаки розвитку архітектури цього часу, українські архітектурні школи. На яких традиціях вона будувалась і досягнення яких західноєвропейських стилів використовувала? Які риси ренесансного стилю проявляються в українській світській та церковній архітектурі цього періоду? Назвіть архітектурні пам'ятки цієї доби.

Дайте характеристику розвитку образотворчого мистецтва за його видами: монументальний живопис, іконопис, книжкова мініатюра. Визначте основні сюжетні спрямованості творів. Як позначилися ренесансні ідеї на розвитку української художньої культури? Проаналізуйте нові явища та характерні ознаки у розвитку живопису в цей час, діяльність українських малярських шкіл.

З'ясуйте, які нові мистецькі жанри набувають розвитку у XIV–першій пол. XVII ст. Визначте, які види мистецтва поєднував іконостас. Розкажіть про виникнення нового граверського жанру. Що таке дереворит? Назвіть його основні центри. Наприкінці відповіді також слід звернути увагу на розвиток декоративно-прикладного мистецтва і такі його напрями, як декоративне оздоблення, різьба по дереву. З'ясуйте, як розвивалася золотарська справа, іконопис, ремесла з виготовлення прикрас, одягу тощо.

Прослідкуйте взаємовплив литовської, білоруської та української культур у Великому князівстві Литовському. Визначте, яка мова у Литві мала офіційний статус. Які документи, написаних мовами двох слов'янських народів, збереглися з часів білорусько-українського культурного домінування у Великому Князівстві Литовському? Зверніть увагу на те, коли виникає литовська писемність. Наведіть факти про те, що Литовське князівство успадкувало чимало елементів культури, релігії і державності стародавнього Києва, що дало підстави М. Грушевському стверджувати, що Велике князівство Литовське більшою мірою, ніж Московія, зберегло традиції Київської Русі.

Поясніть, чому загострення в країні релігійної ситуації, яку спричинила церковна унія 1596 р., не виключало взаємовпливу та взаємодії цих культур. У контексті питання згадайте про те, що виникли такі перехресні культурні явища: розвиток законодавства, поява друкарства, формування національних мов, утвердження нових архітектурних стилів, та літературних жанрів. Доведіть, що до прийняття Люблінської (1569) та Берестейської уній (1596) в етнічних культурах народів Речі Посполитої діяли інтеграційні процеси, які протистояли конфесійній конфронтації, а велика багатонаціональна держава стала полем взаємодії польської, литовської, білоруської та української культур.

Студентам необхідно знайти матеріали, що засвідчують витоки та особливості формування козацької культури. Особливу увагу треба звернути на давні культи, що відбулися в козацькій культурі й знайшли своє продовження й розвиток: «культ коня», «культ меча (шаблі)», «культ дерева» та ін., а також відзначити своєрідність духовних цінностей козацтва, що в комплексі утворювали психологію лицарства, з'ясувати як співіснували в козацькій ментальності дух волі й дух терпимості.

На розвиток культури козацько-гетьманської доби позначилися традиції як Київської Русі, так і зародження нових ідей та явищ, співзвучних західноєвропейським. У межах означеного хронологічного періоду духовний розвиток українського народу відбувався за нових історичних реалій, зумовлених Національно-визвольною війною 1648–1658 рр. і створенням у 1649 р. Козацької республіки – Гетьманщини. На цьому суспільно-історичному тлі й розгоралося творення культури Нового часу.

Навчально-методичні видання

1. *Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.*

2. *Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.*

3. *Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття): ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Ч.1. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 320 с.*

4. *Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів. – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.*

Література

1. *Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 2002. – 656 с.*

2. *Історія Української культури: у п'яти томах. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2000. – 1136 с.: іл.*

3. *Історія української культури: у п'яти томах. Т. 2. Українська культура XIII–першої половини XVII століття / Ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2001. – 848 с.: іл.*

4. *Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів / Пер. з англ. – Ужгород: Вид-во В. Подяка, 2012. – 794 с.: іл.*

5. *Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К.: АртЕк, 1999. – 728 с.: іл.*

Семінарське заняття 4. Культура Бароко і Просвітництва України (друга пол. XVII–XVIII ст.)

План

1. Національно-культурне відродження в українській культурі Бароко і Просвітництва.
2. Місце і роль Києво-Могилянської академії в культурі України другої половини XVII–XVIII ст.
3. Феномен Бароко в українській культурі.
4. Українська барокова архітектура та її особливості.
5. Образотворче барокове мистецтво України.
6. Творчість Г. Сковороди.
7. Особливості архітектури України доби Просвітництва.
8. Образотворче мистецтво. Творчість Т. Калинського, Д. Левицького, А. Лосенка, В. Боровиковського, І. Мартоса.
9. Музичне мистецтво Просвітництва в Україні. Творчість М. Дилецького, М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя.
10. Козацтво як явище української барокової культури (друга пол. XVII–друга пол. XVIII ст.)

Методичні поради

Слід розпочати з короткої характеристики суспільно-політичної ситуації, яка склалася на українських землях у цей період. Яким був її вплив на розвиток вітчизняної культури? Чому друга половина XVII–XVIII ст. вважається «золотим віком» розвитку української культури? У чому виявилися демократичні тенденції української культури в період Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр.? Прослідкуйте розвиток суспільної свідомості, утвердження у свідомості еліти понять «Україна» і «український народ», державної ідеї у свідомості населення Правобережної України.

Визначте вплив гуманістичних ідей західноєвропейського Відродження, передумови початку нового етапу в українській культурі, формування Бароко – нової епохи європейської культури, що прийшла після кризи Відродження і охопила всі сфери духовного життя суспільства. Охарактеризуйте процес усталення специфічних рис українського Бароко. Розкрийте феномен барокової свідомості, місце людини у світоглядній системі Бароко. Зверніть увагу на систему барокової символіки. Чому серед країн православно-слов'янського регіону Бароко найраніше почало розвиватися і набуло найвищого розвитку саме в Україні, де воно проіснувало близько двохсот років і знаменувало розквіт культури, передусім літератури, архітектури, освіти? Охарактеризуйте основні ознаки світської культури.

Які культурно-історичні наслідки мало приєднання до Росії українських земель? Висвітліть урядову політику, що проводилася по відношенню до

української культури, як з боку Російської імперії, так і з боку Речі Посполитої. Вкажіть на зміни у культурному житті України після ліквідації Гетьманщини.

Необхідно наголосити, що розвиток культури цього часу спричинений насамперед зрушеннями в розвитку національної системи освіти, що досягла в Гетьманщині високого рівня, зверніть увагу на створення світської системи освіти. З яких ланок вона складалася? У яких закладах здобувалася початкова, середня та вища освіта? Якою була подальша доля братських шкіл? Яку освіту надавали парафіяльні школи на Лівобережній, Слобідській та Правобережній Україні? Зверніть увагу на створення та діяльність православних колегіумів, єзуїтських навчальних закладів. Проаналізуйте розвиток педагогічної думки, особливості організації навчально-виховного процесу, шкільні реформи кінця ХУІІІ ст. Прослідкуйте основні тенденції розвитку вищої освіти. Що Вам відомо про заснування та діяльність Львівського університету? Охарактеризуйте діяльність Києво-Могилянської академії як вищого навчального закладу, центру вітчизняної освіти, науки і культури, духовного центру України та її визначних представників. Розкажіть про організацію навчального процесу в академії. В цьому питанні доцільно також прослідкувати процес навчання української молоді за кордоном.

Дайте характеристику розвитку книгодрукування, головних видавничих осередків другої половини ХVІІ–початку ХVІІІ ст. Наведіть факти про посилення цензури над книговидавництвом та вкажіть на його наслідки. В якому стані, на Ваш погляд, перебувала бібліотечна справа?

Висвітліть розвиток гуманітарних наукових знань, історичної думки, українського мовознавства в цей період, назвіть видатних українських науковців, охарактеризуйте їхні погляди та досягнення. Які тенденції спостерігаються у філософії? Охарактеризуйте філософську концепцію Г.Сковороди і просвітницьку філософію в Україні. Зверніть увагу на стан природничих і технічних знань, появу нових виробничих технологій. Що сприяло виділенню фізики і математики в самостійні дисципліни? Проаналізуйте здобутки астрономічних, географічних, хіміко-біологічних знань, медицини.

Охарактеризуйте основні прозові та поетичні жанри, які існували у літературі другої половини ХVІІ–ХVІІІ ст. Назвіть найбільш типові стильові ознаки твору епохи Бароко. Прослідкуйте прояви стилю Бароко в поезії, драматургії, полемічній літературі. Дайте коротку характеристику літературних пам'яток від культурно-національного відродження ХVІІ ст. до творчості Г. Сковороди та «Історії Русів». Проаналізуйте творчість С. Яворського, Ф. Прокоповича, З. Копистенського, Л. Барановича, М. Смотрицького та ін. Розкажіть про козацькі літописи Самовидця, Григорія Граб'янки, Самійла Величка. Яким був характер літописання на зазначеному етапі? Доведіть, що їхні праці знаменують перехід від літописання до власне історичної науки, від хронологічного переліку подій до їхнього осмислення й прагматичної інтерпретації. Чому козацькі літописи сприяли формуванню національної свідомості українців? Визначте прихильність українських діячів до західної моделі культури.

Висвітліть розвиток усної народної творчості. Які жанри були традиційними, а які набули розвитку саме у цей період?

Дайте характеристику розвитку церковного та світського музичного мистецтва. Зверніть увагу на народну музичну творчість, визначте історичну основу дум. В чому, на Ваш погляд, полягав феномен кобзарства? Назвіть найбільш відомих композиторів цього часу. Яким був їх внесок у вітчизняну та світову музичну культуру? Чому твори відомих українських композиторів XVIII ст. користуються популярністю і в наш час? При підготовці питання доцільно прослідкувати розвиток музичної освіти. Студент також повинен дати характеристику розвитку українського театру. Де і коли з'являються перші театральні колективи професійного характеру? Визначте особливості їхнього складу та репертуару.

При висвітленні питання про Бароко в українській архітектурі, потрібно насамперед прослідкувати зміни, які відбулися у містобудуванні. Для якого регіону у цей час характерна відкрита забудова міста? З'ясувавши цей аспект, студент повинен визначити основні ознаки українського, або козацького, Бароко в архітектурі, його характерні риси. Чому національний варіант Бароко називають «козацьким»? Аргументуйте свою думку. Назвіть основні архітектурні пам'ятки цієї доби. Пригадайте споруди, що, зберігаючи основні ознаки стилю Бароко, вже помітно наближаються до більш світського й безтурботного стилю Рококо. Назвіть прізвища найвидатніших українських архітекторів, що працювали у стилі Бароко і Рококо. Коли виникає архітектура з виразними елементами Класицизму? Підкресліть характерні риси Класицизму в архітектурі. Які споруди можна назвати яскравими зразками Класицизму в архітектурі Гетьманщини?

Обов'язково зверніть увагу на розвиток скульптури цього періоду. У чому полягали особливості прояву Бароко в українській художній культурі? Визначте, як стиль Бароко вплинув на розвиток живопису, визначте його характерні риси. Яких змін зазнають традиційні форми церковного живопису? Розкрийте риси національної специфіки іконопису XVII–XVIII ст. Назвіть найбільш відомі школи іконопису. Охарактеризуйте розвиток світського живопису. Визначте характерні ознаки вітчизняного портретного живопису. У відповіді також необхідно висвітлити творчість В. Боровиковського, Д. Левицького, І. Лосенка. Назвіть найвідоміші їхні твори. Який новий напрям українського живопису у XVIII ст. вони представляли?

Вивчаючи питання про своєрідність українського Бароко в загальноєвропейському контексті, слід шляхом зіставлення вказати на особливості українського Бароко порівняно з європейським.

Охарактеризуйте духовну культуру українців доби Просвітництва. Підтвердіть фактами, що Російська імперія після приєднання Правобережжя та Півдня України намагалася обмежити національно-культурний розвиток, денационалізувати українське населення, позбавити його культури і знищити українську мову. Проаналізуйте, як позначилося на духовному розвитку українського народу те, що з України до Росії виїжджало чимало представників

інтелігенції, переважно вихованців Києво-Могилянської академії, визначних діячів церкви. Доведіть, що православна церква, підпорядкована російському царизму, поступово ставала знаряддям русифікації українців. Визначте наслідки реформи 1786 р. про секуляризацію монастирських маєтків. Доведіть, що реформа негативно позначилася на шкільній справі та друкарстві, які були тісно пов'язані з монастирями. Чому це був дуже жорстокий удар по Києво-Могилянській академії і по всій українській культурі?

За рівнем освіченості й культури український народ за козацько-гетьманської доби піднявся на один щабель із розвиненими країнами Західної Європи. Визначте, у чому полягали особливості культури Гетьманщини та Нової Січі.?

Навчально-методичні видання

1. *Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.*

2. *Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.*

3. *Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття): ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Ч.1. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 320 с.*

4. *Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів. – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.*

Література

1. *Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 2002. – с.*

2. *Історія української культури: у п'яти томах. Т. 3. Українська культура другої половини XVII–XVIII століть / Ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2003. – 1246 с.: іл.*

3. *Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів / Пер. з англ. – Ужгород: Вид-во В. Подяка, 2012. – 794 с.: іл.*

4. *Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К.: АртЕк, 1999. – 728 с.: іл.*

Семінарське заняття 5. Український романтизм і реалізм XIX ст.

План

1. Національно-культурне відродження в Україні XIX ст.
2. Освіта і наука в Україні XIX ст.
3. Розвиток літератури в Україні XIX ст.
4. Естетичні засади в мистецтві українського романтизму (перша пол. XIX ст.).
5. Літературна і мистецька творчість Т. Г. Шевченка.
6. Українська культура доби реалізму (друга половина XIX ст.).
7. Діяльність національно-культурних об'єднань в Україні у другій пол. XIX ст.
8. Реалізм в українському образотворчому мистецтві.
9. Українське музичне мистецтво доби реалізму.
10. Український професійний реалістичний театр.

Методичні поради

Поняття «українське національно-культурне відродження» відображає процес становлення і розвитку культурно-освітнього та громадсько-політичного життя України протягом кінця XVIII–XIX ст. При розгляді даної теми студенти повинні розуміти, що XIX ст. – це період формування української національної самосвідомості нового часу.

Доцільно дати визначення поняття «Українське національно-культурне Відродження», яке відображає процес становлення і розвитку культурно-освітнього та громадсько-політичного життя України протягом кінця XVIII–початку XX ст. а також з'ясувати його причини та передумови на українських землях. Проаналізуйте розвиток культуротворчих, суспільно-економічних, політичних процесів в Україні на початку XIX ст., посилення колоніальної політики Російської імперії у зв'язку з територіальними поділами Польщі, ліквідацією Гетьманщини, знищенням Запорозької Січі, а також поглиблення кризи кріпацтва, рух за розвиток національної культури. Покажіть на прикладах, як українська еліта спрямовувала сили на культурницьку діяльність. Слід також простежити паростки свіжих політичних ідей. Розкажіть про виникнення таємних гуртків і товариств антиурядового спрямування, пробудження національної свідомості, інтересу до минулого свого народу. Визначте основні напрями русифікаторської політики російського царизму, репресивної мовної політики Австрійського уряду в Галичині і на Буковині.

Прослідкуйте процес активізації політичного руху, створення українських політичних партій наприкінці XIX–на поч. XX ст. Порівняйте українське національне відродження у підросійській Україні та на західноукраїнських землях.

Зверніть увагу на те, що національне Відродження як поняття окреслює процес набуття етносом таких якісних рис, що дозволяють йому усвідомити

себе нацією, дійовою особою історії і сучасного світу. Доведіть, що воно було характерним для тих етнічних спільнот, які в попередні часи втратили власну державність і самостійне національне життя. У чому полягала основна мета процесу національного відродження? Які суспільні верстви відігравали провідну роль у національно-культурному відродженні? Прослідкуйте, на яких здобутках і традиціях українського народу воно базувалось. Дайте періодизацію процесу українського національного відродження. Проаналізуйте процес утвердження української культури як культури світового рівня.

Необхідно передусім відобразити розвиток освіти на українських землях, а також звернути увагу на суть і наслідки освітніх реформ, які проводилися урядами Російської та Австро-Угорської імперій. Розкрийте зміст освітніх реформ у Росії 70-х рр. XIX ст. Які типи навчальних закладів надавали початкову та середню освіту? У яких навчальних закладах надавалася спеціальна освіта? Проаналізуйте процес запровадження загального обов'язкового початкового навчання у Західній Україні. Охарактеризуйте університетську освіту на українських землях, назвіть перші університети, які були засновані в цей період. Доведіть, що освіта на Наддніпрянській Україні розвивалася у межах загальнодержавної російської політики. Дайте оцінку доступності освіти. Чому заклади освіти були важливим засобом русифікації та денационалізації українського народу? Аргументуйте свою думку фактами. Розкрийте становище вищої школи на західноукраїнських землях. Висвітліть роль університетів у науковому, культурно-громадському житті на східних і західних землях.

Визначте основні передумови розвитку науки. Вкажіть, які установи стали тогочасними науковими центрами. Яка роль належить Харкову на початковому етапі розгортання процесів Відродження? Прослідкуйте, як численні наукові школи сприяли розвитку науки в Україні. Охарактеризуйте розвиток природничих наук, математики, науково-технічних знань. Як національно-культурне Відродження вплинуло на розвиток гуманітарних наук? Назвіть видатних вітчизняних вчених цього періоду та їхній науковий внесок.

Поясніть, чому особливе значення для розвитку української культури та відродження української нації мали тогочасні дослідження в галузі українознавства. Вкажіть на видання наукових праць, збірок української народної творчості. Хто з видатних українських діячів плідно працював у сфері етнографії, фольклористики, мовознавства? Розкажіть про зростання зацікавленості історією України, пригадайте прізвища відомих українських істориків означеного часу та їхні праці. Охарактеризуйте видання прогресивних журналів, зміст яких становив собою зібрання місцевих новин, мандрівних нотаток, етнографічних матеріалів і окремих літературних творів. Коли і з якою метою було створене наукове товариство ім. Тараса Шевченка (НТШ)? У чому полягала суть діяльності наукових товариств?

Дайте визначення поняття «Громади» та розкрийте особливості їхньої культурно-просвітницької діяльності та роль у суспільно-політичному, науковому і мистецькому житті України. З'ясуйте, коли виникають «Просвіти»,

визначте основні напрями їхньої діяльності та роль у розвитку національної свідомості. Наведіть факти, що свідчать про тиск царського уряду на українські культурні установи після поразки революції 1905–1907 р. та репресії проти українських культурних діячів.

Готуючись до питання про особливості українського літературного процесу, проаналізуйте процес формування української літературної мови, підкресліть, що вирішальним показником життєвості української мови стала якість і різноманітність літератури, що створювалась нею. Розкрийте передумови появи нової української літератури. З творчістю якого поета пов'язане національне Відродження в українській літературі? Які поети і письменники були його найяскравішими послідовниками? Дайте характеристику першому твору нової української літератури, написаному живою розмовною мовою, в якому поєдналися жанрові та художньо-поетичні традиції старої української літератури з новою, підкреслено демократичною національною ідеологією. Кого вважають засновником української художньої прози? Які стилеві течії виділяються в ній? Розкажіть про становлення нової української драми. З творчістю яких письменників воно пов'язане? Визначте, якими новими жанрами збагатили літературу українські поети-романтики. Які особливості характерні для розвитку класичної української літератури?

Висвітліть роль творчості Т. Г. Шевченка – поета, громадського діяча у духовному й національному пробудженні України, його внесок у розвиток української мови, у національну свідомість і історію. засновником якого напрямку в українській літературі його вважають? Проаналізуйте особливості його розвитку в творчості митця. Наведіть приклади його побутових поем, суспільно-політичних творів, які безжально таврували кривдників народу, будили національно-патріотичні настрої української молоді. У чому виявився творчий геній Т. Г. Шевченка у літературі? Розкажіть про початок нового етапу в розвитку української літератури.

Визначте основні літературні напрями XIX–поч. XX ст., їхні характерні ознаки. Назвіть прізвища видатних українських прозаїків, поетів, які працювали в цих напрямках, їхні основні твори. Покажіть на прикладах, які нові теми, образи, жанри з'являються в другій половині XIX ст.? Яка тематика творів була провідною у першій половині XIX ст., а яка – у другій? Вкажіть, яких здобутків досягло українське літературознавство, з творчістю яких літературних діячів вони пов'язані? Доведіть, що творчість письменників даного періоду була споріднена з новими явищами в європейській літературі кінця XIX ст. і, водночас, відзначалася самобутністю і оригінальністю. Зосередьте увагу на народній творчості, фольклорних виданнях, появі перших фольклорних збірників.

Назвіть прізвища видатних літераторів кінця XIX–поч. XX ст., покажіть вплив європейського модернізму на оновлення літератури цього періоду. Як відобразились ідейні та моральні принципи народної культури в їхній творчості? Охарактеризуйте вплив суспільно-політичних процесів на розвиток української літератури.

Відповідь на питання про театральну та музичну культуру доречно почати з характеристики театральної культури у першій половині XIX ст. Які особливості її розвитку? Розкрийте причини значного піднесення театрального мистецтва в означений період. Назвіть відомих драматургів та акторів. Визначте фактори, які позначилися на розвитку українського театру у другій половині XIX ст. Згадайте про створення першої української професійної трупи, у якій розквітла творчість багатьох акторів і театральних діячів, її роль у започаткуванні нового типу театру.

Розкажіть про відкриття та діяльність театру корифеїв – першого професійного українського театру, відокремленого від польського та російського. В цьому аспекті також необхідно звернути увагу на особливості драматургії. Кого можна вважати провідними драматургами та акторами України в XIX ст.? Охарактеризуйте діяльність музично-драматичного театру в Києві. Хто був його засновником?

Висвітлення розвитку музики необхідно почати з розвитку музичного фольклору, визначивши зміни у ньому. Назвіть імена відомих кобзарів. Доведіть, що музика цієї доби була пронизана ідеєю національного Відродження. Покажіть на прикладах, як одночасно з народною і церковною складалась світська професійна музична культура. Хто розвивав традиції української церковної музики на Західній Україні? Охарактеризуйте стан професійної музики. Проаналізуйте особливості розвитку професійного музичного мистецтва на західноукраїнських землях.

Розкажіть про створення першої за змістом української національної опери. З'ясуйте, як процес національно-культурного Відродження вплинув на музичне мистецтво. Творчість якого великого українського композитора, засновника української класичної музики, становить цілу епоху у музичному житті України? Які його опери стали широко відомими? Назвіть прізвища відомих композиторів, які зробили внесок у вітчизняну музику. Творчість яких поетів, композиторів, провідних політичних діячів посіла помітне місце у розвитку музичної культури Галичини та Буковини? Також слід звернути увагу на діяльність музичних професійних товариств, гуртків, хорових капел та популяризацію музичного мистецтва. Доцільно також дати характеристику розвитку теоретичних й методологічних проблем музикознавства, дослідженням народної творчості, появі фольклористики як самостійної галузі знань.

Висвітлення питання про формування національного стилю в архітектурі та образотворчому мистецтві, слід почати з аналізу того, як складна епоха утвердження капіталізму відбилася в архітектурі. Дайте характеристику архітектури першої половини XIX ст., визначивши стильові ознаки споруд, основні тенденції розвитку світського та храмового будівництва, а також містобудування. Назвіть прізвища найбільш відомих архітекторів цього періоду, шедеври архітектурного зодчества означеного періоду. Прослідкуйте, як змінюється будівництво у другій половині XIX ст. Які архітектурні стилі домінують у цей період? Наведіть приклади архітектурних споруд, що навіки

увійшли до української культури та назвіть їх авторів. Які традиції простежуються у будові найбільшого у Києві кафедрального Володимирського собору? Що зробило собор видатним явищем у монументальному образотворчому мистецтві? Проект якої будівлі вважається першим проектом у власне українському стилі? Розкажіть про садово-паркове мистецтво в Україні.

Висвітлюючи розвиток образотворчого мистецтва, студент повинен звернути увагу на його особливості у першій половині XIX ст. Які стилі та жанрова тематика стали провідними у цей період? Як на це вплинув процес національно-культурного відродження? Назвіть прізвища художників, що в своїх працях активно розробляли українську тематику.

Охарактеризуйте феномен Т. Г. Шевченка, його внесок у розвиток української художньої культури, у національну свідомість. Які українські художники були продовжувачами демократичних традицій Т. Г. Шевченка у живописі? Вкажіть, якими здобутками представлений український монументальний живопис. Проаналізуйте розвиток декоративно-прикладного мистецтва в означений період. Визначте особливості розвитку образотворчого мистецтва на західноукраїнських землях у XIX ст. Зверніть також увагу на особливості розвитку скульптури, назвіть видатних вітчизняних скульпторів та їхні твори. Прослідкуйте зміни, що сталися у галузі художньої освіти, вкажіть на заснування малювальних шкіл та їхню роль в активізації художнього життя України. Назвіть основні центри національного образотворчого мистецтва другої половини XIX ст. та їхніх представників.

Студенту необхідно звернути увагу, в першу чергу, на суспільно-політичні умови, в яких відбувався культурний розвиток на українських землях. Також необхідно визначити, як на нього вплинули події першої світової війни. Відповідь доцільно розпочати з характеристики стану освіти та визначити зміни, які відбулися у даний період. Доведіть, що суттєвою особливістю суспільного побуту став загальний потяг народу до знань, освіти, мистецтва; підвищується національна свідомість людей, збільшується зацікавленість власною історією та культурою. Розкажіть про виникнення в цей час нових типів шкіл, курсів, народних бібліотек, робітничих просвітницьких товариств, народних університетів. Прослідкуйте, як радикальні верстви інтелігенції боролися за демократизацію освіти, намагалися поліпшити організацію шкільної справи. Проаналізуйте, процес формування мережі професійно-технічних закладів та курсів, стан вищої освіти. Порівняйте стан освіти у Наддніпрянській та Західній Україні, з'ясувавши при цьому позитивні та негативні тенденції. Визначте причини активізації діяльності громадських організацій та закладів позашкільної освіти, товариств грамотності.

З'ясуйте, в чому полягала діяльність «Просвіт», визначте основні відмінності між «Просвітами» і «Громадами». Згадайте про виникнення на початку XX ст. у Західній Україні ще одного напряму національно-культурної роботи – січового руху. Поясніть, чому, на Вашу думку, культурно-освітня діяльність у цей час набувала певного політичного забарвлення. Охарактеризуйте ситуацію з українським книгодрукарством і періодичними виданнями на Сході й Заході України.

Висвітліть роль церкви у побуті та культурному житті, в поширенні освіти, підтримці фундаментальних засад суспільного устрою в Україні наприкінці ХІХ–поч. ХХ ст., порівняйте її стан у підросійській Україні та в Галичині.

Визначте фактори, що вплинули на розвиток наукових знань та проаналізуйте розвиток науки і техніки цього періоду. Зверніть увагу на внесок університетів та наукових товариств у розвиток науки, популяризацію різноманітних знань.

Визначте основні тенденції розвитку архітектури. Які стилі виступають домінуючими? Вкажіть їхні характерні ознаки та наведіть приклади архітектурних споруд. Розкрийте значення створення Української національної картинної галереї, музею Образотворчого мистецтва в Харкові, пересувних і постійнодіючих виставок творів українських та зарубіжних художників для формування національного образотворчого мистецтва.

Проаналізуйте та наведіть приклади стилів та напрямів у малярстві на початку ХХ ст., визначте їхні характерні ознаки. Прослідкуйте європейські впливи на українське образотворче мистецтво цього періоду та аргументуйте фактами свою думку. Розкажіть про заснування школи монументалістів, розвиток української графіки, агітаційного плакату. Зверніть увагу на розвиток української скульптури. Якими напрямами вона була представлена? Пригадайте прізвища видатних українських скульпторів, їхні твори. Вкажіть на постійні творчі зв'язки українських митців, які єднали в культурному відношенні політично та економічно розірвані Схід і Захід України. Доведіть, що нові мистецькі течії, характерні загалом для початку ХХ ст., виявлялися на Україні в специфічних формах, пов'язаних із поглибленим вивченням та застосуванням фольклорних традицій.

Завершуючи розгляд теми, зробіть висновок та доведіть, чому ХІХ–початок ХХ ст. був періодом, коли закладалися головні, фундаментальні засади, із яких виходив розвиток культури України в подальші часи. Аргументуйте, чому саме тоді виявилися принципово нові важелі культурного процесу, які набувають дедалі більшого значення в сучасних умовах.

Навчально-методичні видання

1. *Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.*

2. *Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.*

3. *Історія української культури (від стародавніх часів до ХІХ століття): ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Ч.1. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 320 с.*

4. Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. *Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів.* – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.

Література

1. *Історія української культури: у п'яти томах. Т. 4. Кн. 1 Українська культура першої половини XIX століття* / Ред. Г. А. Скрипник. – К.: Наук. думка, 2005. – 1008 с.: іл.

2. *Історія Української культури: у п'яти томах. Т. 4. Кн. 2 Українська культура другої половини XIX століття. Кн. 2.* – Ред. В. А. Смолій. К.: Наук. думка, 2008. – 1293 с.: іл.

3. Магочій П.-Р. *Україна: історія її земель та народів* / Пер. з англ. – Ужгород: Вид-во В. Подяка, 2012. – 794 с.: іл.

4. Попович М. В. *Нарис історії культури України* / М. В. Попович. – К.: АртЕк, 1999. – 728 с.: іл.

Семинарське заняття 6. Новітня українська культура.

План

1. Тенденції розвитку української культури у період Національно-демократичної революції 1917–1921 рр.
2. Українське національно-культурне Відродження (20-ті рр. XX ст.)
3. Олесь Курбас і театр «Березіль».
4. Український авангард у мистецтві.
5. «Розстріляне Відродження» в українській культурі 30-х–50-х рр.
6. «Соціалістичний реалізм» та його вплив на розвиток українського мистецтва.
7. Образотворче мистецтво України другої пол. XX ст.
8. Музичне мистецтво України у XX ст.
9. Український театр другої половини XX ст.
10. Розвиток українського кіномистецтва у XX ст.

Методичні поради

У XX ст. перед суспільством постали глобальні суперечності, які неможливо розв'язати без докорінних змін у світогляді людини. Це зумовило перехід до нового стилю мислення з притаманним йому плюралізмом (визнання множинності істин), полікультурністю (розуміння і прийняття культурної своєрідності народів світу, що призводить до обміну цінностями, активної взаємодії представників різних культур), толерантністю (терпимість до чужих поглядів, вірувань). XX ст. – це час виникнення нових видів мистецтва (зокрема, кінематографу), це епоха модернізму і постмодернізму.

Культурний розвиток України у XX ст. умовно можна поділити на наступні періоди:

– перші перехідні десятиліття, для яких притаманні соціальні зміни та інтенсивні модерністські експерименти в галузі мистецтва;

– десятиліття терору, голодомору, лихоліть Другої світової війни та повоєнної розрухи;

– піднесення мистецького життя періоду відлиги (творчість митців-шістдесятників і формування новітніх арт-практик вітчизняного андеграунду – альтернативи соцреалізму);

– національно-культурне відродження доби незалежної України та виникнення перших ознак кіберкультури.

Вкажіть визначальні риси розвитку культурного процесу у XX ст. Як вони проявилися в розвитку культури? Доведіть, що період 1917–1921 рр. був часом піднесення українського мистецтва, добою загального зростання художньої майстерності, плідного завершення творчої діяльності корифеїв національної культури, зростанням нової генерації літераторів. Висвітліть причини складного становища української літератури напередодні революційних подій. Наведіть факти про поживлення літературного життя на початку української

революції. Як вплинуло на розвиток літератури надання українській мові статусу державної українськими урядами? Поясніть, чому збереження традицій класичної спадщини було принциповим питанням, що постало перед митцями нової літератури. Визначте характерні риси та стилі літератури років революції та громадянської війни. Творчість яких поетів, письменників мала важливе значення для подальшого розвитку нової української літератури? Назвіть найбільш відомі твори української літератури означеного періоду. Розкажіть про формування національної видавничо-поліграфічної справи, розкрийте роль персональної участі в організації видавничої справи відомих політичних і культурних діячів України, проаналізуйте зміни, які відбулись у розвитку періодики.

Вкажіть, які зміни відбулись в культурі України за добу Центральної Ради, Гетьманату та Директорії. Які вищі навчальні заклади було відкрито в цей час? Дайте оцінку політиці українських урядів в галузі освіти.

Розкажіть про заснування Української академії наук – найвищої державної наукової установи в Українській державі, ієрархію її основних відділів, назвіть прізвища провідних дійсних членів УАН, видатних українських науковців. Розкрийте також значення заснування провідних наукових установ – Державного українського архіву, Національної галереї мистецтв, Українського історичного Музею, Національної бібліотеки для подальшого розвитку науки та культури України. Дайте характеристику науковій діяльності професорсько-викладацьких колективів вищих навчальних закладів.

Прослідкуйте тісний зв'язок між становленням національного сценічного мистецтва з розвитком народної музики, музичної освіти і хореографії. Розкажіть про створення Українського народного хору, заснування загальноукраїнських курсів із підготовки співаків хору, музикантів, хореографів, музичних шкіл, Державного симфонічного оркестру, консерваторій, відкриття Українського оперного театру, інших музичних установ. Яке значення вони мали для подальшого розвитку театральномузичного мистецтва? Прослідкуйте вплив розвитку національного театру на кіномистецтво, зверніть увагу на зародження вітчизняного кінематографу як мистецького жанру. Хто стояв біля витоків національного кіномистецтва? Якою була тематика перших кінострічок?

Висвітліть, як відбувалося формування національної музейної і пам'ятникоохоронної справи, робота Урядів України, громадських і культурних організацій в цьому напрямі. Розкрийте діяльність музеїв, товариств охорони пам'яток старовини і мистецтва означеного періоду. З'ясуйте основні напрями та значення державної підтримки подальшого розвитку українського мистецтва.

Висвітлення проблеми культурного будівництва у радянській Україні в 20-ті–30-ті рр. XX ст. слід почати з аналізу соціально-історичних умов становлення і розвитку радянської української культури в цей період. Розкрийте суть, основні напрями, мету, завдання, періодизацію політики коренізації. Що означає термін «українізація»? Які наслідки вона мала в Україні? Проаналізуйте «теорію двох культур». Хто виступив її автором? Охарактеризуйте боротьбу двох

протилежних тенденцій у культурному процесі цього часу. Доведіть, чому 20-ті рр. XX ст. науковці називають «Періодом українського Відродження».

Далі слід зупинитися на основних напрямках боротьби з ліквідацією неписьменності та розвитку освіти. Розкажіть про запровадження обов'язкової загальної початкової освіти. Як відбувалась реорганізація системи вищої школи? Висвітліть ситуацію в освітній сфері в означений період на західноукраїнських землях.

Розкрийте стан розвитку науки і техніки. Дайте характеристику внеску у розвиток української науки видатного природознавця зі світовим ім'ям В. Вернадського.

Проаналізуйте особливості літературного життя в Україні в 1920-ті рр. Охарактеризуйте нову плеяду українських письменників, яка з'являється в цей час. Які ідеї вони доводили своєю творчістю? Назвіть літературні об'єднання, що виникли в цей період, дайте характеристику їхній діяльності. Визначте основні літературні напрями означеного періоду, їхні ідейні засади та представників. Вкажіть, з якою метою були створені ВУСПП (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників) та ВАПЛІТЕ (Вільна Академія Пролетарської Літератури). Розкрийте суть літературної дискусії середини 1920-х рр.

Зазначте, що 1920-ті рр. – це роки небувалого піднесення образотворчого, театрального та музичного мистецтва, зародження українського радянського кінематографу. Доцільно також зосередити увагу на новаторських течіях в образотворчому мистецтві України. Які стилі та напрями з'являються в образотворчому мистецтві? Дайте визначення основних течій модернізму в мистецтві цього часу, назвіть прізвища художників цих напрямів. Визначте, які жанри образотворчого мистецтва досягли помітного прогресу в означений період. Хто з видатних живописців працював у жанрі побуту, пейзажу, портретного живопису, історичної тематики? Підкресліть, що означений період був періодом особливого сплеску українського авангарду. Поясніть, у чому полягав феномен українського авангарду. Хто з художників зробив особливий внесок у розвиток українського авангардного мистецтва? Висвітліть діяльність школи монументального українського мистецтва, вкажіть прізвища її засновників. Як розвивалося мистецтво українського радянського плакату, кіноплакату, карикатури? Зверніть увагу на діяльність Української Академії мистецтва, організацію мережі державних художніх музеїв. Назвіть прізвища художників, які працювали в цей час в Західній Україні. Зверніть увагу на розвиток української радянської скульптури, пригадайте найбільш відомих її представників. Дайте характеристику основних стилів і напрямів в українській архітектурі, наведіть приклади.

Проаналізуйте нові форми і жанри в українській музиці. Визначте основні особливості формування української музичної культури 1920-х років та назвіть прізвища видатних українських композиторів. Які театри були створені в цей час? Назвіть оперних і камерних співаків 1920-х рр. Зазначте, які відомі колективи розвивали і пропагували українську традиційну музичну культуру.

Розкажіть про розвиток театральної справи в радянській Україні. Пригадайте, як розвивалась драматургія, назвіть видатних майстрів українського класичного театру, які назавжди прославили цей напрямок української культури. Назвіть провідні театральні установи республіки, театри. Яке значення в розвитку української культури означеного періоду відігравали робітничо-колгоспні театри? Зверніть увагу на особливості радянського театального репертуару, основні твори. Які відомі театри були створені режисером-новатором, реформатором українського театру Л. Курбасом? У чому полягало його новаторство? Розкажіть про становлення українського кіномистецтва, досягнення цієї нової галузі культури, назвіть видатних українських режисерів документального, художнього кіно, їхні фільми.

Вивчаючи питання про стан культури України у 1930-ті рр., репресії проти митців, слід звернути увагу на суспільно-політичну ситуацію в Україні в 1930-х рр. та її вплив на розвиток української культури. В чому полягали особливості культурного життя в УРСР? Розкрийте його суперечливий характер в цей період. Охарактеризуйте стан освіти, основні освітнянські реформи, здійснення уніфікації вищої та середньої, відновлення університетської освіти. Окрему увагу варто приділити становищу в окреслений період української науки. Визначте основні напрями процесу реформування української науки. Яких успіхів вона досягла, не зважаючи на ідеологічний та репресивний тиск з боку партійної та адміністративної влади? Назвіть імена провідних науковців цього часу. В яких галузях науки вони працювали? Розкажіть про діяльність Української академії наук, провідних наукових шкіл, які почали формуватися в академії наприкінці 1920-х рр. Вкажіть, як розвивалася пов'язана з потребами індустріалізації мережа галузевої науки: назвіть її провідні установи та найбільш видатних дослідників.

Розкажіть про особливості розвитку української літератури. Який творчий метод був офіційно дозволений для радянських письменників України? Що він передбачав? Доцільно також зупинитися на досягненнях української літератури у зазначений період. Назвіть основні стилі та напрями в українській літературі означеного періоду та їхніх представників. Наведіть фактичний матеріал щодо репресій українських письменників.

Студентам також слід звернути увагу на розвиток образотворчого, театального мистецтва, кіномистецтва та музики. Назвіть провідні театри УРСР, твори, які вони ставили, прізвища талановитих акторів того часу. Які кінорежисери плідно працювали в кіномистецтві? Пригадайте їхні фільми. Твори яких композиторів стали відомими в цей час? Які музичні колективи досягли великої майстерності?

Що означає термін «соціалістичний реалізм»? Прослідкуйте, як відбувалося відбиття у культурному процесі становлення культу особи Й. Сталіна. Розкажіть, що Ви знаєте про репресії культурних діячів у 1930-ті рр., поясніть, чому зазначений період у розвитку української культури називають «Розстріляним Відродженням». Згадайте про заборону Української автокефальної церкви та арешт її керівників.

Розкрийте процес радянзації і розвиток культури західноукраїнських земель, їхній суперечливий характер. Дайте характеристику розвитку освіти на західноукраїнських землях, реорганізації вищих та середніх спеціальних навчальних закладів. Назвіть провідних діячів освіти. Розкажіть про розвиток літератури, образотворчого, театрального та музичного мистецтва на західноукраїнських землях, назвіть відомих майстрів слова, художників, митців західноукраїнського театру, композиторів цього періоду. Наведіть факти щодо репресій інтелігенції західноукраїнських земель, переслідування Української греко-католицької церкви.

У контексті питання прослідкуйте процес руйнації культурних установ, втрати культурних цінностей України у Другій світовій війні під час фашистської окупації. Зверніть увагу на евакуацію установ, діячів освіти, науки і культури, українське культурне життя в евакуації, внесок української інтелігенції у боротьбу з фашистськими загарбниками.

Розкрийте внесок діячів української науки у перемогу над фашизмом. Зупиніться на основних напрямках розвитку літератури, образотворчого, театрального, музичного, кіномистецтва в роки війни. Розкажіть про внесок у розвиток української культури вояків УПА. Підводячи підсумки питання, розкрийте наслідки війни для української культури.

Слід звернути увагу на особливості культурного життя в другій половині 1940-х–на початку 1950-х рр. Охарактеризуйте матеріальні і моральні збитки України в ході Другої світової війни, об'єктивні та суб'єктивні труднощі відродження культурного життя в Україні. Розкрийте основні напрями процесу відновлення системи народної освіти. Як вирішувалось питання підготовки кадрів із середньою спеціальною та вищою освітою?

Як позначилася тоталітарна сталінська ідеологія на розвиток української культури? Дайте характеристику політико-ідеологічним кампаніям проти української інтелігенції у перші повоєнні роки. Поясніть суть термінів «ждановщина», «лисенківщина». Назвіть твори українських літераторів, які піддавались нищівній критиці і були заборонені. Розкажіть про жорстокий морально-політичний тиск на творчу інтелігенцію у 1947 р., тиск партійного керівництва щодо суспільних наук, перспективних напрямів біологічної науки. Проаналізуйте фундаментальні розробки, винаходи і відкриття українських вчених в цей період.

Розкрийте суперечливий характер розвитку культури та духовного життя України в період хрущовської «відлиги», наслідки лібералізації політичного режиму для республіки. Прослідкуйте вплив «відлиги», десталінізації суспільства на літературно-художню творчість українських митців, головні їхні наслідки. Хто такі «шістдесятники»? За що вони боролись? Назвіть прізвища та охарактеризуйте їхню діяльність. Визначте значення руху «шістдесятників» для розвитку української культури та історії в цей період. Розкрийте основні напрями відродження української культури. Прослідкуйте, процес реформування системи освіти, розвиток науки, книгодрукування. Зверніть увагу на розвиток театрального, музичного, образотворчого мистецтва та кіно.

Назвіть прізвища талановитих театральних акторів, композиторів, художників та кінорежисерів, пригадайте їхні фільми. Якими новими романами і повістями, поетичними збірками поповнилась українська література? Визначте здобутки кіномистецтва. Якою була роль українське кіно у складних умовах денационалізації, які фільми здобули популярність у цей час? Дайте оцінку значній події в культурі – постанову українського телебачення. Охарактеризуйте політику русифікації в УРСР.

Зупиніться на аналізі особливостей культурного розвитку України в 1970-1980-х рр., проілюструйте посилення ідеологічного тиску на інтелігенцію. В чому виявилось нігілістичне ставлення до національної самобутності українського народу, його культури в цей період? Покажіть досягнення в галузі освіти, науки, театального, музичного, образотворчого мистецтва.

Проаналізуйте, як впроваджувалась загальнообов'язкова десятирічна освіта, розширювалась мережа вузів. Визначте особливості НТР в УРСР в 60–80-ті рр. ХХ ст., її здобутки і втрати. Видається доцільним відзначити наукові досягнення українських учених у галузі кібернетики, створення ними першої у світі ЕОМ, значний їхній внесок у розвиток ракетної техніки, космонавтики, використання атомної енергії, медицини, провідну роль Академії наук УРСР та її президента Б. Патона у розвитку української науки, діяльність гуманітарних інститутів АН УРСР, їхні здобутки і прорахунки. Прослідкуйте розвиток літератури, театальної справи, українського музичного, образотворчого та кіномистецтва в УРСР означеного періоду, назвіть видатних їхніх представників. Прослідкуйте, як відбувався наступ на фольклорний напрям в українському радянському мистецтві. Наведіть приклади репресій проти видатних представників української культури.

Що нового принесла в життя української культури «перебудова»? Яку роль відіграла українська інтелігенція в розвитку «перебудови»? Зверніть увагу на роль політики гласності у розвитку української культури, політизацію сфери культури. Наведіть факти, як в умовах перебудови в українській культурі стали відроджуватись засади демократії, національних та загальнолюдських цінностей, гуманізму і цілісного екологічного світорозуміння.

Завершуючи розгляд питання, зробіть висновок, в чому проявився суперечливий характер культурного життя в повоєнний період, покажіть досягнення та недоліки. Дайте оцінку місця і ролі української культури радянського періоду в світовій культурі.

Навчально-методичні видання

1. *Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.*

2. *Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм*

навчання МДУ / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.

3. Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів. – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.

Література

1. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія. Видання друге, уточнене і доповнене. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.

2. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5.– Кн. 1. Українська культура ХХ–початку ХХІ століть / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К. : Наукова думка, 2011. – 863 с.: іл.

3. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5, Кн. 2. Українська культура ХХ–початку ХХІ століть / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К. : Наукова думка, 2011. – 1032 с.: іл.

4. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів / Пер. з англ. – Ужгород: Вид-во В. Подяка, 2012. – 794 с.: іл.

5. Попович М. В. Нарис історії культури України. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.: іл.

6. Попович М. В. Червоне століття. – К.: АртЕк, 2005. – 888 с.

Семінарське заняття 7. Культура незалежної України.

План

1. Тенденції розвитку сучасної української культури. Законодавство України про культуру.
2. Мовне та релігійне питання у незалежній Україні.
3. Гуманізація сучасної української вищої освіти та розвиток науки.
4. Сучасне образотворче мистецтво.
5. Розвиток літератури у сучасній Україні.
6. Особливості кіномистецтва незалежної України.
7. Український театр у сьогоденні.
8. Розвиток сучасного музичного мистецтва.
9. Українська культура в умовах євроінтеграції.
10. Сучасна культура Маріуполя.

Методичні поради

Розгляд теми семінару слід почати з соціально-політичної та культурно-мистецької ситуації в Україні після проголошення незалежності України, розкрити суперечливий характер глибоких трансформаційних процесів. Які зміни відбулися в духовно-культурному житті країни? Розкрийте основні тенденції розвитку сучасної культури. Зверніть увагу на зміну статусу, а відповідно – ролі й функцій національної культури в українському суспільстві. Прослідкуйте взаємодію загальнолюдського і національного в цінностях культури, гуманізму і сучасної культури. Особливу увагу слід звернути на вплив ринкових відносин на культурне життя, на виклики, перед якими воно опинилося. Вкажіть на ознаки кризи сучасної культури і визначте шляхи її подолання. Дайте характеристику законодавства України про культуру.

Проаналізуйте законодавство України про культуру та збереження культурної спадщини. Доведіть, що українська культура за непростих умов трансформацій суспільства продемонструвала життєздатність і закріпилася на певних позиціях на вітчизняному ринку. Розкрийте зміст мовного законодавства сучасної України. Зверніть увагу на значні успіхи у поширенні української мови як державної, гарантування прав розвитку мов національних меншин. Як Ви оцінюєте мовну ситуацію в Україні на сучасному етапі?

Зупиніться на внеску української інтелігенції, української інтелектуальної еліти у відродження культури, та їх відповідальності за долю України. Розкажіть про Форуми інтелігенції України, виникнення недержавних культурно-мистецьких організацій, благодійних фондів, повернення в Україну вивезених з неї цінностей. Наведіть приклади поживлення в умовах творчої свободи художньо-виставкового життя, розвитку різних жанрів та видів мистецтва.

Розкрийте ознаки нової фольклорної хвилі в літературі і композиторській музиці, поширення національної і національно-історичної тематики у живописі

та кінематографії, інтересу до староруського живопису. Охарактеризуйте широкомасштабний громадський рух з реставрації пам'яток історії і культури, фольклорні мотиви в естрадній музиці, молодіжний фольклорний рух у самодіяльній творчості, фестивалі етнічної творчості. Окремо зупиніться на постмодернізмі у сучасній культурі. Які його характерні риси? Назвіть українських художників, літераторів – представників постмодернізму. З'ясуйте основні напрями нового становлення української культури загалом, національного утвердження нових цивілізаційних цінностей, її модернізаційного і постмодернізаційного структурування. Зверніть увагу на розвиток культурних зв'язків України з іншими країнами світу.

Проаналізуйте процеси ідеологічної, національно-політичної, інституційної та інформаційної трансформації. Що таке масова культура, які її функції? Визначте вплив масової культури у формуванні національного культурного простору, створення мережі культурної індустрії та культурної комунікації у зв'язку з виникненням Інтернету та поширенням цифрових технологій; акцентуйте увагу на тенденції комерціалізації культури, особливо масової.

Охарактеризуйте популярну, елітарну, народну культуру та їхнє місце в сучасному світі. З'ясуйте нові можливості, що відкриваються перед українською культурою у зв'язку з формуванням в Україні громадянського суспільства.

Вкажіть, які зміни відбулися у ставленні людей до релігійно-духовних цінностей після проголошення незалежності України. Проаналізуйте законодавчу базу України, яка регулює відносини з релігійними організаціями, громадянами різного віросповідання, визначте основні завдання державної політики щодо церкви та релігійних організацій.

Чому після здобуття незалежності в Україні національна культура стає одним із визначальних факторів прогресу суспільства, розбудови незалежної держави, формування національної ідентичності?

У контексті питання щодо розвитку вищої освіти слід передусім згадати, як політична, інтелектуальна, соціально-економічна трансформація суспільства позначилася на розвитку освіти. Проаналізуйте законодавчу базу, яка передбачає кардинальну реконструкцію системи освіти на підґрунті демократизації і гуманізації освіти, спрямованості на людину та її потреби, визначте пріоритетні напрями державної політики в галузі освіти. Зверніть увагу на перехід освіти в Україні на українську мову, на зв'язок освіти з українською історією і культурою, зміцнення її матеріально-технічної бази, впровадження в навчальний процес нових досягнень науки, урізноманітнення форм шкільної освіти, створення університетських комплексів. Охарактеризуйте зміст Болонського процесу та його розвиток в Україні. Розкажіть про діяльність провідних університетів України, зокрема – МДУ.

Охарактеризуйте діяльність Національної Академії Наук України, створення в її складі нових наукових інститутів, її міжнародні зв'язки, запровадження президентських нагород, як форму консолідації нової, національної еліти.

Слід наголосити на складності розвитку літературного процесу в Україні. Охарактеризуйте зміни в літературному житті після проголошення

незалежності України. Поясніть, як проходив процес повернення в українську літературу раніше заборонених імен письменників та їхніх творів. Розкажіть про заснування, діяльність Комітету і Національної премії ім. Т. Г. Шевченка. Назвіть прізвища літераторів – перших лауреатів Шевченківської премії незалежної України, культурних діячів – лауреатів Державної премії.

Який напрям стає основним художнім напрямом літератури 90-х рр. ХХ ст.? З якими літературними об'єднаннями та іменами він пов'язаний? Прослідкуйте зародження і діяльність різноманітних за політичними та творчими спрямуваннями літературно-художніх об'єднань інтелігенції, їхню роль у подальшому розвитку культури українського суспільства.

Визначальним напрямом розвитку культури стає постмодернізм. Творча свобода, жадання віднайти власний стиль та світ, задиркуватість стали ґрунтом для нового покоління письменництва: Ю. Андрухович, С. Жадан, А. Кокотюха; Ю. Покальчук, О. Ульяненко, О. Забужко, Т. Прохасько, В. Кожелянко, І. Роздобудько, І. Карпа, М. Матіос, С. Поваляєва, поети К. Москалець, Р. Скиба, О. Ірванець, В. Неборак та ін. Охарактеризуйте їхтворчість.

Відповідь на питання про сучасне українське кіномистецтво і театр, образотворче та музичне мистецтво слід розпочати з аналізу складних та неоднозначних процесів у царині сучасного українського кіномистецтва. Розкрийте труднощі, які переживає сучасний український кінематограф. Згадайте, які державні кіностудії діяли після проголошення незалежності в Україні, які режисери та актори зробили гідний внесок в українське кіномистецтво. Розкажіть про розвиток сучасного неігрового, науково-популярного та хронікально-документального кіно. Назвіть відомі імена у цих царинах. Зверніть увагу на діяльність української школи мультиплікаційного кіно. Наведіть приклади вітчизняних документальних фільмів, присвячених історичному минулому України, багатосерійних фільмів та серіалів знаних українських режисерів і талановитих молодих постановників, що вийшли останнім часом.

Які фільми, створені на державних і незалежних кіностудіях України, брали участь у Міжнародних фестивалях? Які нагороди вони отримали? Яке значення для розвитку сучасного українського кінематографу мають подібні фестивалі? Покажіть негативні наслідки для сучасного вітчизняного кінопрокату американізації, вестернізації, наступу «кітчової» масової культури. Визначте перспективи розвитку сучасного українського кіномистецтва, особливо національно-уатріотичного спрямування.

Розкриваючи проблему сучасного театрального мистецтва в Україні, доцільно зупинитися на тих змінах, які відбулися в цій галузі після проголошення незалежності України. Зверніть увагу на такі аспекти проблеми, як розширення стильових та тематичних меж у театральному мистецтві, пошуки найбільш ефективних організаційно-творчих і економічних структур, утвердження творчої самостійності художніх колективів. Розкажіть про розширення мережі недержавних театрів. Вкажіть причини, які сприяли цьому процесу. Які види театрів діють нині в Україні? Зверніть увагу на те, які театри країни мають найвищий статус – національних; які відносяться до академічних.

Назвіть прізвища відомих українських режисерів, молодих драматургів-дебютантів, їхні постановки, улюблених акторів. Розкрийте основні напрями діяльності Національної спілки театральних діячів України, Національного центру театального мистецтва імені Леся Курбаса. Яку роль у розвитку українського театального мистецтва відіграють Всеукраїнські та Міжнародні театральні фестивалі? Доведіть, що попри великі економічні труднощі, театр в Україні користується сьогодні великою популярністю у публіки. Розкажіть про діяльність музеїв в незалежній Україні.

Характеризуючи розвиток сучасного образотворчого мистецтва, зверніть увагу на зміни, що відбулися в цій сфері після здобуття незалежності, їхній суперечливий характер. Зверніть увагу на розвиток різних жанрів та видів мистецтва, поживлення художньо-виставкового життя, виникнення нових, приватних галерей, проведення різностильових мистецьких акцій, світове визнання творчості багатьох українських митців, наявність різних стилів і напрямків в образотворчому мистецтві, утвердження постмодернізму та його характерні риси.

Зазначте основні кроки, які робить держава для збереження народних скарбів. Розкажіть про створення спеціальної урядової Комісії, що займається поверненням в Україну вивезених із неї цінностей, повернення на батьківщину архівів багатьох всесвітньовідомих художників у рамках державної програми «Повернуті імена», інших художніх творів. Охарактеризуйте діяльність Спілки художників України як ініціатора консолідації творчої інтелігенції. Розкрийте значення заснування провідного державного науково-творчого центру – Академії мистецтв України. Вкажіть на негативні явища в розвитку сучасного образотворчого мистецтва та на заходи, які необхідно здійснити щодо їхнього подолання.

Проаналізуйте форми сучасного неофольклоризму в образотворчому мистецтві. Чому фольклор нині привертає увагу митців? Назвіть прізвища найбільш відомих сучасних художників – представників постмодернізму та їхні роботи. Як розвивається сучасне мистецтво скульптури? Пригадайте, які пам'ятники було споруджено в Україні за роки незалежності та їхніх авторів. Наведіть приклади сучасної станкової скульптури. Які нові види образотворчого мистецтва з'явилися останнім часом? Що таке стрит-арт? Хто з сучасних українських митців працює в цьому напрямі? Зверніть увагу на розвиток української графіки, карикатури та фотомистецтва. Проаналізуйте презентації українського мистецтва в Європі, США та Японії, участь у мистецьких бієнале.

З'ясуйте суть змін, що відбулися після проголошення незалежності України в музичному мистецтві. Зверніть увагу на утворення Всеукраїнської музичної спілки, діяльність концертних організацій, художніх колективів, започаткування великої кількості фестивалів та конкурсів – оперного мистецтва, органної та фортепіанної музики, піаністів та скрипалів, зростання потягу до обрядових, звичасвих традицій, створення низки колективів, які швидко здобули визнання мистецької громадськості. Визначте, які творчі спілки музичного профілю мають національний статус, які театри посідають провідне місце в сучасній українській музичній культурі. Назвіть прізвища

сучасних оперних співаків України, що продовжують історичні традиції. Хто з них належить до числа провідних оперних співаків світу та Європи? Пригадайте прізвища видатних композиторів, твори яких поповнили останнім часом скарбницю українського музичного мистецтва. Проаналізуйте розвиток сучасної інструментальної та класичної електронної музики. Охарактеризуйте музичні колективи, які відіграють нині провідну роль у хоровому мистецтві, визначають є його критерії не тільки в українському, а й у світовому обширі.

Розкрийте роль сучасної української естради у піднесенні культури народу, у зміцненні взаємозв'язків з іншими країнами. Назвіть прізвища композиторів та майстрів естрадного мистецтва, які плідно працюють в цій галузі. Вкажіть, які ансамблі успішно поширюють національну музику, які зразки національного стилю в різних жанрах масової музики вийшли на світовий рівень. Розкажіть про діяльність молодих виконавців української естрадної пісні, поява і творча еволюція яких щільно пов'язана з необхідністю задоволення потреби у своїй національній популярній розважальній музиці як складовій шоу-бізнесу, їхню участь у Міжнародних конкурсах і фестивалях, конкурсах Євробачення. Наведіть приклади, що свідчать про високий професійний рівень виконавців української пісні.

Охарактеризуйте особливу національно-патріотичну роль, яку відіграє національна культура після Помаранчевої Революції та Революції Гідності, мобілізуючи громадян країни на опір російській агресії в Криму і на Сході України.

При вивченні культури періоду незалежності особливу увагу необхідно звернути на її розвиток за межами України. Проаналізуйте зв'язки між українською діаспорою та Україною на сучасному етапі, зокрема, діяльність найбільших організацій української діаспори: Український державницький фронт (Великобританія), Європейський конгрес українців, Ліга українців і Ліга українок Канади, українсько-американська організація «Воля», «Українська ініціатива», Союз українців, Форум Українців Чеської Республіки, Союз українських жінок (Чехія) та ін.

Прослідкуйте взаємозв'язок української і світової культур. Розкрийте роль України в системі міжнародних культурних контактів, правові основи міжнародного співробітництва України у гуманітарній сфері, питаннях культури, науки і техніки. Проаналізуйте основні напрями міжнародної співпраці України у галузі культури після угоди 2014 р. про асоціацію України – ЄС. Зверніть увагу на діяльність українських і зарубіжних культурно-громадських організацій, фондів, товариств.

Охарактеризуйте стан і розвиток культури Маріуполя. Особливою прикметою сучасного Маріуполя є ефективна діяльність у місті закладів вищої освіти III–IV рівнів акредитації, кількість яких досягла у 2020 р. дев'яти.

Біля сто років у Маріуполі працює Донецький академічний обласний драматичний театр. Маріупольський театр ляльок єдиний у регіоні. Його історія починається з 1997 року. 2 вересня 2018 року в місті відбулася знаменна мистецька подія – урочисто відкрилася Маріупольська камерна філармонія. Визначте основні напрями їх творчої діяльності.

Окресліть напрямки розвитку у Маріуполі декоративно-ужиткового та фольклорного мистецтва

До послуг населення і гостей міста діє розгалужена мережа культурно-просвітницьких закладів: державних і громадських музеїв, бібліотек, центрів культури і дозвілля, парків культури і відпочинку.

Проаналізуйте діяльність у Маріуполі творчих спілок, зокрема літераторів, журналістів, художників і музикантів. апрямки розвитку

Навчально-методичні видання

1. *Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.*

2. *Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.*

3. *Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів. – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.*

Література

1. *Божко Р. П., Були Т. Ю., Гащенко Н. Н. и др. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века. – Мариуполь: Рената, 2006. – 356 с.: ил.*

2. *Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія. Видання друге, уточнене і доповнене. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.*

3. *Закон України «Про культуру»(від14.12.2010 № 2778-VI) / Режим доступу:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2010_12_14/T102778.html*

4. *Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5. Українська культура ХХ–початку ХХІ століть. Кн. 3. Культура та розвиток науки і технологій в Україні / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К. : Наукова думка, 2012. – 949 с.: іл..*

5. *Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5. Українська культура ХХ–початку ХХІ століть. Кн. 4. Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К.: Наукова думка, 2013. – 943 с.: іл.*

6. *Конституція України / Режим доступу:president.gov.ua/documents/constitution*

7. *Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів / Пер. з англ. – Ужгород: Вид-во В. Подяка, 2012. – 794 с.: іл.*

8. *Основи законодавства про культуру (згідно з Постановою Верховної Ради України від 19 лютого 1992 року N 2141-XII) / Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/t211700?an=1&ed=1992_12_26*

9. *Попович М. В. Нарис історії культури України. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.: іл.*

4. ПИСЬМОВІ ЗАВДАННЯ

Методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи студентата індивідуального навчально-дослідного завдання

Відповідно до вимог Робочої програми, студентам пропонуються для виконання письмові завдання у вигляді реферату: самостійна робота студента (СРС) та індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ), які є невід'ємною формою набуття нових знань та навичок з курсу «Історія української культури».

Виконання студентом СРС та ІНДЗ за окремими темами є обов'язковою умовою оцінювання його успішності з освоєння курсу. З метою успішного письмового виконання СРС та ІНДЗ студентам необхідно опрацювати за предметно-тематичним, алфавітним, систематичним та електронним каталогами бібліотек (наукової бібліотеки МДУ, Центральної міської бібліотеки м. Маріуполя ім. В. Г. Короленка, електронних та ін.) джерельну базу курсу «Історія української культури» відповідно до списку рекомендованої базової та допоміжної літератури.

Згідно з діючими бібліографічними вимогами, складається перелік використаних джерел та літератури з теми СРС та ІНДЗ (розміщується в якості останньої рубрики виконаного завдання). Результати роботи у письмовій роздрукованій формі в окремому файлі. СРС та ІНДЗ подаються студентом на кафедру після останнього семінарського заняття для перевірки викладачем до складання письмового екзамену.

Форма подання – комп'ютерний набір, надрукований на аркушах формату А4, кегль 12, шрифт – Times New Roman, інтервал – 1, мова – українська (джерела та література подаються мовою оригіналу). Поля: ліве – 20 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм. Обсяг СРС та ІНДЗ (без врахування додатків) – 4-5 аркушів А4 без урахування титульної сторінки. Текст СРС та ІНДЗ подається у 3-ій особі від імені автора. Максимальна оцінка проєкту становить 10 балів. Критерії оцінки:

- змістовність,
- логічність викладення матеріалу,
- самостійність висновків,
- дотримання вимог щодо оформлення тексту.

Текст складається з наступних обов'язкових частин: плану, вступу з аналізом опрацьованих джерел з обраної проблеми, основної частини, що складається з двох-трьох розділів, висновків та списку опрацьованих джерел і літератури в алфавітному порядку (не менше 6 позицій). На титульній сторінці вказується повна назва закладу вищої освіти. Напрямок письмової роботи: СРС або ІНДЗ з історії української культури. Тема письмової роботи. Автор: ПІБ студента, курс, спеціальність. Прізвище, ініціали та посада викладача (Додаток 1).

Фактичну частину СРС та ІНДЗ становить аналіз результатів роботи з публікаціями з досліджуваної теми, тобто студент повинен структурувати

отриманні знання з конкретного питання теорії книгознавства. Наприклад, застосовуючи творчий підхід, студент опрацює, порівнює та групує концептуальні підходи різних авторів стосовно вивчення теми (навести відомості про основних авторів та зміст публікацій, монографій, навчальних посібників, підручників, збірників праць науково-практичних конференцій тощо). Обов'язковою умовою виконання завдання є дотримання діючих вимог до оформлення бібліографічних посилань ДСТУ 8302:2015 (Додаток 2).

ТЕМИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПИСЬМОВОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (СРС).

Тема 1. Предмет навчальної дисципліни «Історія української культури»

1. Культура і суспільство.
2. Типи і форми культури.
3. Складові культурологічного дослідження.
4. Проблема періодизації вітчизняної культури.
5. Значення мови в розвитку української культури.
6. Тарас Шевченко як культурний діяч.
7. Микола Костомаров про зміст української культури.
8. Порівняльно-історичний метод у культурологічних дослідженнях Михайла Драгоманова.
9. «Українська ідея» в культурологічній концепції Михайла Грушевського.
10. Мирослав Попович – видатний дослідник історії української культури.

Тема 2. Стародавня культура на теренах України

1. Духовна культура первісного населення України: загальна характеристика.
2. Первісні вірування (анімізм, тотемізм, фетишизм) та культу (Богині-матері, предків, вождів).
3. Кам'яна могила – унікальна пам'ятка давньої культури України.
4. Вікентій Хвойка – видатний дослідник давньої історії та культури України.
5. Духовна культура носіїв трипільської культури.
6. Скарби царських скіфських курганів в Україні.
7. Північне Причорномор'я у міфології Стародавньої Греції.
8. Духовний світ східних слов'ян.
9. Збручанський ідол.
10. Георгій Булашев про українські народні погляди та вірування.

Тема 3. Культура України доби Середньовіччя

1. Культура східнослов'янських племен напередодні утворення Київської держави.
2. Київська Русь в історії культури України.

3. Запровадження християнства у Київській Русі і його вплив на духовну культуру.
4. Розвиток писемності, освіти, літератури в добу Київської Русі.
5. Архітектура, образотворче мистецтво та іконопис Київської Русі.
6. Галицько-Волинська Русь у культурній традиції України.
7. Проблема людської особистості в «Слові Данила Заточника».
8. Письменник Київської Русі Феодосій Печерський.
9. Рукописна книга як витвір мистецтва Київської Русі.
10. Культурне життя Києва в X–XIII ст.

Тема 4. Український Ренесанс (XIV–XVI ст.)

1. Вплив Ренесансу Західної Європи на вітчизняну культуру XIV–XVI ст.
2. Роль православ'я в українській культурі XVI ст.
3. «Апокрисис» Христофора Фіلالета.
4. Мислитель-гуманіст Йосип Верещинський.
5. Культурна спадщина Івана Федорова.
6. Павло Русин про можливості людини та її гідність.
7. Козацька тематика в літературі XVI–першої пол. XVII ст.
8. Шкільна драма в українській ренесансній культурі.
9. Архітектура і скульптура ренесансного Львова.
10. Національна святиня – «Пересопницьке Євангеліє».

Тема 5. Українська культура Нового часу (XVII–XVIII ст.)

1. Братський рух у загальнокультурному процесі в Україні XVII ст.
2. Просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.
3. Під брязкіт козацької зброї (українська пісня і дума XVII ст.).
4. Феномен українського Бароко.
5. «Козак Мамай» – народна картина-парсуна Нового часу.
6. Погляди Феофана Прокоповича на людину, державу, церкву, мистецтво.
7. Учення Григорія Сковороди про «сродну» працю.
8. Українське Рококо.
9. Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артемій Ведель – корифеї духовної та світської музики.
10. Творчість Володимира Боровиковського.

Тема 6. Культура України XIX ст.

1. Роль освітніх закладів і наукових інституцій в українській культурі XIX ст.
2. Поміщицькі маєтки в культурному ландшафті XIX ст.
3. Український літературний романтизм.
4. «Енеїда» Івана Котляревського – перший твір нової української літератури.
5. Творча спадщина Марка Вовчка.
6. Михайло Старицький і розвиток українського професійного театру.

7. Микола Лисенко – засновник української класичної музики.
8. Юрій Федькович – зачинатель культурного відродження Буковини.
9. Творчість Лесі Українки.
10. Українські художники-передвижники Микола Ярошенко, Микола Пимоненко, Костянтин Трутовський, Олександр Литовченко.

Тема 7. Українська культура ХХ–ХХІ ст.

1. Концепція науки як культури Володимира Вернадського.
2. Кубофутуризм в Україні (Давид і Микола Бурлюки, Олександра Екстер, Олександр Богомазов, Василь Єрмилов).
3. Експресіонізм в українському мистецтві початку ХХ ст. (Василь Стефаник, Віктор Пальмов).
4. Михайло Бойчук та його школа.
5. Тоталітаризм – трагедія вітчизняної культури ХХ ст.
6. Гуманістичні пошуки сучасної вітчизняної поезії (Василь Стус, Микола Вінграновський, Іван Драч, Дмитро Павличко, Ліна Костенко).
7. Поетична хвиля українського кіно (Сергій Параджанов, Юрій Ільєнко, Леонід Осика, Іван Миколайчук).
8. Професійний театр в Україні кінця ХХ–початку ХХІ ст.
9. Розмаїття образних систем сучасного українського образотворчого мистецтва (Сергій Поярков, Іван Марчук, Олег Пінчук).
10. Вища освіта в Україні і Болонський процес.

Тема 8. Культура Маріуполя та його округи.

1. Культурне життя Маріуполя та його округи у вітчизняній історіографії.
2. Діяльність П. Пиневи́ча у вивченні давньої історії та культури Маріуполя та його округи.
3. Культура Маріуполя та його округи у краєзнавчих студіях Л. Яруцького.
4. Культура Маріуполя та його округи у творчості музеєзнавця Р. Саєнко.
5. Маріупольський державний університет у Болонському процесі.
6. Культурницька діяльність студентської ради Маріупольського державного університету.
7. Сучасні письменники Маріуполя та їхня творчість.
8. Творча діяльність обласного Маріупольського академічного театру.
9. Творча діяльність камерної філармонії Маріуполя.
10. Творча діяльність центрів культури і дозвілля Маріуполя та його округи.

ТЕМИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПИСЬМОВОГО ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ (ІНДЗ).

Тема 1. Предмет дисципліни «Історія української культури»

1. Функції культури.
2. Загальнолюдські цінності та національні культурні традиції.
3. Мистецтво в структурі національної культури.
4. Культурологічна концепція Пантелеймона Куліша.
5. Микола Костомаров про національну своєрідність українського народу та його культуру.
6. Цілісна концепція історії української культури у творчій спадщині Івана Франка.
7. Українська культура у науковій спадщині Михайла Грушевського.
8. Культурологічна концепція Івана Огієнка.
9. Проблема європеїзації української культури у творчій спадщині Миколи Хвильового.
10. Вплив надбань вітчизняної культури на формування професійних здібностей здобувача вищої освіти.

Тема 2. Давня культура на теренах України

1. Давня культура на теренах України: загальна характеристика.
2. Палеолітичне мистецтво в Україні.
3. Культура неолітичної доби в Україні.
4. Трипільська культура та її вплив на культуру України.
5. Культура кіммерійців, скіфів, сарматів.
6. Античний компонент в культурі України.
7. Міфологія східних слов'ян.
8. Звичаї та обряди східних слов'ян.
9. Мистецтво східних слов'ян.
10. Традиції східних слов'ян в українській культурі.

Тема 3. Культура України доби Середньовіччя

1. Входження Київської Русі в європейський християнський культурний світ.
2. Родоначальник християнського гуманізму Володимир Мономах.
3. Іларіон Київський про велич і єдність землі руської.
4. Києво-Печерський патерик.
5. Літописання Київської Русі: світовий феномен.
6. Література Київської Русі: загальна характеристика.
7. Монументальний живопис Київської Русі.
8. Декоративно-ужиткове мистецтво Київської Русі.
9. Давньоруська сакральна архітектура.

10. Галицька архітектурна школа: вплив романіки і готики.

Тема 4. Український Ренесанс (XIV–XVI ст.)

1. Юрій Дрогобич – видатний вчений, представник раннього гуманізму в Україні.
2. Братства і реформаційний рух XVI ст.
3. Іван Вишенський про свободу народу і особи.
4. Книгодрукування і розвиток вітчизняного гуманізму.
5. Культурний діяч і меценат князь Костянтин-Василь Острозький.
6. «Русинський Демосфен» Станіслав Оріховський.
7. Проблема війни і миру в творчості українських гуманістів.
8. Вітчизняна оборонна архітектура XIV–XVI ст.: від Готики до Ренесансу.
9. Іконопис XIV–XVI ст.: єдність традицій та інновацій.
10. Культура України XV–XVI ст. очима іноземців.

Тема 5. Українська культура Нового часу (XVII–XVIII ст.)

1. Петро Могила – релігійний реформатор, освітній діяч, меценат.
2. Видатні полемісти XVII ст. Лазар Баранович та Іов Борецький.
3. Культурна діяльність Івана Мазепи.
4. Розквіт українського вертепу в XVII ст.
5. Козацьке літописання та формування національної самосвідомості (Літопис Самовидця, Григорій Граб'янка, Самійло Величко).
6. Українські просвітителі Інокентій Гізель, Яків Козельський, Георгій Кониський.
7. Українська архітектура XVIII ст.: загальна характеристика.
8. Антон Лосенко і становлення історичної школи в академічному живописі.
9. Видатні художники Григорій та Дмитро Левицькі.
10. Меценати Розумовські та Полетики в культурному житті України кінця XVIII–початку XIX ст.

Тема 6. Культура України XIX ст.

1. «Руська трійця» та її роль у відродженні культури в західноукраїнських землях.
2. Кирило-Мефодіївське братство та розвиток національної самосвідомості.
3. Українські земляцтва в Петербурзі та Москві як чинники розвитку української культури XIX ст.
4. Художні стилі в українській архітектурі XIX ст.
5. Світ старої України у «Вечорах на хуторі коло Диканьки» Миколи Гоголя.
6. «Не вмирає душа наша, не вмирає воля» (Тарас Шевченко в культурному житті України XIX ст.).
7. Кропивницькі – діячі українського театру.
8. Ліберально-буржуазний рух другої половини XIX ст. в розвитку української культури.

9. Видатний культурний діяч Іван Франко.
10. Українці в європейській культурі ХІХ ст.

Тема 7. Українська культура ХХ–ХХІ ст.

1. Реалізм в українському мистецтві ХХ ст.
2. Творча спадщина Казимира Малевича.
3. Авангард і дизайн в українській художній культурі першої третини ХХ ст.
4. Проблеми людини, нації та культури у творчості українських літературних модерністів (Микола Хвильовий, Микола Зеров, Олександр Олесь).
5. Українська культура радянського періоду: загальна характеристика.
6. Творчість Олександра Довженка.
7. Сучасний український театр на міжнародному рівні: загальна характеристика.
8. Особливості сучасного музичного мистецтва України: загальна характеристика.
9. Постмодерністська свідомість у творчості Юрія Андруховича.
10. Українська культура в умовах євроінтеграції.

Тема 8. Культура Маріуполя та його округи.

1. Сучасна культура Маріуполя: загальна характеристика.
2. Літературні об'єднання Маріуполя та їх досягнення у сьогоденні.
3. Сучасна театральна культура Маріуполя.
4. Сучасна музична культура Маріуполя.
5. Сучасне образотворче мистецтво Маріуполя.
6. Краєзнавці Маріуполя та їх творчі здобутки.
7. Музеї Маріуполя у сьогоденні.
8. Розвиток бібліотечної справи у Маріуполі та його окрузі.
9. Маріупольський державний університет у системі вищої освіти України.
10. Художні колективи Маріупольського державного університету та їх досягнення.

5. КРИТЕРІЇ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТА

Під час вивчення дисципліни «Історія української культури» застосовується поточний та підсумковий контроль знань студента. Поточний контроль здійснюється у формі контролю систематичності та активності роботи студентів протягом семестру під час вивчення програмного матеріалу дисципліни, зокрема: відвідування семінарських занять; виступи на семінарських заняттях; участь в обговоренні питань з певної теми; виконання практичних завдань; відповіді на запитання викладача; експрес-тестування; підготовка індивідуальних науково-дослідних завдань з окремих питань; участь у науково-практичних заходах із проблем дисципліни.

Оцінювання проводяться за наступними критеріями:

– розуміння, ступінь засвоєння теорії і методології проблем, що розглядаються;

– ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;

– ознайомлення з рекомендованою літературою з питань, що розглядаються;

– уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, вирішенні завдань, винесених для самостійного опрацювання, і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

– логіка, структура, стиль викладання матеріалу в індивідуальній творчій роботі і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації і робити висновки.

Контроль за виконанням поставлених задач при проведенні практичних занять здійснюється протягом усього семестру. За успішне та систематичне виконання поставлених завдань студент

отримує оцінку «відмінно» або по 20% за поточний контроль, якщо студент виконує поставлені завдання.

Робота студента в аудиторії оцінюється за такими критеріями:

– самостійність виконання;

– логічність і послідовність викладання матеріалу;

– повнота розкриття теми;

– використання й аналіз додаткових літературних джерел.

Засоби діагностики навчальних досягнень студента – це унормовані та регламентовані методики, призначені для кількісного та якісного оцінювання ступеня сформованості знань, умінь та навичок, професійної компетентності осіб, які навчаються на ОС «Бакалавр» з усіх спеціальностей МДУ.

Метою застосування засобів діагностики є визначення рівня теоретичної та практичної підготовки студента до вирішення виробничих завдань в майбутній професійній діяльності; виявлення відповідності здобутих знань, набутих умінь і навичок вимогам стандартів

Засоби діагностики навчальних досягнень студента встановлюють вимоги, які забезпечують визначення рівня сформованості професійної компетентності як результатів навчання (знань, розуміння, умінь) в межах певного навчального курсу.

Рівень якості засвоєння навчального курсу визначається за системами оцінювання: Європейською кредитно-трансферною системою (ЄКТС) (за шкалою «А», «В», «С», «D», «Е», «FX» «F»); національною (за шкалою «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»); системою Маріупольського державного університету (за 100-бальною шкалою); комплексною (поєднання ЄКТС, національної системи та /або системи оцінювання Маріупольського державного університету).

Оцінювання успішності студента при засвоєнні змістовних модулів навчальної дисципліни здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю знань.

Поточний контроль являє собою оцінку роботи на семінарських заняттях і виконанням письмових самостійних завдань та індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Підсумковий контроль знань студента здійснюється під час виконання письмового іспиту, де оцінюванню підлягають теоретичні знання та практичні вміння набуті студентом під час опанування всього курсу.

Академічні успіхи студента визначаються за допомогою 100-бальної системи оцінювання з обов'язковим переведенням оцінок відповідно до національної шкали та шкали ECTS.

I. Практична робота: семінарські заняття і виконання обов'язкових письмових завдань: самостійної робота студента (СРС) та індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ).

II. Підсумковий контроль: іспит

Розподіл балів, які отримують студенти

Семінарські	СРС	ІНДЗ	Усього	Екзамен	Підсумк. бал
30	10	10	50	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Культура як духовний та суспільний феномен.
2. Світова та національна культура, їх взаємодія.
3. Українська національна культура як самобутній соціокультурний феномен, її характерні риси та ознаки.
4. Предмет історії української культури.
5. Джерельна база та методологічні засади вивчення історії української культури.
6. Історичні та духовні складники української культурної самобутності.
7. Джерела формування української культури.
8. Періодизація історії української культури.
9. Етногенез українського народу, основні етапи його становлення.
10. Кімерійський та скіфсько-сорматський культурний симбіоз як автохтонне джерело української культури.
11. Автохтонна та міграційна теорії походження українського народу.
12. Трипільська культура IV–III тис. до н.е. та її місце в українському культурогенезі.
13. Пантеон слов'янських богів як світоглядна модель язичницьких релігійних вірувань.
14. Зарубенецька та черняхівська культура та їх місце в українському культурогенезі.
15. Культурний аспект християнізації Київській Русі.
16. Київська Русь як соціокультурна система.
17. Розвиток писемності, освіти та літератури у Київській Русі.
18. Митраполит Іларіон та його «Слово про Закон, Благодать та істину»: зміст, значення та основні проблеми твору.
19. Візантійський канон та його інтерпретація у мистецтві Київської Русі.
20. Архітектура Київської Русі.
21. Образотворче мистецтво та іконопис Київської Русі.
22. Галицько-Волинська Русь як культурна спадкоємниця Київської Русі.
23. Етнокультурні процеси в Україні XIV–XV ст. на шляху формування українського етносу.
24. Відгуки ідей Ренесансу і гуманізму в Україні. «Олельковецький ренесанс» 40–70-х рр. XV ст.
25. Поширення ідей раннього гуманізму в Україні (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський).
26. Історичні та суспільно-політичні передумови розвитку національної української культури (XVI–перша пол. XVII ст.).
27. Розвиток гуманістичних та реформаційних ідей в українській культурі XV–XVI ст.

28. Зміст та основні проблеми праці С. Оріховського «Напучення королеві польському Сигізмунду II Августу».
29. Діяльність І. Вишенського на ниві полемічної літератури.
30. Скульптура і живопис України XVI ст.
31. Розвиток книгодрукування в Україні XVI–першої пол. XVII ст.
32. Поняття та специфічні риси Відродження в Україні.
33. Українці в освітніх центрах Західної та Центральної Європи XVI–першої пол. XVII ст. (Ю. Дрогобич, П. Русин та ін.).
34. Діяльність Острозького культурно-освітнього осередку.
35. Культурно-просвітницька діяльність братських шкіл.
36. Полемічна література України XVI–першої пол. XVII ст.
37. Розвиток друкарства в Україні у другій пол. XVII–XVIII ст.
38. Культура Запорізької Січі та її самобутні риси.
39. Музична культура і театральне мистецтво України епохи Ренесансу.
40. Львівський архітектурний Ренесанс.
41. Українське Бароко в літературі, архітектурі та образотворчому мистецтві.
42. Музична культура і театральне мистецтво другої половини XVII–XVIII ст.
43. Діяльність Ф. Прокоповича.
44. Значення творчості Г. Сковороди для розвитку української культури.
45. Своєрідність та особливості українського Просвітництва.
46. Класицизм в архітектурі та живописі українського Просвітництва.
47. Суспільно-політичні передумови розвитку української культури другої пол. XVIII–поч. XX ст.
48. Генезис та періодизація національно-культурного відродження в Україні другої XVIII–поч. XX ст.
49. Романтичний період національно-культурного відродження та його особливості.
50. Аналіз книги «Історія Русів». Зародження національної ідеї.
51. Народницький період національно-культурного відродження, його характерні риси та ознаки.
52. Суспільно-політична діяльність Кирило-Мефодіївського братства.
53. Просвітницька діяльність товариства «Громада» в Україні.
54. Модерністський період національно-культурного відродження, його характерні риси та ознаки.
55. Ю. Бачинський та М. Міхновський – виразники української національної ідеї.
56. Національно-культурне відродження у Галичині.
57. Культурно-просвітницька діяльність «Руської Трійці».
58. Романтизм та його розвиток в Україні (Т. Шевченка, П. Куліш, М. Драгоманов,).
59. Літературна та художня творчість Т. Шевченка.
60. Просвітницька діяльність товариства «Просвіта» в Україні.
61. Розвиток науки і освіти в Україні у XIX ст.

62. Львівський університет в українській культурі XIX ст.
63. Харківський університет в українській культурі XIX ст.
64. Київський університет св. Володимира в українській культурі XIX ст.
65. Архітектура України XIX ст.
66. Розвиток музичної культури і театрального мистецтва в Україні XIX ст.
67. Періодизація культури України XX ст. та головні тенденції її розвитку.
68. Здобутки української культури у період її національно-культурного відродження 1917–1921 рр.
69. Українізація в українській культурі та її здобутки.
70. «Розстріляне Відродження» 20–30-х рр. XX ст. та його трагічні наслідки для української культури
71. «Соціалістичний реалізм» в українській культурі.
72. Суспільно-політична та культурно-просвітницька діяльність «шістдесятників».
73. Українське кіномистецтво XX ст. та його особливості.
74. Декоративно-ужиткове мистецтво України другої пол. XX ст.
75. Музична культура і театральне мистецтво України XX ст.
76. Національно-культурне відродження в Україні у середині 80-х–на початку 90-х рр. XX ст.
77. Культура України в умовах боротьби за державну незалежність.
78. Особливості соціокультурних процесів у незалежній Україні.
79. Головні чинники, тенденції та риси сучасної української культури.
80. Художня культура сучасної України та її особливості.
81. Феномен масової культури у сучасній Україні.
82. Нова модерністська генерація в українській літературі.
83. Розвиток сучасних національних музичних традицій.
84. Традиції та новації в сучасному українському театральному та кіномистецтві.
85. Розвиток освіти і наукових знань в Україні наприкінці XX–поч. XXI ст. Болонський процес.
86. Маріупольський державний університет як зразок закладу вищої освіти європейського типу.
87. Сучасна культура Маріуполя та його округи.
88. Памаранчева революція та Революція гідності у контексті розвитку понять «національна державність» «національна ментальність», «національна ідентичність», «національна духовність і культура». Культура в боротьбі за національні інтереси та територіальну цілісність України.
89. Мовне питання та проблеми церкви у сучасному українському суспільстві.
90. Українська культура в умовах євроінтеграції.

7. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Вкажіть епоху в історії первісного суспільства, для якої мисливство було визначальним:

- A. палеоліт;
- B. неоліт;
- C. бронзовий вік;
- D. ранній залізний вік;

2. Значні групи археологічних пам'яток, знайдені на певній обмеженій території, що збігаються у часі створення і мають низку спільних ознак, називають:

- A. археологічними шарами;
- B. археологічними культурами;
- C. речовими джерелами;
- D. артефактами.

3. Час існування на території України трипільської археологічної культури:

- A. V–IV тис. до н. е.
- B. IV–III тис. до н. е.
- C. II–I тис. до н. е.
- D. X–III ст. до н. е.

4. Серед наведених нижче виберіть ознаки господарської діяльності носіїв трипільської культури):

- A. мали житла типу куреня, вкриті шкурами тварин;
- B. займалися тільки мисливством та збиральництвом;
- C. виготовляли і користувалися мальованою керамікою;
- D. займалися мотичним землеробством і тваринництвом;

5. У писемних джерелах слов'яни спочатку згадуються як:

- A. склавини, готи та алани;
- B. венеди, склавини та анти;
- C. склавини, анти та алани;
- D. готи, гуни, склавини;

6. Найбільшого розвитку серед східних слов'ян у середині I тис. н. е. набули такі ремесла, як:

- A. ковальство та ювелірна справа;
- B. ковальство та залізодобування;
- C. залізодобування та ювелірна справа;
- D. рибальство та збиральництво

7. Для східнослов'янських племен Подніпров'я характерними були житла:

- A. землянка;
- B. напівземлянка;
- C. віз;
- D. фортеця

8. Визнання речей могутніми засобами для розв'язування проблем первісного суспільства називають:

- A. анімізмом;
- B. тотемізмом;
- C. фетишизмом;
- D. магією

9. У VII–VIII ст. східні слов'яни, які жили на території сучасної України, обробляли землю:

- A. мотикою;
- B. сохою;
- C. граблями;
- D. ралом.

10. Про розселення східних слов'ян у VIII–IX ст. й про існування їхніх міжплемінних союзів – «племен» розповідає:

- A. Прокопій Кесарійський в «Історії війн Юстиніана»;
- B. Гомер «Іліада»
- C. Йордан у праці «Про походження та історію готів»;
- D. автор «Повісті минулих літ».

11. Руською землею називали:

- A. землі середнього Подніпров'я, політичним центром яких був Київ;
- B. Волинські землі;
- C. Новгородські землі;
- D. Древлянські землі.

12. За візантійськими джерелами, вперше поляни були охрещені за княжіння:

- A. Аскольда;
- B. Рюрика;
- C. Ярослава;
- D. Олега.

13. Святилища русичів, де приносили жертви язичницьким богам, називалися:

- A. погостами;
- B. зборіщами;

- С. капищами;
D. становищами.
14. Володимир Великий організував активне містобудування, зокрема, заснував:
- A. Новгород, Володимир на Клязьмі, Переяслав, Чернігів;
 - B. Володимир на Клязьмі, Переяслав, Володимир на Волині, Чернігів;
 - C. Володимир на Волині, Переяслав, Чернігів;
 - D. Переяслав, Володимир на Волині, Васильків і Білгород на Київщині.
15. Відрахування в розмірі десяти відсотків від доходів на утримання храмів і духовенства, здійснене вперше Володимиром Великим для Десятинної церкви, називається:
- A. полюддям;
 - B. даниною;
 - C. частиною;
 - D. десятиною.
16. У 1072 р. з'явилась визначна культурна пам'ятка:
- A. «Слово о полку Ігоревім»;
 - B. «Правда Ярославичів»;
 - C. «Повість минулих літ»;
 - D. Ізборник Ярослава.
17. Відомим на Русі співцем билин був:
- A. Боян;
 - B. Агапіт;
 - C. Малахит;
 - D. Алімпій.
18. На Русі дітей навчали лише:
- A. читати, писати, складати вірші і промови, розуміти мову небесних світил, а також Закону Божому та основам моралі;
 - B. читати, писати, рахувати, Закону Божому, основам моралі та церковному співу;
 - C. читати, писати, рахувати, складати вірші, промови, співати в церковному хорі, а також Закону Божому та основам моралі;
 - D. співати й танцювати.
19. Визначіть, кому із авторів належить твір «Повчання синам»:
- A. Нестору;
 - B. Климу Смолятичу;
 - C. Іларіон;
 - D. Володимирі Мономаху.

20. Свідченням того, що в Руській землі високого мистецтва досягла різьба по каменю, є саркофаг князя у Софійському соборі Києва:

- A. Ярослава Мудрого;
- B. Володимира Мономаха;
- C. Марії Антуанетти;
- D. Юрія Довгорукого.

21. Фреска це:

- A. живописний твір, виконаний водяними фарбами на свіжій вогкій штукатурці;
- B. мистецький твір із різнокольорового скла – смальти;
- C. мистецький твір виконаний акварельними фарбами;
- D. живописний твір на релігійну тематику, виконаний темперними фарбами на заґрунтованій дошці.

22. Серед наведених суджень про причини успіхів Великого князівства Литовського (ВКЛ) у його експансії на землі Русі:

- A. ВКЛ не проводила культурно-національної та релігійної експансії, а навпаки, переймала руські звичаї та релігію;
- B. Польща надала ВКЛ суттєву підтримку, допомогла забезпечити порядок на приєднаних територіях;
- C. русичі за своєю ментальністю були схильні до іноземного панування, не вміли навести ладу у власній державі;
- D. ВКЛ мала добре навчену велику армію, яка й змусила русичів підкоритися.

23. Який період в історії України М. Грушевський називає першим українським культурно-національним відродженням:

- A. XVI ст.;
- B. XVII ст.;
- C. XVIII ст.;
- D. XIX ст.

24. Наприкінці XVI–першій пол. XVII ст. в Українських селах існували:

- A. лише школи при церквах та монастирях, які давали початкову освіту (вміння читати, писати, рахувати, співати) та формували релігійний спосіб мислення;
- B. школи при церквах і монастирях, які давали не лише початкову освіту, а й знання з граматики, риторики, діалектики, піітики, філософії і богослов'я;
- C. школи при замках, які давали не лише початкову освіту, а й знання з граматики, риторики, діалектики, піітики, філософії і богослов'я;
- D. школи при церквах та монастирях, які давали початкову освіту, і громадські та приватні школи, де вивчали «сім вільних мистецтв», філософію, богослов'я.

25. Навчання латинською мовою в Україні у першій пол. XVII ст. здійснювалося в:

- A. єзуїтських колегіях та православних церковних і монастирських школах;
- B. єзуїтських колегіях та школах православних братств;
- C. єзуїтських та Київській колегіях;
- D. Київській колегії та православних церковних і монастирських школах;

26. Серед названих осіб XVI ст. виберіть ім'я першого ректора Острозького колегіуму:

- A. К.-В. Острозький;
- B. Г. Смотрицький;
- C. П. Могила;
- D. І. Борецький.

27. Друкар Острозької Біблії 1581 р.:

- A. К.-В. Острозький;
- B. Г. Смотрицький;
- C. І. Федоров;
- D. Д. Наливайко

28. Яке із названих міст у період останньої чверті XVI–першій пол. XVII ст. стало головним літературно-видавничим центром України:

- A. Київ;
- B. Львів;
- C. Острог;
- D. Чигирін.

29. На початку XVII ст. в Україні почали створювати веселі побутові сценки, які вставляли між актами релігійної драми для розваги глядачів. Такі сценки називалися:

- A. вертепами;
- B. містеріями;
- C. мораліте;
- D. інтермедіями.

30. У живописі світського характеру першої пол. XVII ст. популярним був образ характерника – українського козака:

- A. Івана;
- B. Петра;
- C. Василя;
- D. Мамаю.

31. У 1576 р. був утворений колегіум православного спрямування у:

- A. Києві;
- B. Острозі;

- C. Львові;
- D. Глухові

32. Кому з українських письменників належить відомий поетичний твір про Коліївщину:

- A. І. Котляревському;
- B. Т. Шевченку;
- C. В. Стусу
- D. П. Кулішеві.

33. На землях Гетьманщини та Слобожанщини у другій пол. XVII–XVIII ст. діти здобували початкову освіту в:

- A. братських школах;
- B. церковно-приходських школах;
- C. академіях;
- D. колегіумах.

34. Твором, провідною ідеєю якого є право українців, як самобутнього народу з державним історичним минулим, на державно-політичний розвиток, на автономію в Російській імперії, вважають:

- A. «Синопис»;
- B. «Літопис Самійла Величка»;
- C. «Повість минулих літ»;
- D. «Історію Русів».

35. Який мистецький стиль, що розвинувся в Україні, можна характеризувати таким чином: «Задовольняючи смаки знаті, він підкреслював велич, розкіш та декоративність. Цей стиль мав збуджувати почуття людини і в такий спосіб оволодівати її думками. Він віддавав перевагу формі перед змістом, химерності перед простотою, синтезові перед самобутністю. Саме здатність до синтезу зробила його особливо принадним для українців – нації, котра перебувала між православним Сходом та латинізованим Заходом»?

- A. ренесанс;
- B. бароко;
- C. готика;
- D. романтизм.

36. Теоретик партесного співу і композитор, автор «Граматики музикальної» – одного з перших і кращих посібників для композиторів та хорових диригентів;

- A. М. Дилецький;
- B. М. Березовський;
- C. Д. Бортнянський;
- D. А. Ведель.

37. Гетьман Кирило Розумовський планував відкрити університет у:
- A. Києві;
 - B. Ніжині;
 - C. Батурині;
 - D. Чигирині.
38. Вкажіть, хто з українських культурних діячів сказав про себе «Світ ловив мене, та не спіймав»:
- A. О. Рігельман;
 - B. Г. Сковорода;
 - C. Д. Бортнянський;
 - D. Г. Кониський.
39. На який час припадає українське національно-культурне відродження:
- A. перша пол. XIX ст.;
 - B. друга пол. XIX ст.;
 - C. середина XIX ст.;
 - D. початок XX ст.
40. Енциклопедію «Записки про Малоросію, її жителів та виробництва» почав укладати:
- A. Дмитро Бантиш-Каменський;
 - B. Яків Маркович;
 - C. Яків Головацький;
 - D. Григорій Полетика.

ANSWER B

41. Діячі Харківського українського культурного осередку в першій третині XIX ст. займалися:

A. вивченням української історії, народознавчими студіями, творенням літератури народною мовою українців;

B. організацією для українців гуртків та товариств політичного характеру з метою поширення серед них ідей лібералізму, демократії та націоналізму;

C. організацією свят та урочистостей;

D. впропагандою серед студентів ідей революційного оновлення суспільства: повалення царського самодержавства, створення федерації слов'янських народів і т.ін.

42. Українську фольклористику започаткувала збірка українських пісень під назвою:

A. «Опыт собрания старинных малороссийских песен» (укладач М. Цертелев);

B. «Малороссийские песни» (укладач М. Максимович);

C. «Слобідсько-українські історичні пісні» (укладач М. Сумцов);

D. «Запорожская старина» (укладач І. Срезневський).

43. Виберіть серед перелічених прізвища тих галичан, які відомі сьогодні як «Руська трійця»:

- A. Д. Зубрицький, І. Могильницький, І. Вагилевич;
- B. Я. Головацький, А. Добрянський, Й. Лозинський;
- C. М. Левицький, М. Шашкевич, О. Духнович;
- D. М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький.

44. Чия це біографія? Син вільного селянина. Вчився в Київському університеті. Працював учителем. Був членом Кирило-Мефодіївського братства. Написав низку поетичних та прозових творів, зокрема, перший у новій українській літературі історичний роман. Створив оригінальну українську абетку. Перекладав Біблію, європейських класиків.

- A. Т. Шевченко;
- B. М. Костомаров;
- C. М. Грушевського;
- D. П. Куліш.

45. Переважна більшість галичан-українців у ХІХ–на поч. ХХ ст. за віросповіданням були:

- A. римо-католиками;
- B. греко-католиками;
- C. іудеями;
- D. православними.

46. Більшовики вважали завданням політики «українізації»:

- A. утвердження національної свідомості і державного патріотизму серед українських громадян;
- B. перебудову культури в Україні на ідеологічних засадах марксизму;
- C. розбудову української державності та незалежності;
- D. поширення культурного доробку українських митців вінших радянських республіках.

47. Лесь Курбас та Гнат Юра були відомими:

- A. поетами;
- B. композиторами;
- C. театральними режисерами;
- D. вченими.

48. Видатним українським поетом був:

- A. С. Єфремов;
- B. О. Довженко;
- C. Г. Верьовка;
- D. В. Сосюра.

49. Режисер художнього фільму «Камінний хрест»:
- A. С. Параджанов;
 - B. І. Миколайчук;
 - C. Л. Осика;
 - D. Ю. Ілленко.
50. Заклад вищої освіти, який відродився у роки незалежності на базі культурних традицій української культури і освіти, – це:
- A. Київський державний університет ім.Т. Г. Шевченка;
 - B. Києво-Могилянська академія;
 - C. Греко-католицький ліцей у Львові;
 - D. Острозька академія.
51. Встановіть відповідність терміну «палеоліт»:
- A. давній кам'яний вік;
 - B. середній кам'яний вік;
 - C. новий кам'яний вік;
 - D. міднокам'яний вік
52. До III тис. до н. е. основні знаряддя праці давніх людей виготовлялися з:
- A. каменю, дерева, заліза;
 - B. каменю, кістки, дерева;
 - C. глини, каменю, дерева;
 - D. каменю, дерева, бронзи.
53. Визначіть територію, заселену племенами трипільської культури від:
- A. Пруту і Дунаю до Дніпра;
 - B. Дністра до Дону;
 - C. Дніпра до Дону.
 - D. Вісли до Одера.
54. Найдавнішим народом на території України були:
- A. кіммерійці;
 - B. скіфи;
 - C. монголи;
 - D. греки.
55. Столицею Скіфії було місто:
- A. Неаполь (поблизу сучасного Сімферополя);
 - B. Ольвія (поблизу сучасного Миколаєва);
 - C. Тіра (поблизу сучасного Білгорода-Дністровського).
 - D. Маріуполь (поблизу Азовського моря).

56. Прабатьківщиною слов'ян більшість учених нині вважає територію:
- A. Подунав'я;
 - B. у басейнах Одера і Вісли;
 - C. Приазов'я;
 - D. Прибалтики.
57. Добування меду диких бджіл у східних слов'ян називалося:
- A. чинбарством;
 - B. бортництвом;
 - C. бджільництвом;
 - D. кушнірством.
58. Яка галузь духовної культури зароджується у первісну добу:
- A. релігія;
 - B. наука;
 - C. мистецтво;
 - D. елементи всіх названих.
59. Систему вірувань, серцевиною якої є анімізм, тотемізм та фетишизм, називають:
- A. культом;
 - B. язичництвом;
 - C. вуду;
 - D. соцініанством.
60. У V–IX ст. східні слов'яни були:
- A. християнами;
 - B. мусульманами;
 - C. язичниками;
 - D. інакомислячими.
61. Згідно з «Повістю минулих літ», засновниками Києва були:
- A. білі хорвати;
 - B. поляни;
 - C. уличі;
 - D. древляни.
62. За гіпотезою М. Брайчевського, Руською землею в VII–IX ст. правила династія:
- A. Києвичів;
 - B. Рюриковичів;
 - C. Романових;
 - D. Грушевських.

63. Об'єднання Руської та Новгородської земель, яким була започаткована велика держава – Київська Русь (Русь Рюриковичів), відбулось у:

- A. 866 р.;
- B. 882 р.;
- C. 800р.;
- D. 907 р.

64. Існує гіпотеза, що поширенню християнства на Русі сприяли відомі слов'янські просвітителі IX ст. – брати:

- A. Авель і Каїн;
- B. Кирило і Мефодій;
- C. Аскольд і Дір;
- D. Борис і Гліб.

65. Найбільшим за населенням та площею містом на території сучасної України в X–XII ст. був:

- A. Київ;
- B. Чернігів;
- C. Червоний хутір;
- D. Галич.

66. Києво-Печерський монастир було засновано на початку XI ст:

- A. Іларіоном;
- B. Феодосієм;
- C. Нестором;
- D. Ярославом Мудрим.

67. У XI–XIII ст. більшість шкіл містилася:

- A. у спеціальних державних будівлях (цими школами управляла держава);
- B. при церквах та монастирях, які опікувалися ними;
- C. при замках;
- D. у приміщеннях, збудованих на кошти приватних осіб та общин (школи перебували під опікою та контролем цих осіб).

68. Перлина давньоруської літератури, основна ідея якої – збереження єдності Русі та спільні дії князів проти ворогів:

- A. Ізборник Святослава;
- B. Повчання Володимира Мономаха;
- C. «Слово о полку Ігоревім»;
- D. Києво-Печерський патерік.

69. Автором «Повісті минулих літ» традиційно вважають:

- A. митрополита Іларіона;
- B. монаха Нестора;

- C. княгиню Ольгу;
- D. князя Володимира Мономаха.

70. Одним із найталановитіших майстрів-іконописців часів Русі вважають:
- A. Бояна;
 - B. Агапіта;
 - C. Гомера;
 - D. Алімпія.

71. Столицею своєї держави Данило Галицький обрав місто:
- A. Галич;
 - B. Холм;
 - C. Луцьк;
 - D. Львів.

72. Виникнення світської культури, визнання людини найвищою цінністю, поширення гуманізму; індивідуалізму, свободи думки та творчості притаманні:
- A. Реформації;
 - B. Бароко;
 - C. Відродженню;
 - D. Просвітництву.

73. Які організації на території України у добу Ренесансу взяли у свої руки справу організації освіти, навчання, друкування і розповсюдження книг на фундаменті православ'я:
- A. університети;
 - B. братства;
 - C. монастирі;
 - D. колегіуми.

74. Розвиток української освіти вищого рівня у XVI–XVII ст. виявився в:
- A. створенні освітніх закладів з українською мовою навчання, де вивчали історію, географію та літературу;
 - B. створенні освітніх закладів з церковнослов'янською мовою навчання, де вивчали грецьку мову та догматику православ'я;
 - C. створенні освітніх закладів з латинською мовою навчання, де вивчали грецьку мову та догматику католіцизму;
 - D. створенні освітніх закладів, де вивчали «сім вільних мистецтв» та філософію.

75. Автор слов'янської граматики 1619 р.:
- A. П. Беринда;
 - B. Л. Зизаній,
 - C. М. Смотрицький,
 - D. І. Вишенський.

76. Український письменник-полеміст, автор «Послання до єпископів, які втекли від православної віри» (1598):

- A. К.-В. Острозький;
- B. Г. Смотрицький;
- C. М. Смотрицький;
- D. І. Вишенський.

77. Провідне місце серед літературних творів XV–першої пол. XVII ст. посідають:

- A. авантюрні романи і твори філософського та етичного спрямування;
- B. твори релігійного змісту: богослужбові книги та переклади писань отців церкви, підручники богослов'я тощо;
- C. куртуазна література;
- D. літописи, пісні епічного характеру, збірники повчальних висловлювань.

78. Перші книги кирилицею були надруковані в:

- A. другій пол. XV ст.;
- B. першій пол. XVI ст.;
- C. в середині XIV ст.
- D. другій пол. XVI ст.

79. Перша точно датована друкована книга України – це...:

- A. «Апостол»;
- B. «Євангеліє»;
- C. «Буквар»;
- D. «Житіє святих».

80. Із наведених варіантів відповіді виберіть правильний: Шедевром українського мистецтва рукописної книги і найвизначнішою пам'яткою перекладної літератури XVI ст. текст якої староукраїнською мовою, дуже близькою до народної, дійшов до нас у списку 1556 р. вважають:

- A. Києво-Печерський патерик;
- B. Пересопницьке Євангеліє;
- C. Літопис времяних літ;
- D. Острозьку Біблію.

81. З XVII ст. в Україні поширюється український народний ляльковий театр, авторами й виконавцями (ляльководами, співаками, інструменталістами) спектаклів в якому були учні братських шкіл та колегіумів. Такий театр називався:

- A. вертеп;
- B. міракль;
- C. мораліте;
- D. інтермедія.

82. Назвіть ім'я українського магната, за ініціативи і кошти якого були надруковано у 1581р. повне видання Біблії:

- A. Я. Вишневецький;
- B. М. Корецький;
- C. І. Сангушко;
- D. К.-В. Острозький.

83. Встановіть рік утворення Київської братської школи:

- A. 1556 р.;
- B. 1581 р.;
- C. 1615 р.;
- D. 1620 р.

84. Києво-Могилянський колегіум отримав статус академії в:

- A.1694 р.;
- B.1701 р.;
- C.1705 р.;
- D.1711 р.

85. За часів якого гетьмана в українській храмовій архітектурі поширюється стиль Бароко:

- A. К. Розумовського;
- B. Д. Многогрішного;
- C. П. Дорошенка;
- D. І. Мазепи.

86. Встановіть ім'я видатного українського композитора XVIII ст., випускника Болонської музичної академії:

- A. Г. Сковорода;
- B. М. Березовський;
- C. І. Григорович-Барський;
- D. О. Шафонський.

87. Серед названих виберіть прізвище дослідника українського фольклору, чия діяльність була пов'язана з українським культурним осередком у Харкові, що сформувався при місцевому університеті в першій третині XIX ст.:

- A. П. Гулак-Артемівський,
- B. Г. Квітка-Основ'яненко,
- C. П. Куліш,
- D. І. Срезневський.

88. «Руська трійця» здійснювала свою культурно-просвітницьку діяльність у:

- A. 20-х роках XIX ст.;
- B. 30-х роках XIX ст.;

- C. 30-х роках ХХ ст.;
- D. 40-х роках ХІХ ст.

89. Представниками «Руської трійці» були здійснені тривалі мандрівки по містечках і селах Галичини, Буковини й Закарпаття, фольклорні записи та описи народного побуту. Друзі підготували до друку збірник «Зоря», який не був дозволений цензурою, і тоді вони випустили в Пешті:

- A. Катехизис, альманах;
- B. «Запорожская старина»;
- C. «Хлібороб»;
- D. альманах «Русалка Дністрова».

90. Перший україномовний журнал Російської імперії:

- A. «Київська старовина»;
- B. «Основа»;
- C. «Русалка Дністрова»;
- D. «Хлібороб»;

91. Видатний український археолог, історик, дослідник українського козацтва:

- A. Д. Яворницький;
- B. І. Мечников;
- C. І. Пулюй;
- D. М. Гамалія;

92. Чия це біографія? Був викуплений з кріпацтва в 24-річному віці. Навчався в Петербурзькій Академії мистецтв. Поет, письменник, художник. Входив до Кирило-Мефодіївського братства:

- A. Т. Шевченко;
- B. П. Куліш;
- C. М. Грушевський;
- D. М. Гулак.

93. Історик, філолог, етнограф, ботанік, поет. Родом з Полтавщини. Перший ректор Київського університету. Укладач популярних збірок народних пісень:

- A. О. Павловський;
- B. М. Максимович;
- C. М. Маркевич;
- D. М. Костомаров.

94. Автором «Книги буття українського народу (Закону Божого)», вважають:

- A. Т. Шевченка;
- B. П. Куліша;

С. М. Маркевича;
D. М. Костомарова.

95. Режисером художніх фільмів «Звенигора», «Арсенал», «Земля» був:
А.В. Гардін;
В. О. Довженко;
С. С. Параджанов;
D. Л. Ревуцький.

96. Представник «неокласичного» напряму в українській літературі початку 20-х років:
А. В. Поліщук;
В. О. Вишня;
С. М. Зеров;
D. М. Рильський.

97. Видатний український композитор:
А. В. Вернадський;
В. Б. Лятошинський;
С. М. Куліш;
D. Ф. Кричевський;

98. У 70-х роках в УРСР у системі народної освіти відбувся перехід до обов'язкової загальної :
А. початкової освіти;
В. середньої освіти;
С. восьмирічної освіти;
D. вищої освіти.

99. Українська громадська група сприяння виконанню Гельсинських угод (Українська Гельсинська спілка) була створена у:
А. 1966 р.;
В. 1970 р.;
С. 1976 р.;
D. 1980 р.

100. Чия це біографія? Походженням з Полтавщини, з козацького роду, навчався в Києво-Могилянській академії, співав у придворній царській капелі, викладав, останні 25 років життя провів як «мандрівний філософ» та вчитель, поет і письменник:
А. Ф. Прокопович;
В. С. Величко;
С. Г. Грабянка;
D. Г. Сковорода.

101. Серед перелічених східнослов'янських племен, інших союзів виберіть ті, які заселяли територію українського Полісся:

- A. поляни;
- B. деревляни;
- C. сіверяни;
- D. тиверці.

102. Арабський хроніст IX ст. повідомляв про існування у східних слов'ян трьох протодержав – Куявії, Славії, Артанії, які вчені ідентифікують:

- A. з Київською землею;
- B. з Хорутанією на Прикарпатті;
- C. з Тмутараканню на Таманському півострові;
- D. Чернігівщиною.

103. Серед руських князів виберіть представника династії Рюріковичів:

- A. Олег;
- B. Ігор;
- C. Кий;
- D. Аскольд.

104. Завершення будівництва храму Святої Софії у Києві:

- A. 937 р.;
- B. 1037 р.;
- C. 1137 р.;
- D. 1237 р.

105. Хроніки Київської Русі:

- A. думи;
- B. балади;
- C. билини;
- D. літописи.

106. Визначіть назву збірки, присвяченій природі, поширеній на Русі:

- A. «Фізіолог»;
- B. «Шестоднев»;
- C. «Русалка Дністрова»;
- D. «Пчела».

107. Давньоруські професійні акробати, актори, музики, що виступали при княжих дворах і на міських площах під час народних зібрань

- A. менезінгери;
- B. трубадури;
- C. циркачі;
- D. скоморохи.

108. Українське відродження у XVI–першій пол. XVII ст. виявилось у:

А. поширенні ідей гуманізму та Реформації, розвитку шкільництва, друкарства, літератури і мистецтва;

В. пробудженні в українців прагнення до самовияву як нації, наслідком чого була активізація їхньої політичної діяльності та поширення ідеї української державності;

С. пробудженні в українців прагнення до самовияву як нації та в розгортанні процесу їхнього духовного оновлення, свідченням чого була спроба осмислення власного та європейського культурно-історичного досвіду в літературі, реформи церковного життя, створення національного шкільництва та вияви політичної активності козацтва;

Д. духовному очищенні українців, свідченням чого були реформи церкви, поширення ідей гуманізму, розвиток шкільництва і мистецтв.

109. У період українського відродження XVI–першої пол. XVII ст. дискусії релігійного спрямування велись у спеціальній літературі:

А. поезії;

В. мемуарній;

С. полемічній;

Д. епосі.

110. Засновником Київської колегії (пізніше академії) – єдиного у XVII ст. закладу вищої освіти у слов'ян був:

А. П. Сагайдачний;

В. І. Борецький;

С. К. Острозький;

Д. П. Могила;

111. Яке із названих міст у період останньої чверті XVI–першій пол. XVII ст. стало головним літературно-видавничим центром України:

А. Київ;

В. Острог;

С. Чигирін.

Д. Львів

112. Львівська братська школа заснована:

А. 1576 р;

В. 1586 р.;

С. 1595 р.;

Д. 1615 р.

113. У зв'язку з розвитком друкарства і в Україні наприкінці XVI–першій пол. XVII ст. набула поширення:

А. фреска;

В. гравюра;

- C. мініатюра;
- D. мозаїка.

114. Які основна концептуальні ідея лежала в основі філософії Г. Сковороди:

- A. існування трьох світів: великого – Всесвіту, малого – Людини і символічного – Біблії;
- B. потреба самопізнання, яке є пізнанням свого духу, і через самопізнання – пізнання природи і Бога;
- C. необхідність експериментального пізнання Природи;
- D. розуміння держави як гаранта національного життя;

115. Видатний український архітектор:

- A. І. Григорович-Барський;
- B. Д. Бортнянський;
- C. В. Боровиковський;
- D. Ф. Прокопович

116. Член масонської ложі «Любов до істини» вПолтаві, засновник Малоросійського таємного товариства;

- A. П. Пестель;
- B. К. Рилєєв;
- C. П. Борисов;
- D. В. Лукашевич.

117. Головний напрям діяльності громадівців у 60-і рр. XIX ст.:

- A. організація недільних шкіл для дорослого населення та видання українських підручників;
- B. підготовка та видання фундаментальних наукових досліджень з історії та етнографії України;
- C. створення мережі таємних антиурядових гуртків;
- D. поширення антиурядових листівок;

118. Автор роману «Борислав сміється»:

- A. І. Франко;
- B. Леся Українка;
- C. Панас Мирний;
- D. І. Нечуй-Левицький;

119. Опікун шкіл Перемишльської єпархії, директор дяко-вчительського інституту, автор першої в Галичині граматики книжної української мови:

- A. Денис Зубрицький;
- B. Михайло Левицький;
- C. Михайло Лучкай;
- D. Іван Могильницький;

120. Напрямок наукових інтересів видатних українських вчених Д. Багалія, В. Бузескула:

- A. хімія;
- B. гідромеханіка;
- C. біохімія;
- D. історія.

121. «Розстріляне Відродження» – це явище в історії української культури, що припадає на:

- A. 20-і рр. XX ст.;
- B. 40-і рр. XX ст.;
- C. 30-і рр. XXст.;
- D. 50-і рр. XXст.

122. Видатний український кінорежисер:

- A. Л. Ландау;
- B. О. Довженко;
- C. К. Данькевич;
- D. М. Рильський.

123. Русифікацію народної освіти в УРСР, яка посилилася в процесі реформування системи народної освіти у 1959 р.:

A. з розумінням зустріла українська творча інтелігенція, яка поділяла позицію партії щодо інтернаціоналізації та «зближення і злиття націй» у соціалістичному суспільстві;

B. українська творча інтелігенція розцінювала як загрозу знищення української національної культури і масово чинила їй опір;

C. українська інтелігенція зустріла загалом схвально і лише деякі її представники – М. Рильський, М. Бажан, Л. Костенко – виступили проти прихованого знищення української мови та культури;

D. українська творча інтелігенція сприйняла негативно, однак лише деякі її представники – М. Рильський, М. Бажан, Л. Костенко – виступили проти прихованого знищення української мови та культури.

124. Яка з названих ознак найбільш повно характеризує метод соціалістичного реалізму, в рамках якого повинні були в сталінську епоху творити українські митці:

A. зображення виняткових людей за незвичайних обставин;

B. відтворення почуттів і пристрастей людини як основний предмет зображення;

C. возвеличення людини-трудівника як носія ідеалів існуючого ладу;

D. правдиве конкретно-історичне всебічне зображення типових подій і характерів у типових обставинах.

125. Головна зміна в житті людей в епоху неоліту
- A. перетворення мисливства та рибальства в основні заняття людей;
 - B. започаткування гончарства, прядіння, ткацтва;
 - C. зародження скотарства та землеробства;
 - D. утвердження матриархату як основи суспільного життя;
126. Виберіть із перелічених творів давньоруської літератури той, автором якого вважають Володимира Мономаха:
- A. «Повість минулих літ»;
 - B. «Слово про закон і благодать»;
 - C. «Галицько-Волинський літопис»;
 - D. «Грамота до Олега Святославича»;
127. Завершення спорудження Золотих ворот у Києві.
- A. 937 р.;
 - B. 1037 р.;
 - C. 1137 р.;
 - D. 1237 р.
128. Вкажіть головну християнські споруду, збудовану при Ярославі Мудром
- A. Михайловський собор;
 - B. Києво-Печерський монастир;
 - C. собор Святої Софії;
 - D. церква Святої Ірини.
129. Ім'я князя, про якого оповів автор «Слова о полку Ігоревім»:
- «Високо сидиш ти на своїм золотокованім столі, підпер гори угорські своїми залізними полками, заступив королеві путь, зачинив Дунаю ворота, мечеш тягарі через хмари, суди рядиш до Дунаю. Грозьби твої по землях течуть, одчиняєш ти Києву ворота, стріляєш ти з отчого золотого стола салтанів за землями».
- A. Володимир Великий;
 - B. Ярослав Мудрий;
 - C. Ярослав Володимирович;
 - D. Володимир Мономах.
130. Необхідну для політичної та громадської діяльності освіту до останньої третини XVI ст. українці могли здобути тільки у:
- A. Острозькіому колегіумі;
 - B. Львівській братській школі;
 - C. Києво-Могилянській академії;
 - D. європейських університетах: Краківському, Празькому, Вютенберзькому, Болонському, паризькій Сорбоні та ін.

131. Для культури первісної епохи характерні такі процеси:
- A. формування держав;
 - B. формування товарно-грошових відносин;
 - C. формування станово-класової системи та майнового розшарування суспільства;
 - D. формування різноманітних мистецьких жанрів.

132. Серед відомих історичних постатей XVI ст. відзначте ім'я українського і польський поета і мислителя, викладача, знавця античної літератури і культури:

- A. Д. Наливайко;
- B. Г. Смотрицький;
- C. К.Сакович;
- D. П. Русин.

133. Відомим меценатом, засновником першої в Україні національної школи на зразок та закладів вищої освіти Європи був:

- A. Ю. Дрогобич;
- B. П.Сагайдачний;
- C. І.Борецький;
- D. К.-В. Острозький.

134. Польський шляхтич-протестант, сподвижник князя К.-В. Острозького, автор відомого полемічного трактату «Апокрисис» (1597 р.):

- A. Х. Філалет;
- B. С. Оріховський-Роксолан;
- C. Г. Смотрицький;
- D. І. Вишенський.

135. Ліро-епічні твори XV–XVII ст. з чіткою побудовою (зачин, основна частина, повтор, кінцівка), своєрідною віршовою формою (нерівноскладовість рядків, довільне римування), які зображали, дотримуючись правдивості, життєві факти, суспільні події та історичних осіб і виконувалися речитативом під акомпанемент кобзи, бандури, ліри, були новим жанром української літератури –це:

- A. поеми;
- B. билини;
- C. інтермедії;
- D. думи.

136. Встановіть рік виходу у світ «Граматики» і «Лексики» Лаврентія Зизанія:

- A. 1574 р.;
- B. 1596 р.;

- C. 1619 р.;
D. 1627 р.
137. У якому році була заснована Києво-Могилянська колегія:
A. 1632 р.;
B. 1642 р.;
C. 1652 р.;
D. 1662 р.
138. Початок українське друкарства пов'язаний з діяльністю друкаря:
A. П. Мстиславець;
B. Й. Гуттенберг;
C. Ф. Скорина;
D. І. Федоров.
139. Відомий церковний і громадський діяч, вчений, письменник, викладач і ректор Києво-Могилянської академії, автор драми «Володимир»:
A. І. Гізель;
B. С. Яворський;
C. Ф. Прокопович;
D. Г. Кониський.
140. Авторитетний навчальний заклад XVIII ст. Лівобережної України:
A. Луцький колегіум;
B. Харківський колегіум;
C. Львівський колегіум;
D. Кам'янецький колегіум.
141. Агіографічний жанр в літературі це:
A. опис життя князів;
B. опис життя селян;
C. опис життя святих;
D. опис життя монахів.
142. Засновник Харківського університету у 1805 р.:
A. П. Гулак-Артемівський;
B. Г. Квітка-Основ'яненко;
C. Л. Боровиковський;
D. В. Каразін.
143. Перше видання «Кобзаря» Тараса Шевченка вийшло у:
A. 1838 р.;
B. 1840 р.;
C. 1843 р.;
D. 1845 р.

144. Видатний український вчений, діяч Київської Громади:
А. М. Максимович;
В. В. Антонович;
С. П. Чубинський;
D. Л. Глібов.
145. Провідним літературним об'єднанням у 20-х роках в Україні була Вільна академія пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ), ідейний лідер якої:
А.М. Хвильовий;
В.П. Тичина;
С.М. Зеров;
D. В. Сосюра.
146. Автор роману «Мальви»:
А. І. Драч;
В. Д. Павличко;
С. Р. Іваничук;
D. П. Загребельний.
147. О. Майборода, В. Івасюк, О. Білаш – відомі українські:
А. письменники;
В. режисери;
С. композитори;
D. оперні співаки.
148. Видатний український актор театру і кіно:
А. Р. Лижичко;
В. М. Амосов;
С. М. Брайчевський;
D. Б. Ступка;
149. Закон України «Про культуру» прийнятий:
А. 14 лютого 1992 р.;
В. 14 грудня 2010 р.;
С. 28 червня 1996 р.;
D. 28 жовтня 1989 р.
150. Режисери, які вважаються засновником «українського поетичного кіномистецтва»:
А. Ю. Ільєнко;
В. С. Параджанов;
С. П. Чардинін;
D. Л. Осика.

151. Вид концептуального мистецтва в сучасній українській культурі, основним матеріалом для якого виступають природні елементи:

- A. колаж;
- B. поп-арт;
- C. ленд-арт;
- D. боді-арт.

152. Термін, який використовується для позначення розвитку сучасної української культури:

- A. модернізм;
- B. постмодернізм;
- C. масова культура;
- D. соцреалізм.

153. Визначна пам'ятка національної культури, на якій присягає на вірність Україні та

українському народу новообраний Президент:

- A. Остромирове Євангеліє;
- B. Острозька Біблія;
- C. Пересопницьке Євангеліє;
- D. Мстиславове Євангеліє.

154. Перший міністр культури незалежної України:

- A. І. Дзюба;
- B. Л. Хоралець;
- C. Ю. Богуцький;
- D. Б.Ступка.

155. Жанр композиційної скульптури розвивали сучасні українські митці:

- A. О.Архипенко, С.Литвиненко;
- B. В.Зноба, М.Рябінін;
- C. О.Супрун, А.Білостоцький;
- D. Г.Бриж, М.Вронський.

156. Переможець пісенного конкурсу «Євробачення» 2016 р.:

- A. А. Лорак;
- B. Джамала;
- C. А. Данилко;
- D. Р. Лижичко.

157. Визначна пам'ятка культурної спадщини України, внесена до списку ЮНЕСКО як загальнолюдське надбання:

- A. Андріївська церква;
- B. Києво-Печерська лавра;

- C. собор Святої Софії у Києві;
- D. Михайлівський собор у Києві.

158. Болонський процес це:

- A. засіб інтеграції і демократизації вищої освіти в Європі;
- B. соціальна мережа Інтернет;
- C. розвиток університетської освіти в Італії;
- D. європейський туризм.

159. Мовою ділових документів Литовської держави в XIV–XV ст. була:

- A. литовська мова;
- B. латинь;
- C. руська мова;
- D. польська мова.

160. Культ предків, Богині-матері, неба і землі; богів – покровителів явищ природи (сонця, вогню, вітру, лісу, води) – відігравав важливу роль у духовному житті племен:

- A. мисливців;
- B. землеробів;
- C. скотарів;
- D. збирачів.

161. Уперше дослідив поселення носіїв трипільської археологічної культури:

- A. С. Бібіков;
- B. В. Хвойка;
- C. Я. Пастернак;
- D. І. Величковський.

162. Із давньогрецьких авторів найдетальніше життя, побут, звичаї та історію племен скіфів описав:

- A. Гомер;
- B. Гесіод;
- C. Геродот;
- D. Фулід

163. Віру в те, що у світі видимому, в природі існує свій невидимий, надприродний світ душ, які перебувають у матеріальних оболонках, та духів – істот вищого рівня, що не потребують матеріального втілення для свого існування, називають:

- A. анімізмом;
- B. тотемізмом;
- C. фетишизмом;
- D. магією

164. Учені вважають, що Київ засновано в:

- A. I ст. н. е.;
- B. V ст. н. е.;
- C. IX ст. н. е.;
- D. VII ст. н. е.

165. З першої половини XVII ст. в Україні поширювалися п'єси, які ілюстрували біблійні оповідання, життя святих або містили розмови моралізаторського характеру між алегоричними постатями (Правдою і Кривдою, Любов'ю та Смертю тощо). Такі п'єси називалися:

- A. вертепами;
- B. шкільними драмами;
- C. інтермедіями;
- D. декламаціями.

166. Книги в Київській Русі писали на:

- A. папері;
- B. пергаменті;
- C. бересті;
- D. глиняних табличках

167. Найпершою із відомих християнських храмів у Києві була збудована церква:

- A. Святого Іллі;
- B. Пресвятої Богородиці (Десятинна);
- C. Святої Софії;
- D. Святого Андрія.

168. Перший на східноукраїнських землях університет європейського зразка було відкрито в:

- A. Києві;
- B. Харкові;
- C. Одесі;
- D. Львові.

169. Уривок із біографії видатного українського культурно-просвітницького діяча:

«Син поміщика-росіянина та селянки-українки. Закінчив Харківський університет. Був одним із засновників Кирило-Мефодіївського братства. Написав ряд фундаментальних праць з історії України XVI–XVIII ст. та літературних творів, як правило, історичного змісту. Вважається засновником народницького напрямку в українській історіографії».

- A. Т. Шевченко;
- B. П. Куліш;

- C. М. Костомаров;
- D. М. Грушевського.

170. Священним деревом слов'ян був:

- A. бук;
- B. дуб;
- C. клен;
- D. верба.

171. У літописах назва «Русь» вперше згадана під:

- A. 852 р.;
- B. 882 р.;
- C. 912 р.;
- D. 902 р.

172. Зміцнення Руської землі в середині IX ст. пов'язане з іменами князів:

- A. Кия, Щека, Хорива;
- B. Аскольда, Діра;
- C. Рюрика, Синеуса, Трувора;
- D. Я. Мудрого, В. Мономаха.

173. Християнами, як вважають учені, були князі:

- A. Аскольд і Олег;
- B. Олег і Ольга;
- C. Аскольд і Ольга;
- D. Аскольд та Олег.

174. Як свідчить літопис, перші школи на Русі заснував князь:

- A. Святослав Завойовник;
- B. Володимир Великий;
- C. Володимир Мономах;
- D. Ярослав Мудрий

175. В архітектурі Київської Русі поширеуим був стиль:

- A. романський;
- B. візантійський;
- C. готичний;
- D. бароко.

176. Автором низки поетичних творів на тему української історії та культури був один із керівників Північного товариства:

- A. К. Рилєєв;
- B. М. Муравйов;
- C. П. Пестель;
- D. М. Костомаров.

177. Перша наукова граматика української мови, яка заклала основи її наукового опису і могла одночасно служити самовчителем, була складена:

- A. І. Срезневським;
- В.М. Церетелевим;
- С.О. Павловським;
- D. Ф. Прокоповичем.

178. Першим президентом Української Академії Наук був:

- A. М. Грушевський;
- В. В. Вернадський;
- С. А. Кримський;
- D. М. Костомаров.

179. Основними центрами ремісництва на Русі були:

- A. села;
- В. міста;
- С. монастирі;
- D. мастки

180. Про якого князя літописець писав?: «Він є новим Костянтином великого Риму, що охрестився сам і [охрестив] люди свої, – і сей так учинив, подібно йому. Якщо бо раніш пробував він у поганстві, скверної похоті прагнучи, то потім же старався він про покаяння. Якщо раніш були [в нього] деякі гріхи, то потім спокутувалися вони покаянням і милостинею»:

- A. Ігоря Старого;
- В. Володимира Великого;
- С. Ярослава Мудрого;
- D. Святослава Ігоровича.

181. Стійка спільнота, яка має спільну історичну територію, спільні культурні та психологічні риси, що склалися протягом тривалого часу:

- A. нація;
- В. етнос (народ);
- С. громада;
- D. суспільство.

182. Автором унікальної рукописної збірки «Вірши. Приповісті посполиті», у якій були зібрані вірші соціально-побутового та філософсько-релігійного змісту, народні приказки українською мовою, був:

- A. Климентій Зиновійв;
- В. Лазар Баранович;
- С. Іван Величковський
- D. Герасим Смотрицький

183. У другій пол. XVII–XVIII ст. в Україні закладаються основи:
- A. сучасної професійної літератури;
 - B. сучасної системи вищої освіти;
 - C. сучасної професійної музики;
 - D. сучасної хореографії.
184. У Києво-Могилянській академії основну увагу приділяли вивченню:
- A. філософії, теології, граматики;
 - B. математики, фізики, географії;
 - C. літератури, історії, музики;
 - D. музики, танців, історії.
185. Першим друкованим публічним виступом на захист української мови, за її необмежене використання в літературі і науці, історики вважають:
- A. «Граматику малороссийского наречия» О. Павловського;
 - B. «Взгляд на украинскую старину» М. Костомарова;
 - C. «Взгляд на памятники украинской народной словесности» І. Срезневського;
 - D. «Риторику» Ф. Прокоповича.
186. Юрій Котермак (Дрогобич) відомий в Україні та Європі сьогодні як:
- A. здібний полководець, керівник козацького війська в бою під Хотиним у 1621 р.;
 - B. відомий учений та викладач, професор і ректор Болонського університету (Італія);
 - C. блискучий політик, один з творців Люблінської унії;
 - D. визначний діяч епохи Бароко.
187. У 20-х роках більшовицький курс на «українізацію» отримав підтримку з боку українських комуністів – прихильників ідеї національного відродження:
- A. Д. Мануїльського, Г. Гринька, О. Шумського, Д. Лебеда;
 - B. О. Шумського, М. Скрипника, Г. Гринька;
 - C. М. Скрипника, Л. Кагановича, Г. Гринька, Д. Лебеда;
 - D. М. Грушевського, М. Костомарова, В. Винниченка.
188. Лесь Курбас був художнім керівником:
- A. державного драматичного театру ім. Т.Г.Шевченка;
 - B. театру «Березіль»;
 - C. театру «Звенигора»;
 - D. театру «Народний малахій».
189. У XVI–першій пол. XVII ст. «сім вільних мистецтв» та філософію вивчали в:
- A. єзуїтських колегіях, церковних та монастирських право славних школах, Острозькій та Могилянській колегіях;

В. єзуїтських колегіях, деяких школах православних братств, Острозькій та Могилянській колегіях;

С. школах православних братств, церковних та монастирських православних школах, Могилянській колегії;

Д. польських школах при маєтках видатних діячів.

190. Графіті – це:

А. приватні листи давньоруських часів, написані на березовій корі;

В. ілюстрації у давньоруських книжках, виконані графічно;

С. написи, видряпані на стінах будівель, горщиках тощо;

Д. малюнки та ілюстрації до перших підручників.

191. Першим спеціальним підручником з вітчизняної історії в Україні, Білорусі та Росії був:

А. «Синопис» (автором його вважають І. Гізеля);

В. «Хроніка» (Т. Сафоновича);

С. «Краткое описание о козацком малороссийском народе...» (П. Симоновського);

Д. «Граматику слов'янську» (М. Смотрицького).

192. Русифікація Правобережної України урядом імперії була спровокована:

А. декабристським рухом 20-х років XIX ст.;

В. польським повстанням 1830–1831 рр.;

С. українським національним рухом першої третини XIX ст.;

Д. національно-визвольною боротьбою українського народу у 1917–1921 рр.

193. Вчені вважають слов'янськими археологічні культури:

А. вельбарську, черняхівську, зарубинецьку;

В. черняхівську, вельбарську, липицьку;

С. черняхівську, зарубинецьку, пшеворську;

Д. вельбарську, черняхівську, липицьку.

194. Бог блискавки та грому у східних слов'ян:

А. Перун;

В. Дажбог;

С. Сварог;

Д. Стрибог.

195. «Українська Гельсинська спілка» – це:

А. громадська організація, яка не ставила за мету політичну боротьбу проти існуючого режиму, а керувалася у своїй діяльності гуманітарно-правовими мотивами, спрямовуючи її на ознайомлення світового співтовариства з фактами порушення прав людини в Україні;

В. громадська організація, яка в своїй діяльності ставила політичні вимоги, а саме: реалізація Україною конституційного права на добровільний вихід зі складу СРСР, створення незалежної Української держави, демократизація суспільного життя республіки;

С. політична партія, яка проголосила непримиренну тотальну війну КПРС та радянському ладові в Україні і метою якої була повна національно-державна незалежність України, ліквідація диктатури КПРС, демократизація політичного життя та переведення економіки на ринкові засади;

Д. громадська організація, утворена з метою культурного розвитку, консолідації народної спільноти та піднесення національної свідомості українського народу.

196. На відміну від попереднього покоління будителів національної самосвідомості українців, «Руська трійця»:

А. була тісно пов'язана з церковними традиціями, відзначалася консервативними поглядами та лояльністю до влади;

В. стояла на радикальних позиціях, зокрема, будучи пов'язаною з польськими революційними гуртками, готувала антиурядове повстання;

С. прагнула внести революційні зміни в тогочасну літературу – запровадити в ній вживання народної мови;

Д. проголосила непримиренну тотальну війну КПРС та радянському ладові в Україні і метою якої була повна національно-державна незалежність України.

197. Закон УРСР про мову (1989 р.):

А. підтвердив статус в Україні російської мови як державної, забезпечив рівноправні умови для розвитку української мови та мов національних меншин у республіці;

В. визнав державний статус української мови, статус російської мови як мови міжнаціонального спілкування, а також забезпечив умови для рівноправного розвитку мов національних меншин в Україні;

С. визнав державний статус української мови, забезпечив рівноправні умови розвитку та використання мов національних меншин;

Д. не визнавав українську мову, ставив за мету політичну боротьбу проти існуючого режиму.

198. У 882 р. Київ був проголошений «матір'ю городів руських», тобто став:

А. містом, жителі якого мали виключне право засновувати інші міста в Русі;

В. столицею новоствореної держави – Русі Рюриковичів;

С. містом, яке опікувалось іншими містами Київської Русі і як найбагатше піклувалось про їхній господарський розвиток та розбудову;

Д. місто, яке мало право здійснювати контроль над іншими містами

199. З-поміж археологічних культур на території України найбагатшою на культурні здобутки і навіть рівною раннім цивілізаціям Стародавнього Сходу вчені вважають:

- A. трипільську культуру;
- B. культуру кулястих амфор;
- C. культуру Шумеру;
- D. вельбарську культуру.

200. Кіммерійці вперше згадуються у:

- A. «Праці і днях» Гесіода;
- B. «Історії» Геродота;
- C. «Одіссеї» Гомера;
- D. «Географії» Страбона.

8. РЕКОМЕНДОВАНА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Батичко Г. І. Нікольченко Ю. М. Історія української культури: тести, контрольні питання, практичні завдання для студентів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання Маріупольського державного університету: навчально-методичний посібник. – Маріуполь: МДУ, 2012. – 65 с.
2. Головка О. В., Коршунова І. П. Історія української культури: навчальний посібник. – Харків: ХДУХТ, 2011. – 252 с.
3. Греченко В. А., Чорний І. В. Світова та українська культура. Довідник для школярів та студентів з тестовими завданнями. – К.: Літера ЛТД, 2009. – 416 с.
4. Європейська та українська культура в нарисах: Навчальний посібник / За ред. І. З. Цехмістро, В. І. Штанько та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 320 с.
5. Історія української культури / За заг. ред Івана Крип'якевича. – К.: Либідь, 2002. – 656 с.
6. Історія української культури. Кредитно-модульний курс: навч. посіб. / О. М. Цапко, Л. М. Дубчак та ін. – К.: КНТ Дакор, 2010. – 176 с.
7. Історія української культури: навчально-методичний посібник / За ред. Н. Левицької, С. Берегового. – К.: Кондор, 2015. – 326 с.
8. Історія української культури: навч. посібник / В. П. Мельник, М. В. Кашуба та ін. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 480 с.
9. Історія української культури: навчальний посібник / О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк та ін. – К.: Освіта України, 2014. – 576 с.
10. Історія української культури: навч. посіб. для студентів усіх напрямів підготовки денної та заочної форм навчання / І. Г. Передерій, О. В. Тевікова та ін. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – 274 с.
11. Історія української культури (підручник) / В. А. Качкан, О. Б. Величко та ін. 3-є вид., випр. – К.: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2016. – 368 с.
12. Історія української культури: термінологічний словник / Уклад. С. О. Костилева. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – 60 с.
13. Історія української культури. Курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 168 с.
14. Історія української культури. Курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ / Укл.: проф. Ю. С. Сабадаш, доц. Ю. М. Нікольченко, доц. Л. Г. Дабло; За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Київ: Ліра-К, 2021. – 233 с.
15. Історія української культури (від стародавніх часів до ХІХ століття): ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Ч.1. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. – 320 с.

16. Історія Української культури: у п'яти томах. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2000. – 1136 с.: іл.
17. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 2. Українська культура XIII–першої половини XVII століття / Ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2001. – 848 с.: іл.
18. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 3. Українська культура другої половини XVII–XVIII століть / Ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2003. – 1246 с.: іл.
19. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 4. Кн. 1 Українська культура першої половини XIX століття / Ред. Г. А. Скрипник. – К.: Наук. думка, 2005. – 1008 с.: іл.
20. Історія Української культури: у п'яти томах. Т. 4. Кн. 2 Українська культура другої половини XIX століття. Кн. 2. – Ред. В. А. Смолій. К.: Наук. думка, 2008. – 1293 с.: іл.
21. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5.– Кн. 1. Українська культура XX–початку XXI століть / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К.: Наукова думка, 2011. – 863 с.: іл.
22. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5, Кн. 2. Українська культура XX–початку XXI століть / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К.: Наукова думка, 2011. – 1032 с.: іл.
23. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5. Українська культура XX–початку XXI століть. Кн. 3. Культура та розвиток науки і технологій в Україні / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К.: Наукова думка, 2012. – 949 с.: іл.
24. Історія української культури: у п'яти томах. Т. 5. Українська культура XX–початку XXI століть. Кн. 4. Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні / Голов. ред. Б. Є. Патон. – К.: Наукова думка, 2013. – 943 с.: іл.
25. Культурологія. Курс лекцій для студентів Маріупольського державного університету / укл. Ю. С. Сабадаш, Ю. М. Нікольченко, Л. Г. Дабло, О. С. Манякіна. За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Маріуполь: МДУ, 2021. – 213 с.
26. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. В. Яртись, В. П. Мельник та ін. – 2. вид., перероб. і доп. – Львів: Світ, 2005. – 568 с.: іл
27. Литвин В. М. Історія України. Підручник. – К.: НВП «Видавництво «Наукова Думка» НАН України, 2009. – 821 с.
28. Павлова О., Мельничук Т. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 340 с.
29. Пальм Н. Д., Т. Є. Гетало Т. Є. Історія української культури: навчальний посібник. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. – 296 с.
30. Попович М. В. Нарис історії культури України. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.: іл.
31. Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. Історія української культури. Курс лекцій для іноземних студентів. – Маріуполь: МДУ, 2019. – 151 с.
32. Шейко В. М., Тишевська Л. Г. Історія української культури. Навчальний посібник – К.: Кондор, 2010. – 264 с.

9. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Абстракціонізм (від лат. *abstractus* – відокремлений) – напрям у модерністському мистецтві ХХ ст., представники якого повністю відмовляються від реалістичного зображення предметів і явищ.

Авангардизм – узагальнюючий термін для позначення новаторських напрямів у художній культурі ХХ ст., для яких є характерним пошук нових, нетрадиційних засобів вираження.

Автохтонність (від грецької «аутос – сам, хтонес – земля») – належність людей за походженням до певної території.

Адаптація культурна – пристосування людини та людських спільнот до життя у навколишньому світі шляхом створення та використання культури як штучного (неприродного) утворення через зміну навколишнього середовища та себе у ставленні до неї відповідно до життєвих потреб.

Акультурація – термін виник у 1930-х рр. у США; ним визначаються процеси взаємовпливу культур, у результаті чого культура одного народу повністю або частково сприймає культуру іншого народу.

Аксіологія – вчення про цінності. Окрема філософська дисципліна, яка вивчає ціннісне ставлення людини до світу – етичне, естетичне, релігійне тощо.

Акт проголошення незалежності України – політико-правовий документ, ухвалений позачерговою сесією Верховної Ради УРСР 24 серпня 1991 р., яким проголошено незалежність України та створення самостійної української держави – України. Разом із цим Актом, 24 серпня 1991 р. була прийнята Постанова Верховної ради УРСР «Про проголошення незалежності України».

Акціонізм – один із проявів мистецького авангарду, модернізму, неоавангарду. Цим терміном позначаються різноманітні дії у просторі та часі («гепенінг», «перформанс» та ін.).

Альманах – неперіодична літературна збірка творів різних авторів.

Альтернативні культури – складні культурні утворення, так звані нові культури, що протиставляються традиційній, домінуючій культурі в суспільстві як щось більш перспективне, як рятівна альтернатива.

Андеграунд – нелегальне, яке не підтримується або навіть переслідується офіційною владою явище художньої культури.

Антреприза (від франц. «*soumissionner*» – «брати підряд») – приватний видовищний заклад (театр, цирк тощо).

Антропотеокосмізм – нероздільність людської, божественної і природної сфер діяльності; сприйняття світу як ніким не створеного, світу – як вічно живого вогню. Таке світосприйняття було характерним для світогляду стародавніх слов'ян.

Апокриф – твір християнської літератури і фольклору, який не визнаний церквою канонічним і заборонений нею.

Апсида – півкруглий (іноді багатокутний) виступ в античних або церковних спорудах, перекритий куполом чи зімкнутим напівсклепінням.

Арка – криволінійне перекриття прорізів у стіні (вікон, дверей, воріт) або прольотів між опорами – стовпами, колонами, пілонами.

Аркада – ряд однакових за формою і розмірами арок, що спираються на стовпи або колони. Застосовують переважно при спорудженні відкритих галерей.

Артефакт – будь-який штучно створений об'єкт, який має як певні фізичні характеристики, так може мати і знаковий або символічний зміст.

Архаїчна культура – ранній етап у розвитку культури будь-якого стилю. Культура цього періоду характеризується синкретизмом.

Археологічна культура – поняття, що визначає єдність археологічних пам'яток, які належать до одного часу, певної території та вирізняються місцевими особливостями.

Археологія – вивчення минулого на підставі матеріальних залишків діяльності людини.

Архетип – прообраз, початкова форма, зразок, модель культурно значущої дії, що передається від покоління до покоління на несвідомому рівні.

Архітектура – 1. Будівельне мистецтво, проектування й будівництво споруд.
2. Мистецький характер споруди.

Асамбляж (від франц. assemblage – змішування) – художня комбінація предметів на площині або в просторі.

Асиміляція культурна – повне або часткове поглинання культури одного, зазвичай, менш цивілізованого і більш «слабкого» народу іноземною культурою, найчастіше шляхом завоювання.

Афірмативна культура (за Г. Маркузе) – поняття увів у 1930-х рр. німецько-американський філософ Герберт Маркузе (1898-1979), який розумів афірмативну культуру як культуру буржуазної епохи, яка рухається до виділення з цивілізації розумового і духовного світу як незалежної вищої сфери стосовно цивілізації.

Балет – вид сценічного мистецтва, зміст якого втілюється в музично-хореографічних образах.

Бандура – український багатострунний щипковий інструмент.

Бароко (від італ. «barocco» – «вигадливий», «химерний») – один із провідних художніх стилів кінця XVI – середини XVIII ст. Мистецтву Бароко притаманні грандіозність, пишність, динаміка, патетична піднесеність, інтенсивність почуттів, пристрась до ефективних видовищ, поєднання ілюзорного та реального, сильні контрасти масштабів і ритмів, світла та тіні.

Бароко українське – національний варіант провідного стилю XVII-XVIII ст. у мистецтві. Характеризується поєднанням європейського Бароко з національними рисами. Видатні пам'ятки: Андріївська церква в Києві (1754), собор св. Юра у Львові (1745-1770). Риси Бароко знайшли відображення в музиці (А. Ведель, Д. Бортнянський, М. Березовський); іконописі (Святі Варвара та Катерина. Середина XVIII ст. Національний художній музей України. Київ); образотворчому мистецтві (І. Руткович). Головним художнім узагальненням у Бароко є інакомовлення й алегорія.

«Березіль» театр – один із перших українських театрів, який заснував український режисер, актор, теоретик театру, драматург Лесь Курбас (1887-1937) у 1922 р. Мав авангардний новаторський характер. Із 1935 р. – Харківський український драматичний театр ім. Т. Шевченка.

Більське городище – найбільша в Східній Європі археологічна пам'ятка скіфської культури (кін. XVIII–поч. III ст. до н.е.) у лісостеповій зоні Північного Причорномор'я (Полтавська обл.).

Бойчукізм – культурно-мистецьке явище в історії мистецтва у 1920-1930-х рр.; художній монументально-синтетичний стиль; самобутня школа українського мистецтва; синтез українського фольклорного образотворчого мистецтва і церковного мистецтва Візантії під впливом Проторенесансу. Назва походить від прізвища засновника течії, монументаліста і графіка Михайла Бойчука (1882-1937).

Братства – національно-релігійні громадські організації України кінця XVI-XVIII ст. Виникли у відповідь на посилення політики релігійного утиску, яку проводила Польща та католицька церква в Україні. Рух започаткований у кінці XVI ст. в містах західних земель України, поширився у XVII ст. на східні землі й охопив усю Україну.

Братські школи – навчальні заклади в Україні XVI-XVIII ст. Головна увага цих шкіл була спрямована на вивчення рідної мови. Вони були важливими осередками формування національної свідомості.

«Валуєвський циркуляр» – 30 липня (18 липня) 1863 р. – таємне розпорядження міністра внутрішніх справ Російської імперії П. Валуєва для територіальних цензурних комітетів, у якому були вимоги призупинити видання значної частини книг, написаних «малоросійською», тобто українською мовою. Згідно з циркуляром, заборонявся друк релігійних, навчальних і освітніх книг, однак дозволялося видання художньої літератури.

Велес – один із найстаріших язичницьких Богів, який вважався Богом достатку, а також був опікуном торгівлі.

«Велесова книга» – писемна пам'ятка країни древлян, яка написана за часів Аскольда й Діра докириличним письмом. Події, що описані у Велесовій книзі, охоплюють період приблизно від VII ст. до н.е. до кінця IX ст. н.е. Назва книги пов'язана з іменем слов'янського Бога Велеса (Бога достатку, худоби і торгівлі). Вміщує опис слов'янської міфології.

Великодержавний шовінізм – різновид націоналізму одного народу, який у процесі історичного розвитку був або став панівним та реакційним у багатонаціональній країні.

Венеційська бієнале – фестиваль сучасного мистецтва, який проводиться у Венеції з 1895 р. раз на два роки. На XVI бієнале (1928) центральна частина триптиха «Життя» (1925–1927) українського художника Федора Кричевського (родом із м. Лебедин) була визнана найкращим твором виставки.

Вербальні знакові системи – одна з найбільш важливих знакових систем. Поліструктурна, розгалужена, ієрархічна, багаторівнева організація знаків. Будь-яка мова – це історично складена знакова система, яка створює основу всієї культури того чи іншого народу.

Вертеп – пересувний ляльковий театр. Набув поширення в Барокову добу XVI–XVIII ст. За формою – двоповерхова скринька. Вертеп складається з різдвяної драми та сатирично-побутової інтермедії. Основним є сюжет про народження Ісуса Христа.

«Виклик-і-відповідь» (за А. Тойнбі) – один із законів, сформульованих англійським культурологом та істориком Арнольдом Тойнбі. За допомогою цього закону визначається динаміка цивілізації, розвиток якої відбувається за несприятливих умов. Сприятливі умови є ворожими для розвитку цивілізації.

Вівтар 1. Жертовник, місце для жертвоприношень та святих дарів. 2. Головне місце в християнському храмі, розташоване в його східній частині й відокремлене вівтарною перегородкою.

Відеоарт – напрям у медіамистецтві, який використовує для вираження мистецької концепції можливості відеотехніки, комп'ютерної та телевізійної техніки. Основні риси відеоарту: спектакулярна візуальність, ненаративність, підкреслена суб'єктивність світосприйняття.

Відродження (Ренесанс) – епоха в історії культури країн Західної та Центральної Європи (XIV–XVI ст.). Характеризується відродженням античної культури. Ренесанс в Україні мав своєрідний характер і як історичний етап хронологічно не збігався з європейським. Однією з видатних українських ренесансних архітектурних пам'яток є каплиця Боїмів у Львові (перша пол. XIV–XVII ст.) з багатим скульптурно-декоративним оздобленням.

Віртуальна культура – штучно створене комп'ютерними засобами середовище, до якого можна входити, спостерігати трансформації та вступати в контакти зі штучними персонажами. Створені в результаті морфінга (перетворення одного об'єкта на інший шляхом поступової трансформації), трансформери свідчать про антиєрархічну невизначеність віртуальних естетичних об'єктів.

Вітраж (франц. «vitrage» – «віконне скло») – твір монументально-декоративного мистецтва з кольорового чи безбарвного скла, на яке наноситься малюнок спеціальними фарбами, гравіруванням або витравлюванням. Шматочки монтуються за допомогою двотаврових балок, що спаюються за допомогою олова в єдину сюжетну композицію.

Галерея –1. Довге крите приміщення, одну з поздовжніх стін якого замінюють колони, стовпи або балюстрада. 2. Видовжена зала з суцільним рядом великих вікон у одній із поздовжніх стін. 3. Виставкове приміщення для пам'яток мистецтва.

Галицько-Волинське князівство – південно-західні землі у складі Київської Русі. Утворене в 1199 р. об'єднанням Волинського і Галицького князівств. Проіснувало, як держава, до першої половини XIV ст.

Гедонізм (від грец. «насолада») – філософсько-естетичне вчення, згідно з яким найвищим благом, метою життя є насолада.

Герменевтика – мистецтво тлумачення, пояснення класичних текстів. Учення про принципи їхньої інтерпретації.

Гетьманщина – українська козацька державна автономія (1649–1764) на Лівобережній Україні спочатку у складі Речі Посполитої, а після 1686 р. – у складі Російської монархії.

Глаголиця – грецька система письма, яка використовувалася на Русі в IX–XI ст.

Гравюра – вид графіки, у якому зображення є друкованим відбитком із малюнка, виконаного художником-гравером на спеціально підготовленій друкарській формі.

Графіка – вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері за допомогою пензля, олівців, пера тощо.

Графіті – написи і малюнки, накреслені на речах, стінах будівель тощо.

«Громади» – осередки української інтелігенції, що проводили національно-культурну і громадсько-політичну роботу в другій половині XIX– початку XX ст. в українських землях під владою Російської імперії.

Гуманізм (від лат. «humanus» – «людяний», «людський») – ідейний напрям культури доби Відродження, представники якого утверджували право людини на земне щастя, боролися за визволення науки й людської особистості від обмежень схоластики.

Дажьбог (Дажбог) – один із найголовніших персонажів української міфології. Бог Сонця, світла й добра.

«Дегуманізація мистецтва» (за Х. Ортегою-і-Гассетом) – праця іспанського філософа Хосе Ортегі-і-Гассета (1883-1955), написана в 1925 р., у якій розглядається природа нового мистецтва, якому притаманні тенденції до дегуманізації мистецтва. У новому живописі відхід від натурального відводить від «олюдненого» сюжету в протилежний бік, а естетична насолода відбувається завдяки перемозі над «людським».

Декаданс – загальна назва кризових, занепадницьких, песимістичних, деструктивних настроїв у мистецтві. Декаданс – певне світосприйняття, духовний стан.

Державна мова – визнана законом офіційна мова в державі, і є обов'язковою для державної адміністрації, суду та всіх рівнів освіти.

Десятинна церква в Києві – перший мурований храм у Київській Русі. На її побудову князь Володимир Великий виділив десяту частину своїх прибутків.

Джаз (англ. «jazz») – вид професійного музичного мистецтва, який виник на півдні США в кінці XIX–на початку XX ст. у результаті взаємодії африканської і європейської музичної культур.

Дисидентство – морально-політична опозиція до існуючого державного (політичного) ладу, панівних у суспільстві ідей та цінностей.

Дитинець – укріплена центральна частина давнього міста на Русі.

Діаспора – етнічна, релігійна (конфесійна) та мовно-культурна спільнота або сукупність індивідів, які існують за межами своєї материнської батьківщини, і усвідомлюють свою генетичну або духовну з нею єдність.

Драма – п'єса з гострим конфліктом соціального або побутового характеру, який розвивається в постійній напрузі.

Думи – народні епіко-ліричні пісенні твори героїчного, рідше – соціально-побутового змісту.

Духовна культура – культурні форми, які орієнтовані на вироблення знань і моральних цінностей: міфологія, релігія, мистецтво, наука. Її особливостями є

неутилітарність, свобода творчості, особливий духовний світ, багатший за реальний світ.

Еклектизм (еклектика) – безпринципне, механічне поєднання різнорідних поглядів, теорій, напрямів, стилів.

Експресіонізм (від франц. *expression* – вираження, виразність) – напрям у мистецтві й літературі ХХ ст., для якого є характерними яскравість, гротескність художніх образів.

Елітарна культура – поняття в культурології, протилежне поняттю «масової культури». Концепція елітарної культури стверджує необхідність існування в суспільстві особливої верстви – еліти, яка виконує специфічні соціальні та культурні функції.

«Емський указ» – розпорядження російського імператора Олександра II від 18 (30) травня 1876 р., спрямоване на витіснення української мови з культурної сфери і обмеження її побутовим ужитком в українських землях під владою Російської імперії.

Ентелехія культури – термін, який був уведений у філософію Аристотелем. Цей термін уживався для з'ясування процесів, що відбуваються в ході діалогу культур.

Естетика – філософське вчення про прекрасне, художнє освоєння дійсності.

Етнос – історично сформована стійка єдність людей, культурна спільність якої зумовлює єдність психічного самовідчуття.

Етногенез – тривалий процес утворення й розвитку племені, народу, нації.

Експресіонізм – напрям, що існував у європейському мистецтві та літературі в перші десятиліття ХХ ст. Представники напрямку метою мистецтва вважали вираження суб'єктивних уявлень митця про дійсність, що зумовлювало потяг до загостреної емоційності, гротеску.

Етикет – норми поведінки, порядок дій і правил, стосунків і принципів, які утворюють сукупність усвідомлених і конкретизованих стосовно того чи іншого суспільства норм загальнолюдської моралі.

Етнографія – наукова дисципліна, що вивчає народ і його творчість.

Євангелія (від грец. «εὐαγγέλιον» – «блага вість») – чотири пов'язані спільною темою релігійні твори, що становлять основну частину Нового Заповіту, другої частини Біблії. У них вміщені життєпис Ісуса Христа та основні положення християнського віровчення.

Європоцентризм – культурно-філософська настанова, за допомогою якої доводиться культурна винятковість, заснована на ідеї переважання цінності європейської культури.

Жанр (від франц. «genre» – «рід», «вид») – поділ творів на типи у всіх видах мистецтва. Зазвичай, поділ здійснюється за тематичним, функціональним або структурним (композиційним) принципом.

Живопис – вид образотворчого мистецтва, художнє відображення видимого світу фарбами на будь-якій поверхні. Відповідно до призначення творів живопис поділяється на монументальний, станковий, театральньо-декоративний та мініатюру. Монументальний живопис був провідним у мистецтві Київської Русі.

Замок – укріплене житло феодала, оборонний об’єкт.

Звичай – загальноприйнятий порядок, традиційний спосіб життя, правила поведінки, що зберігаються і постійно відтворюються в суспільстві. Звичай є формою регуляції людської діяльності, формою передачі культурного досвіду від покоління до покоління. Спільні звичаї є також фактором єднання, згуртування тієї чи іншої групи людей.

Запорозька Січ – укріплений осередок нереєстрового Війська Запорозького Низового другої половини XVI – кінця XVIII ст., що був розташований у степовій частині українських земель за порогами Дніпра. Збереглися відомості про сім Запорозьких Січей, які наслідували одна одну. У сучасності термін Запорозька Січ також вживається для позначення усієї території та устрою Війська Запорозького до його ліквідації у 1775 р.

Зарубинецька культура – археологічна культура стародавніх племен, які жили в середньому та верхньому Придніпров’ї та Поліссі в II ст. до н.е.–I–II ст. н.е. Зарубинецьку культуру відкрив у 1899 р. В. Хвойка, який виявив могильник із тілоспаленням поблизу с. Зарубинці сучасного Переяслав-Хмельницького р-ну Київської області. Вважається, що носіями цієї культури були предки давніх слов’ян.

Звіриний стиль – умовна назва розповсюдженого у стародавньому декоративно-ужитковому мистецтві Європи та Азії художнього стилю, популярного в X ст. до н.е.–VII ст. н.е. Характерною рисою цього стилю були стилізовані зображення тварин, сцени їхньої боротьби тощо.

Знак у культурі – фіксована в об’єктивованій формі (предметній, інтонаційній, жестовій) схожість між речами, ситуаціями, переживаннями. Знак виконує функцію вказівки на зовнішню та внутрішню схожість порівнюваних об’єктів культури, не має прямої схожості з визначенням.

«Золоті ворота» – пам’ятка архітектури Київської Русі XI ст. – парадний в’їзд до столиці держави.

Ідеологізація культури – прагнення влади поставити культуру на службу певним соціальним групам, класам та іншим спільностям.

Ідол – зображення божества, об’єкт поклоніння в язичництві.

«Ізборники Святослава» – найдавніші пам’ятки писемності Київської Русі різноманітних за характером статей. Окрім церковних творів, до збірки увійшли твори з логіки, граматики, поезики.

Ікона – зображення Бога, Богородиці або святих, які є предметом релігійного поклоніння в християнстві.

Іконопис – мистецтво писання ікон; є особливо характерним для православної традиції.

Іконостас – перегородка з ікон, яка відділяє вівтар від центральної частини храму (нефу). Виник із передвівтарної огорожі в кінці XIV–XV ст. Відомі іконостаси: Преображенської церкви у Великих Сорочинцях (Полтавська обл.) XVIII ст.; церкви Св. Духа в Рогатині Івано-Франківської обл. (XVII ст.) та ін.

Імпресіонізм (від франц. «Impression» – «враження») – мистецька течія в живопису, літературі та музиці, що виникла в 1860-х роках і остаточно

сформувалася на початку ХХ ст. у Франції. Представники імпресіонізму діяли на протигагу реалізму. Вони намагалися у своїх творах відтворити шляхетні, витончені особисті враження та спостереження мінливих миттєвих відчуттів і переживань, природу, схопити мінливі ефекти світла, проте імпресіоністи не зобов'язувалися об'єктивно відображати реальність, вони її змінювали, ідеалізували, романтизували.

Інсталяція (від англ. «*installation*» – «установка») – просторова композиція, що складається з різноманітних елементів, серед яких можуть бути побутові предмети, природні об'єкти, текстова інформація та ін. Естетичний зміст інсталяції – у грі смислів, які передаються через комбінацію всіх цих речей.

Інструментальна музика – музика, призначена для виконання на музичних інструментах.

Інтер'єр – внутрішній простір будівлі, приміщення.

Інтермедія (від лат. «*Intermedius*») – «проміжний», «середній») – невелика п'єса комедійного характеру, що виконується між актами вистави.

Інтертекстуальність (за Ю. Крістєвою) – термін для визначення спектру міжтекстуальних відношень. Будь-який текст є частиною широкого культурного тексту.

Камерна музика – це вид музики, призначений для виконання в невеликих приміщеннях.

Кам'яна могила – археологічна пам'ятка XIV–XII тис. до н.е., яка знаходиться поблизу Мелітополя. Петрогліфічний комплекс Кам'яної могили є одним із проявів того світорозуміння, яке склалося на кордонах широкого культурно-історичного поясу, що простягався через Старий Світ між Індією та Європейським узбережжям Атлантики.

Кант (від лат. «*cantus*» – «спів», «наспів», «пісня») – старовинна триголосна куплетна пісня, яка виконувалась ансамблем співаків або хором без інструментального супроводу.

Кантата – циклічний вокальний твір святкового чи лірико-епічного характеру.

Капище – місце поклоніння язичницьким богам у східних слов'ян.

Капітель – верхня частина колони, пілястри або стовпа, на яку спирається балка або архітрав.

Каплиця – молитовний дім, храм без вітваря; окрема невелика будівля з іконами в ній.

Карниз – горизонтальний виступ на стіні, який підтримує дах (покриття) споруди й захищає стіну від води, що стікає; має також декоративне призначення.

Кисво-Могилянська академія – одна з перших вищих шкіл в Україні та Східній Європі. У 1631 р. П. Могила заснував при Печерському монастирі колегію, яка з 1701 р. отримала статус академії.

Кисво-Печерська лавра – православний чоловічий монастир, заснований у ХІ ст. Антонієм Печерським. З ХІ ст. – центр поширення й утвердження

християнства в Київській Русі. Відіграла значну роль у розвитку української культури, була центром літописання, іконопису, книгодрукування.

«Києво-Печерський патерик» – збірка творів про історію Києво-Печерського монастиря та його перших сподвижників, яка була складена в першій третині XIII століття. Одним із авторів Києво-Печерського патерика був Алімпій (Аліпій) Печерський (1050–1114) – православний святий, київський мозаїст і живописець, ювелір і лікар, чернець Києво-Печерського монастиря.

Київська Русь, Русь, давньоруська держава – ранньофеодальна держава з центром у Києві з IX ст. до 40-х рр. XIV ст. Відіграла визначну роль в історії східних слов'ян.

Кирилиця – грецька система письма, яка набула поширення і розвитку на Русі. Після XIII ст., набула статусу офіційної абетки в українських, російських і білоруських землях.

Кіік-Коба – мустьєрська двошарова стоянка в гроті, яка розташована в долині р. Зуя неподалік від м. Білопілля в Криму. Тут було знайдене поховання неандертальської людини, що дало підстави вченим висунути гіпотезу щодо початку релігійних вірувань.

Кінетичне мистецтво – напрям у західному мистецтві 50–60-х рр. XX ст., що характеризується створенням об'єктів і конструкцій, які приводяться в рух за допомогою струму, вітру тощо.

Кіномистецтво – мистецтво відтворення на екрані зображень, які викликають враження реальної дійсності.

Кітч – специфічне явище, яке належить до найнижчих прошарків масової культури; синонім стереотипного псевдомистецтва, позбавленого художньо-естетичної цінності.

Класифікація знаків (за Ч. Пірсом) – іконічні знаки – план вираження яких схожий на план змісту; конвенціональні – план вираження яких не має нічого спільного з планом змісту; індексальні – план змісту яких пов'язаний з планом вираження.

Класицизм – один із головних напрямів у європейському мистецтві, архітектурі, літературі XVII–XVIII ст. Зразком для класицизму слугували художні культури Давньої Греції та Риму.

Кобзар – український народний співець, із XVI ст. супроводжував свій спів грою на кобзі, бандурі, лірі.

«Козак Мамай» – традиційна назва української народної картини; на ній зображений козак, який сидить, підібгавши ноги. Узагальнена назва козака-запорожця, який приходить на допомогу людям.

Колона – вертикальна опора, зазвичай, кругла в поперечному перерізі, стрижневий елемент споруди, несучої конструкції тощо. Складається з бази, стовбура й капітелі.

Колорит – 1. Гармонійне поєднання кольорів та їхніх відтінків у творі живопису. 2. Характерна особливість художнього твору, а також епохи, місцевості тощо.

Композиція – побудова художнього твору, зумовлена змістом, характером і призначенням.

Концептуалізм (від англ. «concept» – «поняття», «ідея», «загальне уявлення») – інтелектуальний напрям авангардного мистецтва, що набув поширення в Західній Європі, Японії, Латинській Америці у 1970-х рр. Представники концептуального мистецтва відмовлялися від створення традиційних художніх творів, а натомість зверталися до концептуальних об'єктів у формі ідей чи проєктів, які супроводжувалися написами, текстами, іншими видами позаестетичної документації.

Конструктивізм (від лат. «constructio» – «побудова») – авангардистський напрям в образотворчому мистецтві, архітектурі, художньому конструюванні, літературі, фотографії, декоративно-прикладному мистецтві, що набув розвитку в 1920-х – на початку 1930-х рр. Йому притаманні суворість, геометризм, лаконічність форм і монолітність зовнішнього вигляду.

Контркультура – субкультура, норми і цінності якої вступають у суперечку з панівною культурою. Загальне визначення різномірних поглядів, форм поведінки та ідеалів, притаманних групам молоді й інтелігенції, які заперечують загальноприйняті цінності суспільства.

Кромлех – у широкому значенні використовується для всіх категорій мегалітичних камерних гробниць. Також означає кільце з каменів навколо кургану.

Кубізм – модерністська течія в західноєвропейському мистецтві початку ХХ ст., представники якої зображували реальний світ у вигляді комбінації геометричних форм (куба, кулі, циліндра, конуса тощо) та деформованих фігур.

Культура – універсум штучних об'єктів (ідеальних і матеріальних предметів); об'єктивованих дій і відношень, створений людством у процесі засвоєння природи, а також має структурні, функціональні та динамічні закономірності.

Культура андеграунда – підпільна, нелегальна культурницька організація або рух, а також напрямки в мистецтві, які пригнічуються офіційною владою. Інколи – «підпільне мистецтво».

Культура античного Причорномор'я – культура колоній і рабовласницьких держав, заснованих у VII–V ст. до н.е. на узбережжі Чорного і Азовського морів (Пантікапей, Херсонес, Калос-Лімен та ін.), а також на берегах Дністровського (Тиру) і Бузького лиманів (Ольвія) вихідцями з Давньої Греції. Характерними рисами цієї культури була взаємодія давньогрецької культури з місцевими культурами.

«Культура як гра» (за Й. Гейзінгою) – основний постулат теорії голландського культуролога Йоганна Гейзінги (1872–1945), викладеної в книзі «Людина, яка грає» (1938). Ключова думка цього дослідження – провідне значення гри у виникненні та розвитку культури. Сходження до вищих форм культури тісно пов'язане з ігровими інстинктами, які притаманні людській природі.

Культурна ідентифікація – самовизначення людини всередині конкретної культури.

Культурна система – термін, який пояснює стан культури, що проявляється в об'єднанні всіх її елементів, які знаходяться у стосунках і зв'язках одне з одним, у певній цілісності та єдності.

Культурний ареал – географічний район, усередині якого в різних культурах виявляється схожість головних рис.

Культурний патерн – структурні взірці культури, стереотипи поведінки, що склалися в межах певної культури; стійка конфігурація зв'язків людей одне з одним, предметним і природним середовищем.

Культурний шок – первісна, початкова реакція індивідуальної або групової свідомості на становлення індивіда або групи з іншою культурною реальністю.

Культурна спадщина – сукупність усіх культурних матеріальних і духовних досягнень певного суспільства, його історичний досвід, який зберігається в арсеналі людської пам'яті, витримавши випробування часом, і передається наступним поколінням як щось вартісне.

Культурна традиція – елементи цілісного багатовікового процесу розвитку культури, які історично відтворюються протягом довгого часу або в різних типах культур.

«Культурний лаг» (за У. Огборном) – поняття, яке описує ситуацію, коли одна частина культури змінюється швидше, а інші – повільніше. Ціннісний світ людини, на думку У. Огборна, не встигає пристосуватися до швидких змін матеріальної сфери. Особливо це стосується молоді, духовний світ якої не збагачується так швидко, як матеріальний.

Культурогенез – один із видів соціальної та історичної динаміки культури, що полягає в породженні нових культурних форм та їхній інтеграції в існуючі культурні системи, а також у формуванні нових культурних систем і конфігурацій. Вчення про походження культури.

Культурознавство – опис досягнень культури. Галузь знання, що становить підґрунтя культурології.

Культурологія – гуманітарна наука про найбільш загальні закони розвитку і функціонування культури.

Купол – просторове покриття будинків, споруд, що перекриває круглі, багатокутні, еліптичні в плані приміщення.

Латенська культура – пам'ятки, зосереджені в Закарпатській області в долині р. Тиса та її правих притоків (II–I ст. до н.е.). Її появу пов'язують із проникненням сюди невеликих груп кельтів. Виявлені залишки бронзолivarного, ювелірного та інших ремесел.

Ленд-арт – твори (артефакти або акції), які створені в природному середовищі, за умови, що останнє складає вагому семантичну та структурно-композиційну частину.

Література – твори писемності, що мають суспільне значення (художня література, наукова література, епістолярна література). В значенні «художня» література виступає як мистецьке явище, що естетично виражає суспільну свідомість і своєю чергою формує її.

Літопис – історико-літературний твір часів Київської Русі та козацької доби, у якому оповідь ведеться за роками.

Літургія – християнське богослужіння, в якому значне місце належить співу.

Магія – система обрядів, пов’язаних із віруваннями у здатність надприродним шляхом впливати на людей, тварин, сили природи та божества.

Мальовки – українські народні картини.

Маргінальна культура – культура, яка виникає як підсумок конфлікту з суспільними нормами та є вираженням специфічних стосунків із існуючим суспільним ладом; протиставляє домінуючій культурі власні, неструктуровані цінності та ознаки. Або – культура, яка виникла в результаті міграції населення, яке вимушене дотримуватися традицій двох різних культур.

Масова культура – вид культурної традиції, який виробляється у великих обсягах. Це культура повсякденного життя, що надається широкій аудиторії засобами масової інформації та комунікації.

Матеріальна культура – усі матеріальні предмети, створені людиною, а також винаходи та технології. До матеріальної культури входять наступні сфери життєдіяльності людини: культура праці, культура побуту, культура проживання тощо.

Мезоліт – перехідний період від палеоліту до неоліту. Характеризується мисливсько-збиральницьким способом життя та широким використанням мікролітів у кременевій індустрії.

Менталітет – глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості; прагнення, нахили, орієнтири людей, у яких виявляються національний характер, загально визнані цінності, суспільна психологія; світосприймання, світовідчуття, бачення себе у світі.

Меркантильний (від франц. «commerçant» – «торговець») – комерційний. У переносному значенні – корисливий, пов’язаний з матеріальною вигодою.

Метакультура – має позаетнічний характер і вміщує різні, але схожі за деякими загальними параметрами культури. Підставою для єдності можуть слугувати мова, природні умови, релігія.

Мистецтво – форма культури, що виявляє творчий потенціал особистості та слугує історичним способом задоволення її естетичних потреб; художня творчість та інші види діяльності людини, що об’єднуються як художньо-образні форми відображення дійсності.

Мініатюра – твір образотворчого мистецтва, невеликого за розміром. Використовувалася у вигляді книжкової ілюстрації.

Міф – світогляд родового і ранньокласового суспільства, у якому були одухотворені та персоніфіковані природні сили і соціальні явища.

Міфологема у культурі – термін, який отримав поширення в ХХ ст. у зв’язку з активізацією інтересу до міфу в культурології. У творчості відбувається свідоме запозичення міфологічних мотивів і перенесення їх у світ сучасної художньої культури та інших мистецтв.

Мови культури – знакові системи, у яких і за допомогою яких виражаються різноманітні ціннісні змісти та забезпечується культурне й міжкультурне спілкування, збереження і трансляція цінностей культури.

Модерн (стиль «модерн») – період розвитку європейського мистецтва на межі ХІХ–ХХ ст. Головним змістом модерну було прагнення художника

протиставити свою творчість історизму та еkleктизму. Це не один стиль, а декілька різноманітних стилів і течій.

Модернізм – загальне визначення художніх тенденцій, течій, шкіл, діяльності окремих майстрів ХХ ст., які розривають із традиціями мистецтва, і які вважали формальний експеримент засадами свого творчого методу.

Мозаїка – вид монументального мистецтва; орнамент або зображення, виконане з окремих кольорових шматочків скла, смальти, камінців, закріплених на цементі. Зображення Оранти в головній апсиді Софійського собору в Києві (ХІ ст.) виконане в техніці мозаїки.

Мораль – система норм, правил, цінностей, ідеалів, поведінки як окремих людей, так і соціальних груп у суспільстві.

Музика – це вид мистецтва, що втілює ідейно-емоційний зміст у звукових художніх образах.

Народна культура – створюється в повсякденній трудовій діяльності народних мас на основі багатого життєвого досвіду, накопиченого століттями.

Національна культура – сукупність загальних і спеціалізованих галузей і здобутків культури певної національної спільноти, вияв специфіки того чи іншого етносу у сфері культурного надбання. Вірування, цінності, символи, норми та взірці поведінки, що характеризують людську спільноту в тій чи іншій країні.

Національна свідомість – усвідомлення народом своєї спільності, національної своєрідності; усвідомлення людиною приналежності до певного народу, його культури, мови, усвідомлення свого місця у світовій цивілізації.

Неокласицизм – художні течії другої пол. ХІХ – поч. ХХ ст., що ґрунтувалися на класичних традиціях античного мистецтва, епохи Відродження та Класицизму.

Неоліт – новий кам'яний вік (ІХ–поч. ІV тис. до н. е.), завершальний період кам'яної доби. З неолітом пов'язаний початок переходу від привласнюючих форм господарства до відтворювальних. Найдавнішою неолітичною пам'яткою на території України є Кам'яна Могила поблизу Мелітополя.

Неостилі – загальна назва стилів, історичних стилізацій, штучне відтворення історичних стилів минулого в наступні епохи.

Неф – витягнуте у довжину приміщення в храмі, відокремлене рядом колон.

Ноосфера (за В. Вернадським) – верхній шар земної кулі, втягнутий у розумову діяльність людини.

Обряд – виконання людьми символічно-умовних дій, якими супроводжуються певні події життя людини, календарні свята, окремі трудові процеси.

Ольвія – давньогрецька колонія в Північному Причорномор'ї, заснована вихідцями з грецького міста Милет приблизно на початку VI ст. до н.е. Знаходиться в Миколаївській області.

Онтологія культури – розділ культурології, що вивчає буття культури.

Оп-арт (англ. **optical art** – **оптичне мистецтво**) – течія абстрактного мистецтва, поширена на Заході у 1960-х рр. Представники оп-арту створюють

естетичне середовище за допомогою світлових і кольорових оптичних ефектів, завдяки використанню лінз, дзеркал тощо. У творах живопису переважають геометричні комбінації ліній та плям.

Опера – музично-драматичний твір, у якому об'єднано інструментальну музику з вокальною, текст і образотворче мистецтво; призначений для виконання в театрі.

Оранта – давньохристиянська Богоматір, заступниця людей, покровителька бідних; образ молитви. Зображувалася з піднятими вгору руками – жест адорації (молитви). Зображення Оранти набуло поширення в іконографії Візантії та Київської Русі.

Ораторія – великий музичний твір для хору, солістів-співаків і оркестру, що має світський зміст і призначений для концертного виконання.

Оркестр – це великий колектив музикантів, які грають на різних інструментах і разом виконують музичний твір, написаний для даного інструментального складу. Оркестром також називають сукупність власне музичних інструментів, на яких грають учасники колективу.

Основні риси первісної культури – синкретизм, безписемність, трудова діяльність, ритуал.

Острозька Біблія – пам'ятка друкарства, виготовлена у 1581 р. І. Федоровим у м. Острозі. Перше повне видання Біблії в перекладі церковнослов'янською мовою у староукраїнському варіанті здійснене заходами князя Костянтина-Василя Острозького і підготовлене гуртком учених при Острозькому колегіумі.

Острозький греко-слов'яно-латинський колегіум – найстаріша українська науково-освітня установа, яка заснована князем К.-В. Острозьким у 1576 р. Перший православний вищий навчальний заклад на території Східної Європи. Існував до 1634 р.

Остромирове Євангеліє – найдавніша рукописна пам'ятка церковнослов'янської мови східнослов'янської редакції XI ст. «Остромирове Євангеліє» містить євангельські читання для неділі та свят. Переписане 1056–1057 рр. зі староболгарського оригіналу, як вважають, у Києві дияконом Григорієм для новгородського посадника Остромира.

«Осьовий час» (за К. Ясперсом) – одне з ключових понять у культурологічному світогляді німецького культуролога Карла Ясперса. Під «осьовим часом» він розумів епоху від 800 до 200 рр. до н.е., у якій визначилися масштаби і питання всього наступного розвитку світової цивілізації. З «осьового часу» починається єдність людської історії.

Офорт – різновид гравюри на металі, який дозволяє отримувати відбитки з друкарських форм, що попередньо були оброблені кислотою (Тарас Шевченко. Судна рада. 1844 р. Сумський обласний художній музей ім. Н. Онацького).

Палеоліт – стародавній кам'яний вік, який розпочався приблизно млн. років тому з появою людини та з'являється, що використовувались у мисливстві та рибальстві. У цей період розвивається печерне мистецтво.

Парсуна – жанр портретного живопису кінця XVI–XVII ст., що використовував прийоми іконопису. Взірцем парсуни є портрет Семена Сулими середини XVIII ст. (Національний художній музей України. Київ).

Партесний спів – вокальний жанр, церковне хорове багатоголосся, яке складається із декількох самостійних партій.

Пасіонарність (за Л. Гумільовим) – термін, який введений до наукового вжитку російським істориком Л. Гумільовим (1912–1992). Основою є висока цілеспрямованість окремих індивідуумів, здатних до самопожертви заради реальної та ілюзорної мети щодо її реалізації.

Патерики – життєпис і повчання святих отців Церкви, збірники оповідань про життя християнських святих отців, засновників християнської церкви.

Пейзаж – жанр образотворчого мистецтва, у якому основним об'єктом зображення є природа.

Первісна культура – найбільш тривалий в історії людства культурно-історичний період. Однією з найважливіших періодизацій є археологічна, в підґрунтя якої покладені відмінності в матеріалі та техніці виготовлення знарядь праці (палеоліт, мезоліт і неоліт).

Первісне мистецтво – мистецтво, що склалося в умовах первісного суспільства в процесі трудової діяльності людини. Виникло в Європі близько 30 тис. рр. тому за доби пізнього палеоліту. Первісне мистецтво представлене розписами, рельєфними зображеннями на стінах печер і відкритих скелях. Зображували на них переважно тварин, на яких полювали. Часто малюнки гравірували на кістці мамонта або на камені. Згодом виникла кругла скульптура – жіночі статуетки (т. з. Венери), фігурки тварин тощо.

Перун – Бог блискавки та грому. Один із найголовніших персонажів давньоукраїнської міфології, «Бог над Богами».

Перформанс – форма сучасного мистецтва, один із різновидів акціонізму, який виник у 1960-х рр. Це вистава, що здійснюється художником згідно зі заздалегідь продуманою концепцією і без акцентування на можливостях акторської техніки.

Пересопницьке Євангеліє – видатна пам'ятка української культури та історії XVI ст. Перший переклад українською мовою Святого письма. Один із атрибутів під час присяги Президента на вірність народові України поряд із Конституцією України.

Перспектива – система способів зображення предметного світу на площині відповідно до закономірностей зорового сприйняття людиною різних предметів.

Петриківський розпис – один із видів українського народного декоративного розпису. Відомий з другої пол. XVIII ст.

Печерне мистецтво – весь без винятку комплекс художніх пам'яток, знайдених у печерах і створених у період, коли ці печери використовувалися людиною для житла або святилищ.

Піктографія – найдавніший тип писемності, що є складним малюнком або серією зображень, які без зв'язку з будь-якою мовою передають повідомлення.

Пілон – масивний стовп, підпора склепінь, арок, перекриття мостів.

Пілястра – прямокутний у плані плаский вертикальний виступ на площині стіни або потужного стовпа, що споруджується для підсилення несучих

конструкцій та для композиційного розчленування стіни. Пілястра має базу, стовбур, капітель, тобто ті ж самі частини та пропорції, що й колона ордера.

Плюралізм – в художній творчості – методологічна позиція, що передбачає самостійне існування багатьох окремих культур та їхнє позитивне сприйняття спільних феноменів.

Поетика (грец. «мистецтво творення») – галузь літературознавства, наука про засадничі закономірності розвитку художньої літератури як мистецтва слова.

Полемічна література – літературна творчість церковно-теологічного та художньо-публіцистичного характеру в Україні в XVI–XVII ст.

Політеїзм – віра в багатьох Богів.

Поп-арт – одна із течій у мистецтві модернізму, яка використовує у своїх композиціях реальні побутові предмети, їх естетизує, зводячи у ранг мистецтва випадкові їхні сполучення.

Портал (лат. «porta» – «вхід, ворота») – архітектурно виділений на фасаді вхід у великий будинок, переважно громадського призначення.

Постмодернізм – термін, за допомогою якого визначаються структурно схожі явища в суспільному житті та культурі індустріально розвинених країн. Характерною особливістю є об'єднання в межах одного твору стилів, образних мотивів і художніх прийомів, запозичених із різних епох, регіонів, субкультур.

«Просвіта» – українське національно-культурне, освітнє та економічне товариство, осередки якого, переважно, існували на Західній Україні у 1868–1939 рр.

Протомісто (від грецької «перший, первісний») – великі за розмірами поселення – зародки міст у носіїв трипільської культури.

Псалтир – зібрання релігійних співів, одна із книг Святого Письма. Однією з перших перекладена на старослов'янську мову за часів Кирила і Мефодія.

Псальма – побутова духовна пісня моралізаторського змісту.

Реалізм – художній метод у літературі і мистецтві, що відображає реалістичну картину подій, явищ і т. ін.

Релігія – одна з форм суспільної свідомості, сукупність духовних уявлень, що ґрунтуються на вірі в існування Бога або Богів, а також відповідна поведінка і специфічні дії людини (культ), соціальний інститут культури.

Реді-мейд – течія авангардного мистецтва 1960-х рр., представники якої складали композиції з «готових» речей. В абсурдних сполученнях такі «композиції» символізували прагматизм «суспільства споживання» середини ХХ ст.

Рельєф – скульптурне зображення на площині. Рельєф може бути самостійним твором скульптури або частиною архітектурної композиції.

Репертуар (від франц. «repertoire» – «перелік», «список») – 1. Сукупність творів, які виконують окремі виконавці або колективи. 2. Перелік музичних творів, які знає і може виконувати певний виконавець, ансамбль чи колектив (хор, оркестр тощо).

Реформація (лат. «reformatio» – «поліпшення», «перетворення») – широкий суспільний рух у Західній та Центральній Європі XVI ст., що

поєднував у собі суспільно-політичні і релігійні течії. Реформація розпочалася в Німеччині з виступу Мартіна Лютера. Реформація стала початком багатьох протестантських церков.

Риторика – мистецтво красномовства. Виникла у Стародавній Греції, де було розроблено багато стилістичних прийомів ораторського мистецтва та художньо-літературної мови.

Ритуал – форма символічної поведінки, система дій і мовлення, яка є основним вираженням культових взаємин.

«Розстріляне Відродження» – українське духовно-культурне та літературно-мистецьке покоління 20-х рр. ХХ ст., яке дало високохудожні твори у галузі освіти, науки, літератури, образотворчого мистецтва, музики, театру. Фізично знищене комуністичним режимом СРСР.

Рококо (франц. «гососо», від орнаментального мотиву «рокайль») – стиль, що набув розвитку в європейських пластичних мистецтвах першої половини ХVІІ ст.; виник у Франції. Для стилю характерна декоративність, химерність і фантастичність орнаментальних мотивів, вигадливість форм.

Рок-культура – явище молодіжної субкультури, що виникло у Великій Британії та США в 1960-х рр. навколо року – нового музичного стилю, і яке відображало його нонконформістський пафос.

Романс – камерний вокальний твір для голосу з інструментом.

Романський стиль – стиль, що набув поширення в країнах Західної, Центральної і частково Східної Європи у Х–ХІІ ст. (подекуди й у ХІІІ ст.). Найбільш повно й широко виявився в архітектурі. Споруди романського стилю вирізнялися важкими формами й масивністю (замки, міські оборонні споруди, монастирські комплекси фортечного характеру). В образотворчому мистецтві романського стилю переважали фреска, мініатюра (оформлення рукописів).

Романтизм – одна з двох (поряд із Класицизмом) засадничих тенденцій художнього мислення. У вузькому конкретно-історичному змісті під романтизмом часто розуміють певний художній напрямок кінця ХVІІІ ст.–поч. ХІХ ст.

Ротонда (лат. «rotundum» – «круглий») – кругла в плані споруда (храм, мавзолей, павільйон, зал), перекрита куполом.

РУНВіра (Рідна Українська Народна Віра) – відроджена давньоукраїнська релігійна конфесія, що її реставрував на історичному матеріалі давньоукраїнської міфології український історик та етнолог Лев Силенко.

«Руська правда» – перше письмове зведення законів Київської Русі ХІ–ХІІ ст. Мала важливий вплив на всі правові пам'ятки литовсько-руської доби в історії України. За посередництва Литовських Статутів ХVІ ст. деякі норми увійшли до українського права Гетьманської доби.

«Руська трійця» – галицьке літературне угруповання, яке очолювали І. Вагилевич, Я. Головацький, М. Шашкевич. Із 1820-х рр. розпочало на західних землях національно-культурне відродження.

Саркофаг – невелика гробниця з каменю, дерева, часто прикрашена декоративними рельєфними зображеннями, орнаментами.

Сварог – один із найголовніших Богів давньоукраїнського язичницького пантеону. Бог неба, заліза, ковальства і шлюбу.

Світлотінь – контрастове виявлення освітлених тіньових місць на формі, яке сприяє зоровому сприйманню пластики та об'ємності предмета.

Світова культура – сукупність культурних досягнень людства.

Символат (за Л. Уайтом) – мова, ідеї, моделі поведінки, звичаї, твори і форми мистецтва, знаряддя праці.

Семантика міфу – сакральна історія, продукт народної творчості, колективної фантазії, яка слугує поясненням природного оточення стосунків групи зі світом надприродного або духів, її звичаїв і ритуалів.

Семіосфера (за Ю. Лотманом) – поняття, введене Ю. Лотманом, яке характеризується межами семантичного простору, його структурною неоднорідністю та внутрішнім різноманіттям, що створює структурну ієрархію, складові якої знаходяться в діалогічних відносинах.

Семіотика – наука про знаки та знакові системи, знакову поведінку – лінгвістичну та нелінгвістичну комунікації. Її засновником є Ч. С. Пірс.

Сентименталізм – тенденція мислення, спрямована на виявлення, підсилення емоційної сторони художнього образу, який безпосередньо впливає на почуття людини. Сентименталізм спрямований не до розуму, а до почуття.

Символізм – суттєвий засіб мистецтва, наданий для установалення зв'язку видимого і конкретного зі світом ідеальних уявлень. Як художня течія символізм існував лише в літературі. Символічне мислення в образотворчому мистецтві персоніфікується в алегоріях, щоб стати образним і баченим (Федір Кричевський. Три покоління. 1913 р. Сумський обласний художній музей ім. Н. Онацького).

Символ у культурі – умовний речовий розпізнавальний знак для членів певного суспільства або конкретної соціальної групи.

Симулякр – одне з ключових понять постмодерністської естетики, що посідає в ній певне місце, яке в класичних, естетичних системах посідає художній образ. Це образ відсутньої дійсності, гіперреалістичний об'єкт, за яким немає будь-якої реальності; пуста форма, артефакт, заснований лише на власній реальності. За Бодрійяром, симулякр – псевдоріч, яка заміщує «агонізуючу реальність», постреальність через симуляцію, що видає відсутність за присутність.

Симфонія (від грец. «*symphonia*» – «співзвучність», «благозвучне поєднання тонів») – 1. Провідний жанр оркестрової музики, що сформувався у середині XVIII ст. на основі оркестрової сюїти, концерту, тріо-сонати, увертюри та інших жанрів. 2. Великий твір для симфонічного оркестру в формі сонатного циклу.

Синкретизм первісної культури – поняття в культурології, що визначає одну з особливостей початкової стадії освоєння світу людиною. Позначене тим, що кордони між формами людської діяльності були нечіткими і невизначеними.

Скіфська культура – термін, який у широкому розумінні вживається як назва культури, розповсюдженої на території степової та лісостепової зони від Чорного

моря (басейни нижньої і середньої течії річок Буг, Дніпро, Дон) до півночі та Північного Кавказу в VII–III ст. до н.е. Для скіфської культури характерні курганні обряди при похованнях, звіриний стиль. Видатною пам'яткою художньої культури скіфів є пектораль – нагрудна прикраса скіфського царя (середина IV ст. до н.е.), курган Товста Могила поблизу м. Орджонікідзе Дніпропетровської обл. (Музей історичних коштовностей України. Київ).

Скоморох – блазень, мандрівний середньовічний актор, діяльність якого склалася в період розквіту язичництва. Уперше згадується в літописах Київської Русі в XI ст.

Скульптура – вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну тривимірну форму і виконані з твердих чи пластичних матеріалів (Іван Кавалерідзе. Пам'ятник Т. Шевченку у Ромнах. 1918 р.).

«**Слово о полку Ігоревім**» – пам'ятка давньоруської літератури XII ст. Розповідь про невдалий похід новгород-сіверського князя Ігоря Святославича та інших князів проти половців у 1185 р. Заклик до єднання давньоруських князів для боротьби проти ворогів.

«**Слово про Закон і Благодать**» – твір ораторського мистецтва Київської Русі XI ст., написаний Іларіоном. У ньому стверджуються ідеї незалежності руської церкви та держави.

Смальта – кольорове непрозоре скло у вигляді шматочків, яке застосовують для виготовлення мозаїк.

Собор Святої Софії (Софія Київська) – християнський собор, пам'ятка давньоруської, української архітектури та монументального мистецтва XI–XVIII ст. Відігравав роль духовного, політичного та культурного центру.

Соціалістичний реалізм – суспільний та ідеологічний напрямок офіційного мистецтва СРСР у 1934–1991 рр. Штучно створене державною владою явище, яке не було художнім стилем. Із партійних позицій повинен відображати дійсність, головним змістом якої є класова боротьба (Тетяна Яблонська. Хліб. 1949. Державна Третяковська галерея).

Соціокультурний простір – це сукупність тенденцій, які визначають стан розвитку культури суспільства.

Стиль – 1. У мистецтві – єдність змісту, образної системи й художньої форми, що склалася за конкретних суспільно-історичних умов і притаманна різним історичним періодам та епохам у розвитку мистецтва. 2. У вузькому значенні «стиль» – індивідуальна манера, своєрідні неповторні ідейно-художні особливості творчості митця; 3. Спосіб, прийом, метод роботи.

Структуралізм – напрямок у гуманітарному знанні, що сформувався в 1920-ті рр. і пов'язаний з використанням структурного методу, моделювання, елементів семіотики і математизації.

Субкультура – культура груп, об'єднань у межах більш значного культурного об'єднання. Загалом, субкультура – специфічний засіб диференціації розвинених національних і регіональних культур, у яких поряд із основною, класичною тенденцією, існують інші своєрідні культури як за формою, так і за змістом.

Супрематизм – одна із течій абстрактивізму як метод вираження вищої реальності. Засновником супрематизму є К. Малевич – автор програмного твору «Чорний квадрат» (1915). Твори супрематизму є комбінаціями кольорових геометричних фігур (квадрат, коло, прямокутник).

Сюрреалізм (франц. «surrealism», буквально – «надреалізм») – модерністська течія в літературі та мистецтві ХХ ст., представники якої намагаються джерела творчості знайти в підсвідомості.

Театр – вид мистецтва, специфічним засобом вираження якого є сценічне дійство, що виникає в процесі гри актора перед публікою.

«Terra incognita» – перший незалежний часопис в Україні, присвячений винятково сучасному мистецтву. Упродовж 1990-х років висвітлював найважливіші події художнього життя та теоретичні питання.

Теологія (грец. «бог» і «слово») – богослов'я, наукоподібний теоретичний виклад певних релігійних поглядів.

Типи культури (за П. Сорокіним) – російсько-американський соціолог П. Сорокін виділив 3 типи культур: сенситивний (чуттєвий), ідеаціональний та ідеалістичний. Ідеаціональний тип є одним із типів світової культури, який ґрунтується на принципі надчутливості та надрозумності Бога, Абсолюту або як єдиної реальності та цінності (середньовічна європейська культура, буддійська, брахманська).

Текст у культурології – ключове поняття в герменевтиці, семіотиці та культурології. Це дискурсивна єдність, яка має багатозмістовну структуру і яка сприяє народженню нових змістів. Увесь світ культури сприймається суб'єктом культури як безкінечний текст.

Товста могила – один із скіфських царських курганів, розташованих на території Нижнього Подніпров'я (біля м. Орджонікідзе, Дніпропетровської обл.). У кургані було знайдено золоту пектораль та інші високоякісні мистецькі твори грецьких майстрів. Курган був усипальницею однієї знатної родини.

Толерантність – толерантне ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань, культур та позицій.

Тоталітаризм – (італ. «totalitario» — «той, що охоплює усе загалом») — система державно-політичної влади, яка регламентує усі суспільні та приватні сфери життя громадянина. Тоталітаризмом вважається політичне панування, яке вимагає необмеженого керування підлеглими та їхнього повного підкорення поставленим згори політичним цілям. Примусова уніфікація і невблаганна жорстокість тоталітарної влади зазвичай обґрунтовується внутрішніми або зовнішніми загрозами існуванню держави. Тоталітаризм передбачає наявність постаті вождя, диктатуру і терор. Тоталітарний політичний режим є протилежністю демократичної правової держави.

Тотемізм – сукупність уявлень і вірувань у надприродний зв'язок між людьми (плем'ям, родом) та окремими видами тварин, птахів тощо.

Травестія – один із різновидів бурлескної, гумористичної поезії, у якому твір серйозного або героїчного змісту та відповідної форми переробляється, «перелицьовується» на твір комічного характеру («Енеїда» І. Котляревського).

Традиції — це конкретні форми прояву звичаїв, звичок, обрядів і ритуалів, поведінки, дій, оцінок, які характеризуються особливою стійкістю та цілеспрямованими зусиллями людей з метою збереження та передачі їх наступним поколінням.

Традиційна культура – передається від покоління до покоління майже в незмінному вигляді шляхом неписьменної та невербальної комунікації. Є характерною для суспільства, яке орієнтується на збереження самобутності, культурної своєрідності.

Трансавангардизм – один із важливих проявів постмодернізму у візуальному мистецтві. За теорією А. Б. Оліви – мистецтво перехідної епохи, реакція на схеми авангарду в усіх його повоєнних версіях. Творам притаманний суб'єктивізм, виразна особистість митця.

Трансавангард український – течія в середині постмодерністського руху, «нова хвиля» українського сучасного мистецтва (кінець 1980-х–початок 1990-х рр.), яка сформувалася майже одночасно з «київським постмодернізмом» і «західноукраїнським постмодернізмом».

Трипільська культура – археологічна культура мідного віку, пам'ятки якої було знайдено біля с. Трипілья на Київщині. Була поширена на території Правобережної України, Молдови, Румунії. Існувала в IV–III тис. до н.е. Однією з особливостей цієї культури є наявність мальованої кераміки. Відкрита у 1893 р. В. Хвойкою поблизу с. Трипілья на Київщині.

Троїсті музики – традиційні інструментальні ансамблі танцювальної музики.

Українська Гельсінська група – об'єднання діячів українського правозахисного руху, утворене в Україні у листопаді 1976. У липні 1988 р. членами Української Гельсінської групи була утворена Українська Гельсінська Спілка, головою якої було обрано Л. Лук'яненка.

Українська культура – сукупність надбань, спосіб сприйняття світу, система мислення та творчості українського народу.

Українське Бароко — мистецький стиль, що був поширений в землях Гетьманщини і Війська Запорозького у XVII–XVIII ст. Виник унаслідок поєднання місцевих архітектурних традицій та європейського Бароко.

«Українське Відродження» – національний рух 20-х рр. XX ст. — яскравий феномен історії і культури українського народу, що охопив різні сфери життя, зокрема освіту, науку, літературу, мистецтво.

Українське поетичне кіно – український кінематограф 1960–1970-х рр., у якому показані моделі національної української психології. Представлений іменами режисерів та акторів: Ю. Ілленка, Л. Осики, Г. Юри, С. Параджанова. Видатний твір українського поетичного кіно – фільм «Тіні забутих предків» (1965).

Фасад (франц. «fasade» – «обличчя») – зовнішній бік будинку або споруди.

Флешмоб – один із видів акціонізму. Короткочасна (інколи абсурдна) акція з передчасно спланованими організаторами сценарієм.

Фольклор – художнє відображення дійсності в словесних, музичних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаний із життям і побутом людини.

Фреска (італ. «fresco» – «свіжий») – вид монументального мистецтва. Техніка живопису фарбами по вологому тиньку. Фрескові ансамблі були в храмах Луцька, Холма, Володимира, але не збереглися до наших часів.

Функції культури – роль і місце, яку виконує і посідає культура в житті суспільства: аксіологічна, виховна, інтегративна, комунікативна, світоглядна, нормативна.

Футуризм – течія в авангардному мистецтві початку ХХ ст. Живопис футуризму характеризується абсолютизацією ідеї руху. Одна з основних рис футуризму – культ сили та особистості художника-героя. В українському образотворчому мистецтві футуристами були О. Екстер, брати Д. і В. Бурлюки.

Хепенінг (англ. «happening» – «подія», «випадок») – напрям у модерністському мистецтві, що виник у кінці 50-х рр. ХХ ст. у США. У підґрунті хепенінгу – виконання художником якоїсь незапланованої дії перед публікою та за її участю.

Херсонес Таврійський – старогрецьке місто-держава в південно-західній частині Криму (у межах Севастополя). Заснований у V ст. до н.е. грецькими вихідцями з Гераклеї Понтійської як грецька колонія.

Хортиця – високий гранітний острів на Дніпрі поблизу м. Запоріжжя, на якому знаходилася, за переказами, фортеця і капище Перуна із священним гаєм. У 1556 –1563 рр. на острові знаходилось укріплене поселення запорозьких козаків (Хортицька Січ) під проводом Д. Вишневецького.

Художня культура – сукупність процесів і явищ духовної практичної діяльності, яка створює, розповсюджує та засвоює твори мистецтва і матеріальні предмети, що мають естетичну цінність.

Хуторянство – течія в художньому мисленні України ХІХ–ХХ ст., у центрі якої – захист гідності «маленької людини» та критика урбаністичної цивілізації.

Цивілізація – у широкому розумінні – синонім культури; у вузькому розумінні – певний рівень розвитку культури класового суспільства, який передбачає наявність державності, писемності, техніки тощо.

Черняхівська культура – археологічна культура (початок у II ст.– кінець V ст.), яка характеризується розвитком ремесел – ковальського, бронзоволиварного та гончарного. Її відкрив у 1899 р. археолог В. Хвойка поблизу сіл Ромашки і Черняхів сучасного Рокитнянського р-ну Київської області. У формуванні цієї культури брали участь різноманітні групи населення (сармати, анти, слов'яни, гепіди, готи). Одне з найбільш яскравих культурно-історичних утворень першої половини I тис. н.е. на південному сході Європи.

«Шістдесятники» – назва генерації митців, чия діяльність збіглася з тимчасовим ослабленням тоталітарного режиму в СРСР, так званою «відлигою» (друга половина 1950-х–середина 1960-х років). Діяльність цих митців позначена нонконформістським пафосом (І. Дзюба, А. Горська, В. Симоненко, Л. Лук'яненко та ін.).

Шкільна драма – вистави XVII–XVIII ст., які виконувалися учнями Києво-Могилянської колегії, академії та братських шкіл за творами викладачів цих закладів. У них використовувалися біблійні та історичні сюжети дидактичного характеру.

Язичництво – система первісних дохристиянських релігійних вірувань і обрядів. У східних слов'ян набуло форми шанування Водяників, Лісовиків, Русалок, Мавок, Берегинь тощо.

ДОДАТКИ

Додаток 1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

РЕФЕРАТ

на тему: «Маріупольський державний університет у системі вищої освіти
України»

Виконав: здобувач вищої освіти I курсу
спеціальності 034 «Культурологія»

Хвильовий К.В.

Перевірив: доцент кафедри культурології та
інформаційної діяльності

Нікольченко Ю.М.

Маріуполь – 2021

**ПРИКЛАДИ
ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
<p style="text-align: center;">Книги: Один автор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
<p style="text-align: center;">Два автори</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу

	<p>України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p> <p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
<p>Багатотомні видання</p>	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p> <p>5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p>
<p>Автореферати дисертацій</p>	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Группы интересов у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в</p>

	Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.
Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ.

	<p>органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
Патенти	<p>1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
Препринти	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Проточність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p> <p>2. Шилияев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.</p>
Бібліографічні і покажчики	<p>1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип.</p>

	<p>Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с.</p> <p>2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).</p> <p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с.</p> <p>5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).</p>
<p>Частина видання: книги</p>	<p>1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. Михайло Баймуратов: право як буття вченого : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493.</p> <p>2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. Тридцять лет с экологическим правом : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212.</p> <p>3. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197.</p> <p>4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p>
<p>Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)</p>	<p>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.</p> <p>3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. Формирование толерантного сознания в обществе : материалы VII междунар. антитеррорист.</p>

	<p>форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150.</p> <p>4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p> <p>5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
Частина видання: довідкового видання	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне право України : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
Частина видання: продовжуваного видання	<p>1. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формування їх застосування. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p> <p>4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. Проблеми законності. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.</p>
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	<p>1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. Право України. 2017. № 5. С. 71–79.</p> <p>3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p>

	<p>4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</p> <p>5. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.</p>
<p>Електронні ресурси</p>	<p>1. Влада очима історії: фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsey.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>

Навчальне видання

Укладачі:

Ю. С. Сабадаш, доктор культурології, професор.
Ю. М. Нікольченко, доцент, заслужений працівник культури України.
Л. Г. Дабло, доцент, кандидат культурології.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Практикум

для студентів усіх спеціальностей
ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання

За загальною редакцією доктора культурології, проф. Сабадаш Ю. С.
Літературний редактор канд. філол. наук, доц Нікольченко Т. М.
Технічний редактор Сабадаш С. Ю.
Фото для обкладинки взято із відкритих джерел

Керівник видавничого проекту *В.І. Зарицький*
Комп'ютерний дизайн *О.П. Щербина*
Авторська редакція

Підписано до друку 29.04.2021. Формат 70x100 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 11,21. Обл.-вид. аркушів – 7,29.
Тираж 300

«Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел./факс (044) 247-93-37; (050) 462-95-48
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net